

Гос. Орд. Тр. Кр. Знак
Публичная Б-ка
ОТД. НАЦ. ЛИТ-РЫ

Коммунисти теел

1937

SISUKORD

	Lhk.
Leninismi võidu tähe all	1
E. KALK:	
Stahaanovliku aasta tähtsamad kokkuvõtted	5
R. VAKMAN:	
Kapitalistlik majandus 1936. aastal	7
O. R.:	
Kodusõja uus aste Hispaanias	12
Propagandistilt küsitakse	17
N. JÜRISSE:	
Puschkin ja tema aeg	19
K. TREIN:	
Puschkin eesti keeles	26
A. O.:	
A. S. Puschkini elutee	29
K. TREIN:	
Puschkin eesti rahva suusõnalises loomingu	31
A. S. PUSCHKIN (tõlge):	
Pada emand	32
A. S. PUSCHKIN (tõlge):	
Boriss Godunov	45
A. S. PUSCHKIN (tõlge):	
Reisikaebed	47
A. S. PUSCHKIN (tõlge):	
Sõpradele	47
A. S. PUSCHKIN (tõlge):	
Jutt papist ja tema sulasest Baldaast	47
Prof. J. DEPMAN:	
Füüsika ja keemia edusammudest viimastel aastatel	50
J. SAVIAUK:	
Kultuurtaimede sortide tuletamine ja uuemad saavutused sel alal	52
Polkovnik F. ARSHENUHIN (tõlge):	
Õhudesandid välismaadel	56
Teadusline ringvaade	58
Kroonika: Nõukogude Liidust. Välismaalt. Valgest Eestist	62

Aleksander Sergejevitsh Pusckin
(1799—1837)

Kommunismi teel

RAHVALIK POLIITIKA, KIRJANDUSE JA TEADUSE AJAKIRI

№ 1 (8)

Jaanuar

1937

LENINISMI VÕIDU TÄHE ALL

KOLMTEISTKÜMMEND aastat on möödas silmapilgust, mil surma halastamatu käsi meist lahkuma sundis selle, kes oli aluse pannud enamlikule parteile, kes oli organiseerinud ja võidule viinud esimese sotsialistliku revolutsiooni ning asunud juhtima uue, sotsialistliku ilmakorra ülesehitamist — üleilmse proletariaadi suure juhi Lenini.

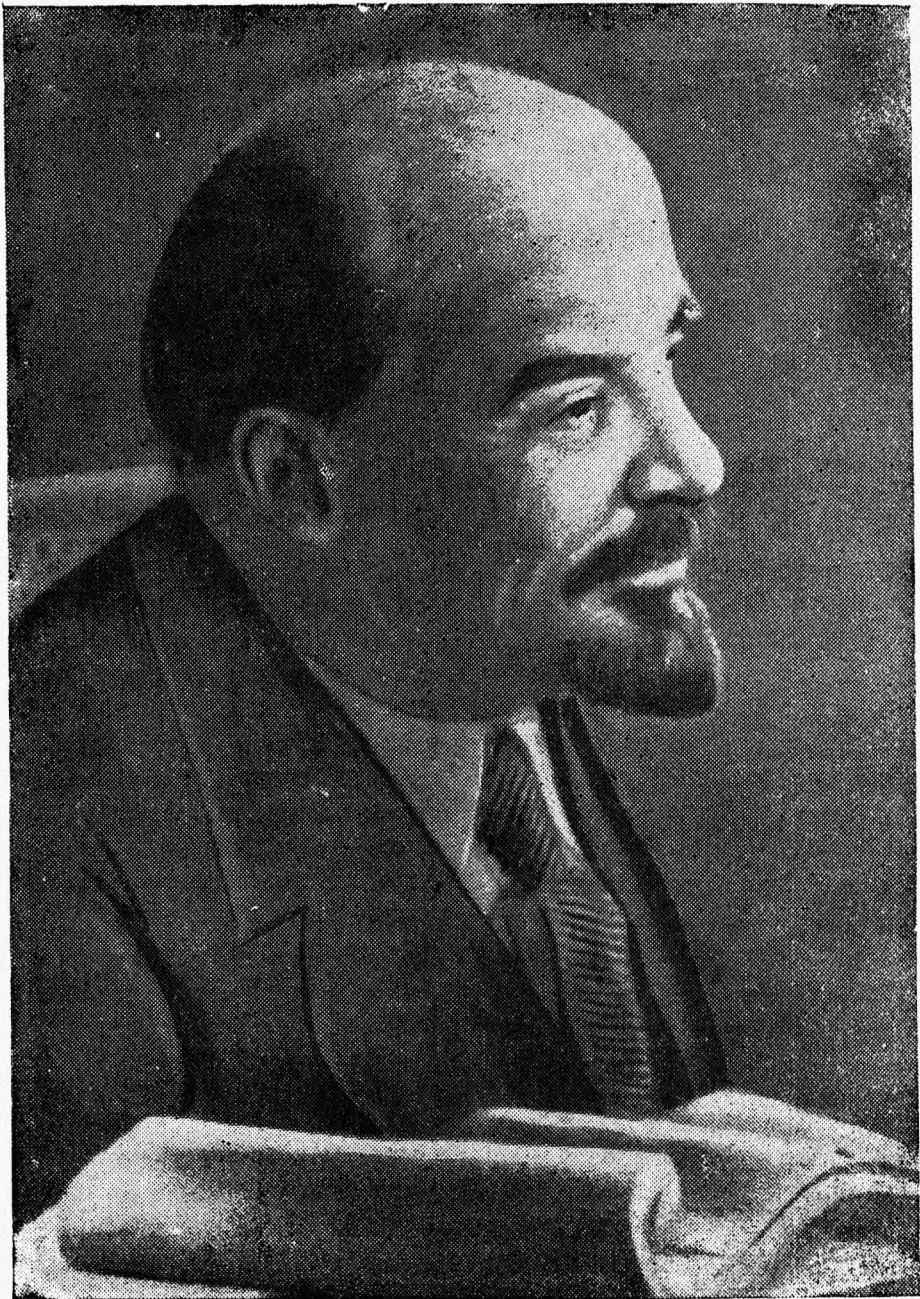
On vähe neid, kes elavad üle oma eluajast, kelle kohta ei maksaks vana luuletaja sõna: inimese elu on kui lilleke väljal, kui tuul ta üle puhub, siis ei ole teda enam, ja ta ase ei tunne teda enam. Veel vähem on neid, kellele ajalugu ei ole hauaks, vaid kelle suurus ja tähtsus kasvab ühes aastate hulgaga nende kalmude kohal. Need on inimsoo tõelikud suurvaimud, tõelikud geeniused, kelle suurus ei seisa mitte selles, et nad oma ajast pea-jao kõrgemale ulatavad, vaid selles, et nad küünevad kaugele ette nägema ja määrama inimsoo arenemise teed ning organiseerima ja juhtima ajaloo määravaid jõudusid sellele teele.

Vähe on olnud seesuguseid vaimukangelasi inimsool, sest alles meie ajal jõudis inimese uuriv vaim avastada seadused, mis inimsoo arenemiskäiku määravad, ja alles siit peale, toetudes Marxi ja Engelsi põhjanevale tööle, teaduslikule sotsialismile, materialistlikule dialektikale, — on võimalikuks saanud ajaloo käiku teadlikult juhtida. Marx ja Engels ise suutsid sel ajaloo

praktiliku juhtimise alal ainult eeltöid teha — Leninile langes osaks teostada inimsoo esimene hüpe „vajaduse vallast vabaduse valda”, nagu hindas Engels proletaarset revolutsiooni. Ja kui Marx alles siit peale hakkab inimsoo ajalugu arvama — siamaani oli kogu ajalugu vaid stüühilikult arenev protsess, millel puudus teadlik juhtivus —, siis oli Lenin see, kes selle uue ajajärgu, uue ajastu inimsoo elus algatas. Veel enam — kes selle uue ajastu teetähised kaugeks ajaks ette ära märkis.

See oli „mägestiku kotkas, kõrgemat tüüpi juhataja — nagu iseloomustab Leninist sm Stalin — kes võitluses hirmu ei tunne ja parteid julgelt edasi viib vene revolutsiooniliikumise tundmatuil teedel”. Juba oma esimestes põhjanevates töedes 90-date aastate keskel üllatab meid ta pilk, mis juba siis vene revolutsiooni — ja üldise proletaarse revolutsiooni — suuri eesmärke kaugele üle oma ümbruskonna ja üle oma aja ette nägi ja ühiskonna jõudusid nende eesmärkide saavutamiseks mobiliseeris. Sallimatuseks, isikluseks, võimupüüdmiseks sõimas väikekodanline oportunism Lenini järjekindlust, mida andis ta võitlusele revolutsiooniliku partei, revolutsiooniliku võitlusetee ja -meetodi eest ta julge ja kaugeleulatav mägestikukotka pilk. Kuidas võiski teisiti hinnata suurvaimu hiiglakõrgust oportunismi porilom-

* Stalin, kõne Leninist Kremli kursantide õhtul 28. jaan. 1924.

V. I. ULJANOV (LENIN)

bis pöörlev väikekodanline lamedus! Ja mäherdust hiigla-jõukulu nõudis seegi, et õigel teel hoida neidki, kes partei ridades, kaasa võitlesid, kuid oma ahtakese vaatepiiri ja ulatuse juures kaugeltki mitte alati ei suutnud juhi pilku, liikumise avaraid ja kaugeid eesmärke ning tähiseid jälgida.

Alaline kallaletungimine väljastpoolt, kõikuvate olluste kõrvalekaldumised par-

tei pealiinist seespool — niisugune on olnud enamluse kogu võitlusetee, milles ta kasvas, tugevnes, karastus: võitlus kahel väerinnal — parempoolse oportunistmiga ja väikekodanlise „pahempoolse” revolutsioonilikkusega, mis on põhiolulikul seelsama väikekodanline oportunism; võitlus kokkuleplusega ja sallivusega (liberalismiga). Selles võitluses kahel väerinnal, ra-

janedes „marksismi õpetuse kõige kindlamale alusele” ja töötades välja ning panes maksma kõige raudsema distsipliini. kasvatas Lenin üles teraskindla enamliku partei, Lenini partei, kes ainuüksi suuteline on suurt maailmaajaloolist ülesannet inimsoo vabastamisel täitma; nii kasvatas Lenin üles juhtivad kaadrid, teraskindlad enamlikud juhid, eesotsas sin Staliniga, kes jätkavad Lenini suurt tööd.

Mida rohkem meie süveneme partei ajalukku, seda enam meie oskame hinnata enamliku partei tähtsust kogu proletariaadi võitlusteel, alates võitlusest tsarismi vastu kuni tänase päevani; seda enam saab meile selgeks, et ilma enamliku partei juhtiva osata ei veebruarirevolutsiooni, ega oktoobri-revolutsiooni võitu; ei võitu sisemiste kontrrevolutsionääride, ega väliste interven-tide üle; ei võitu majandusliku ülesehitamise väerinnal, ega vaenulikkude klasside likvideerimisel; ei võitu kontrrevolutsionilikkude põrandaaluste jõukude üle, ega saavutusi rahu kaitsel välisrindel poleks olnud; et juttugi poleks olnud sotsialismi ülesehitamisest ühel maal, kapitalismi ümbritsevas rõngas. Ja seda geniaalsemana näeme Lenini järjekindlat võitlust partei pärast ning partei eest; sest Lenini kotkasilmale oli see partei otsustav osa ja tähtsus selge võitluse esimesest pilgust peale.

Miljonid on imestanud ja imestavad ikka jälle selle üle, kuidas Lenin oskas nii selgelt ja tabavalt kõnelda ja kirjutada. „Ainult Lenin oskas kõige segasematest asjadest nii lihtsalt ja selgesti, nii kokkukurutult ja julgesti kirjutada, et iga lause mitte ei räägi, vaid tulistab” (*Stalin*, seal-samas). Selgelt kõnelda ja kirjutada oskab aga see, kellel enesel asi tõesti selge on. Ja tõepoolest — paljuks leiame maailmakirjan-dusest kõrvu panna Lenini töödega nende selguse ning läbipaistvuse poolest?! Ainult see selgus, see geniaalsuse põhitunnus, tegi Leninil võimalikuks revolutsiooni kõige raskematel ja segasematel silmapilkudel, kõige järsumatelgi käänakutel seisukorda õieti analüüsida, õieti hinnata ning õigeid juhtõnu (loosungeid) võitluse jätkamiseks üles seada. Ainult see selgus lubas Leninil

julgesti hulkadele toetuda, neid hulkasid kui revolutsioonilikku jõudu õieti hinnata. Pidi olema Lenini geniaalsus, et sotsialismi ehitamiseks kõige kindlamat liitu luua proletariaadi ja väikekodanlise kesktalurahva vahel. Pidi olema Lenini geniaalsus, et kõigist revolutsiooni ja sotsialismi ehitamise raskustest läbi kanda kaljukindlat usku proletariaadi jõusse, proletariaadi võidusse.

Ja nüüd, Lenini surma kolmeteistkümnendal aastapäeval, on meil õigus ja alus julgemini kui kunagi enne selle usu, selle kindluse, selle geniaalsuse — leninismi — võitu kuulutada ja tunnistada. Kolmkümmend kaks aastat — vähem kui inimese keskmine eluiga — on vast möödunud ajaloolisest „verisest pühapäevast”, mis avas Venemaa revolutsioonisündmustiku, võitlusekäigu, mille juhtivaks jõuks oli leninism. Ireeninlik enamlastepartei. Vähem kui kolmeteistkümmend aastat hiljem purustas proletariaat ühes kehttalurahvaga, selle enamliku partei juhatusel, kodanluse võimu Venemaal, luues esimese sotsialistliku riigi maailmas, purustades imperialismi üleilmse ahela ning andes sellega kapitalismile hoobi, millest ta ei ole suutnud, ega suudagi paraneda. Ja veel üheksateistkümmend aastat hiljem püstitas Nõukogude Liidu töörahvas oma võitlusteel maailmaajalooliku samba — staalinliku Konstitutsiooni —, kui võitnud ning valmisenhitatud sotsialistliku ühiskonna põhiseaduse.

Kui Lenin 1918. a. kevadel, pärast Bresti rahulepingu kinnitamist, lühikest puhke-aega selleks kasutas, et otsekohe sotsialistliku majanduse ülesehitamist organiseerima hakata; kui ta ette märkis selle „kõige raskema ülesande” — kümnete ja kümnete miljonite inimeste kõige sügavamate, majanduslikkude elualuste ümberorganiseerimise ülesande, mille teostamise järel alles ütelda võib, et *nõukogude* Venemaa ka *sotsialistlikuks* Venemaaks on saanud; kui Lenin Venemaa kõige raskematel majandusekriisi aastatel (1920—1921) üles seadis oma elektrifitseerimise hiigla-plaani, kui ühe tähtsama eelduse sotsialistliku majanduse ehitamiseks, — siis seisame

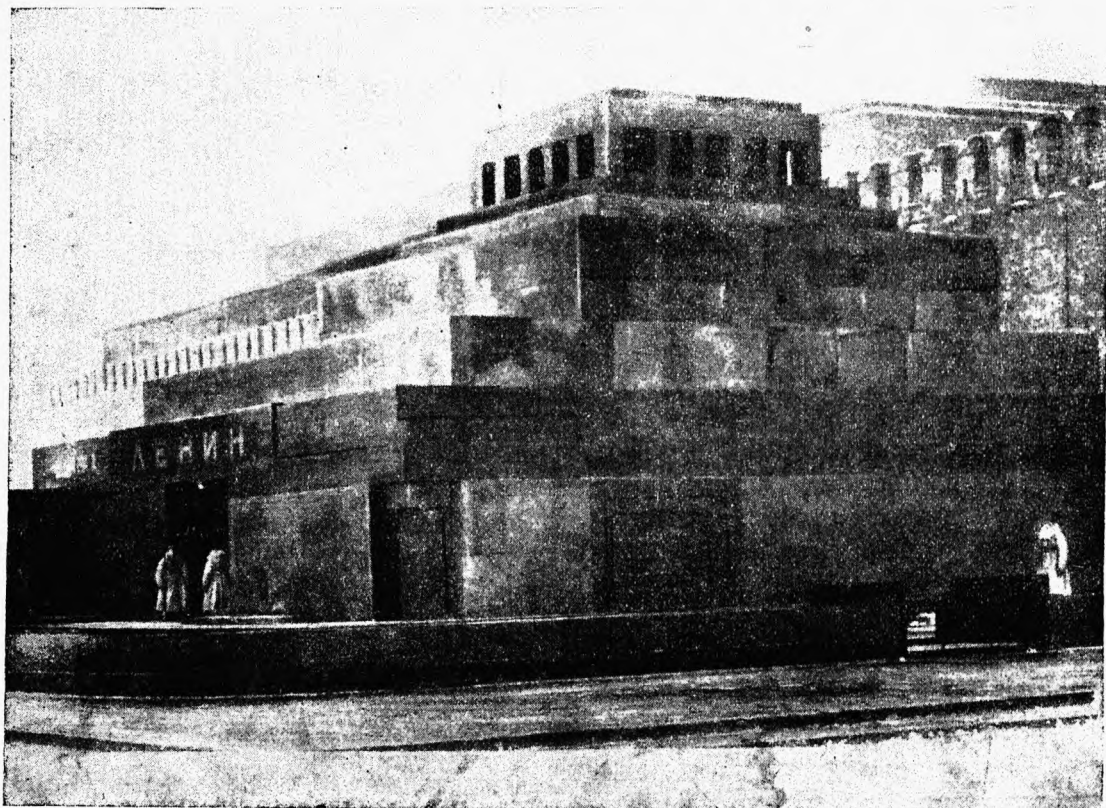
meie tänapäev kindlasti juba kõigi nende suurepärase kavatsuste ning plaanide kaugele ületatud tagajärgede pinnal, mis nende edasiarendamisel sm Stalini juhatusel tõesti nõukogude Venemaa sotsialistlikuks Venemaaks on muutnud.

Valmishitatud sotsialistlik ühiskond, sotsialistlik Nõukogude Liit on ajalooos marksismi-leninismi ümberlökkamatu võit. Staalinlik Konstitutsioon — selle võidu ümberlökkamatu ajaloolik dokument. Nõukogude Liidu töörahva heaolu ja iga päevaga järjesti paremaks muutuv seisukord — selle võidu tunnistuseks seespool, nagu kogu maailma töörahva poolehoidu kasv Nõukogu Liidule ja N. Liidu rahupoliitika mõju kasv väljaspool seda võitu tunnistavad. Selle võidu on nõukogude töörahvas saavutanud leeninliku enamlastepartei juhatusel, Lenini parema kaasvõitleja sm Stalini juhtiva käe all, leninismi lipu all võideldes. Selle võidu on nõukogude töörahvas saanud sellepärast, et marksism-

leninism ainuke õige teaduslik revolutsioonilik võitlusepoliitika on, mis hulkade jõule toetudes ja hulkadega ühinedes ise võitmaks hüglajõuks muutub, millele ükski ajaloo kõdunemisele ning kadumisele mõistetud ühiskond ei suuda vastu seista.

„... see, mis NSV Liidus teostatud on, võib ka teistel maadel täiesti teostatud saada“ (Stalin, nõukogude VIII kongressi aruande lõpusõnas).

See tähendab: edasi võideldes, edasi ehitades leninismi alusel, leninismi lipu all, meie suure leeninlase sm Stalini juhatusel, on meil täielik kindlus, et leninism terves ilmas võib, et üleilmne proletariaat oma võidurikkas revolutsioonis selle lipu üle terve ilma lehvima paneb. Sest leninism viib töörahvast edasi kõrgemale ühiskonna arenemise teed, sotsialismi teed, kommunismi teed, ja ei ole maailmas jõudu, mis ajalooratta tagurpidi liikuma panna suudaks. Leninismi jõud, tema võidu pant seisab selles, et ta — õige on.

Lenini mausoleum Moskvas Punasel platsil.

STAHAAOVLIKU AASTA TÄHTSAMAD KOKKUVÕTTED

MEIE sotsialistlik kodumaa astus uude aastasse. See aasta on suure sotsialistliku oktoobrirevolutsiooni kahekümmes aasta, meie maa uus kuulsuse ja õitsengu aasta.

Iga aastaga kasvab ja tugevneb Nõukogude Liidu võimsus. Iga aastaga tulevad nähtavale ikka uued ja uued võimalused sotsialistlikul ehitusetööl. Möödnud 1936. aasta oli esimene stahaanovlik aasta. See aasta näitas missugused määratusuured võimaluste tagavarad on meie sotsialistlikus tööstuses.

Möödnud aasta lõppes sotsialistlikus rahvamajanduses kuulsusrikka stahaanovliku võiduga.

Rasketööstus, raudtee-transport, kerge-tööstus, toiduainetetööstus ja kohalik töös-täitsid 10—15 päeva enne tähtaega aasta valmistusliku plaani. Niisugused ennenägematud võidud andis 1936. aasta. Need võidud kindlustas sotsialistlikule rahvamajandusele üldrahvalik stahaanovlik liikumine. Stahaanovlikult võttis meie kodumaa rahvamajandus vastu proletaarse revolutsiooni kahekümnenda aasta.

Kindlustades maa tööstuse ja kaitse võimsust, hargestades laialt tarvitavate kaupade valmistamist, saavutas sotsialistlik tööstus stahaanovlikul aastal saaduste valmistamises rekordse kasvu. Metallide hulk, masinate ja kaupade hulk, mis rasketööstus valmistas, andis möödnud aastal enam kui ühe kolmandiku võrd juurdekasvu. Iseloomustav on see, et kergetööstus ei jäänud rasketööstusest maha; 11 kuuga saavutas ta märksa rohkemgi juurdekasvu — 34,6 protsenti. See juurdekasv ületab suurel määral kõik eelmiste aastate saavutused.

Meie partei väsimatu hoolitsemine Nõukogude Liidu rahva heaolu eest väljendub, muu seas, nimelt selles kõrges ja suurte tempodega kasvavas laialt tarvitavate kaupade valmistamises.

Rasketööstuse töölised olid esimese viisaastaku nelja aastaga täitmisel esimeses reas, selle liikumise algatajad. Nüüd seadsid nad endi ette uuesti ülesande — kiirustada teise viisaastaku plaani enne-tähtajalikkude täitmist.

Niisamasugused ülesanded võttis enda peale toiduainete tööstuse töölise armee. Leivaküpsetuse tööstus, liha- ja kalatöös-

tus töötavad juba praegu 1937. aasta valmistusliku plaani tasemel. Toiduainete tööstus tervelt on teise viisaastaku viimase aasta ettenähtud valmistusliku plaani tasemest üle sammunud.

Eriti tähtis on kogu meie rahvamajandusele see, et raudtee-transport järjekindlalt uutele võitudele sammub. Sm L. M. Kaganovitshi juhatusel andis raudtee-transport 1936. aastal vagumite laadimisel 22 protsenti juurdekasvu, võrreldes 1935. aastaga, 1935. aastal vedas raudtee-transport 388 miljonit tonni kaupa, 1936. a. — 472 miljonit tonni. Märksa vähenes raudteetöölise arv. 1935. a. oli raudteel I mln. 248 tuhat töölise transporditööl, 1936. a. aga 1 mln. 221 tuhat töölise. Tööviljakus tõusis 24 protsendini. Raudtee-transporti võidud aitasid suurel määral kaasa ka teiste tööstusealade edurikkale plaanitäitmisele. Tööstusel ei olnud transpordi puudust nagu eelmistel aastatel.

Maa võib nüüd kindel olla, et raudtee-transport täidab auga enda ülesanded ka kõige raskematel silmapilkudel. Raudteel on sajad tuhanded eesrindlike stahaanovlasi — krivonossovlasti, kes oskavad olemasolevat eesrindlikku tehnikat käsitada ja temalt kõik võtta, mida ta anda suudab.

Viie rahvakomissariaadi aastaplaani ennetähtajalise täitmise aluseks on võimas stahaanovlik liikumine. Tänu sellele ja tähelepanelikkusele, mis ümbritsevad meie kodumaa eesrindlike inimesi, tänu nende võimalustele, mis meie partei ja valitsus kogu sotsialistlikule töörahvale endi võimete ja talentide väljendamiseks on loonud, on tööstuses ja transpordil stahaanovlaste armee hiiglasuureks jõuks kasvanud, mis ära määrab meie rahvamajanduse edasise tormiliku kiirusega arenemise. Esi-kohal on kõikidel tööstusealadel ja majanduslikus elus üldse töövilkuse-plaani täitmine ja ületamine. See on kõige tähelepanuväärilikum ja kõige tähtsam nähe. Siin väljendub kõige paremini stahaanovliku liikumise jõud.

Möödnud aastal suurenes töövilkuse meie tööstuses üldiselt 22,4 protsenti, — plaanis ettenähtud 20-protsendilise töövilkuse-tõusu asemel. Töölise ja teenijate arv suurenes 8,9 protsenti. Töövilkuse tõusu alal on esimesel kohal rasketööstuse rahvakomissariaat, kus töövilkuse 26 prot-

sendi tõusis. Esialgsete andmete järgi on tööviljakus rasketööstuses nelja aasta jooksul (1932—1936. a.) 95 protsenti suurenenud. Teise viisaastaku lõpuks (1937. a.) oli rasketööstuses 75-protsendiline tööviljakuse tõus ette nähtud. Nii on rasketööstus juba 1936. aastal tuntavalt teise viisaastaku plaani tööviljakuse tõstmise alal ületanud.

Kergetööstuse rahvakomissariaadis on tööviljakuse kasvu protsent 1936. a. — 21. Teise viisaastaku plaani järgi oli ette nähtud 52-protsendiline tööviljakuse tõus. Nelja aastaga on tööviljakus kergetööstuses 43 protsenti suurenenud.

Toiduainete tööstus saavutas 1936. a. 15-protsendilise tööviljakusetõusu. Teise viisaastaku lõpuks oli ette nähtud 60-protsendiline tööviljakuse tõus, kuid nelja aastaga on see tõusnud 47,5 protsenti.

Kohaliku tööstuse rahvakomissariaat saavutas 1936. a. 23,1-protsendilise tööviljakuse-tõusu; valitsuse poolt antud plaani järgi pidi see 1936. a. 12,7 protsendi võrd suurenema.

Kõik tööstusealad kokku arvatult annavad nelja aastaga tööviljakuse tõusu keskmiselt 68 protsenti. Teise viisaastaku plaanis on ette nähtud kogu tööstuses 63-prof-

sendiline tööviljakuse tõus. Nii on tööviljakuse tõstmise alal teise viisaastaku plaani ületusega täidetud juba nelja aastaga.

Kui meie suurtööstuse tööviljakuse tase mõni aasta tagasi meie praeguse seisukorraga võrrelda, siis saame siin määratu suure vahe. Mõõdunud majanduseaastal valmistas suurtööstuses iga tööline keskmiselt 230 protsenti rohkem valmissaadusi, kui 1928. aastal. Kapitalistlik maailm ei ole mitte kunagi niisugust suurt tööviljakuse tõusu näinud, ka oma kõige parematel „õitse aastatel” mitte.

Nõukogude Liidu rahvamajanduse määratõusuga kaasas käib töörahva hüvede ja heaolu tõus. 1936. a. tõusis tööliste ja teenijate üldarv 1 miljoni inimese võrd (24 mln. 717 tuh-st kuni 25 mln. 735 tuh. inimeseni); tööpalga fond aga suurenes 56,2 miljardilt rublalt 1935. a. kuni 71,4 miljardi rublani 1936. a., see on 27 protsenti. Keskmiselt tõusis tööliste ja teenijate palk 23 protsenti.

Nõukogude Liidu rahva hüvede kasvu väljendab ka sisekaubanduse rahvakomissariaadi ennetähtajaline plaanitõitmine. NSV Liidu sisekaubandus täitis 1936. a. vabamüügi plaani — 100 miljardi rubla — 20. detsembriks 102 miljardi rubla suuruses. Võrreldes 1935. a. on sisekaubanduse kaubaringkäigus kaupade seisakud 1936. a. 9 kuu vältel 9,22 protsenti vähenenud.

See tähendab seda, et kaubanduse alal töötavad stahaanovlased on otsustavalt kaubanduseplaanide enamlikule täitmisele asunud. Nõukogude Liidu töörahvas saab laialt tarvitavad tarbeained õigeajaliselt ja heas korras kätte.

Esiignene stahaanovlik aasta andis hülgavaid võite meie rahvamajanduses. Need võidud on sotsialistliku kodumaa tööstuse võimsuse ja kuulsuse avaldused. Need võidupäevad on kogu maa ja rahva võidupühad. Kuid nendes võidupidudes ei ole mitte mingisugust paika enesega rahulolemisel ja loorberitel puhkamisel. Nagu eila, nii ka täna toob telegrahv uusi teateid fashistlikkude bandiitide palavlikust ettevalmistusest suurele sõjale meie kodumaa vastu. Tänapäeva verejanulised saagiahni-sejad on endi palgalisteks kaubelnud trotskistlikud-sinovjevlikud mõrtsukad, kes orjaliku alandlikkusega ja elajaliku vihaga võimsat sotsialistlikku-kommunistlikku ehitustööd püüavad purustada ja võidurikka sotsialistliku riigi töörahva palavalt armastatud juhte tappa.

Fashistid on rahva näljapajukile elama pannud. Nad toidavad rahvast demagoogi-

Riigi rahapada Leningradis valmistab medaljongi Lenini kujuga.

likkude lubaduste ja deklaratsioonidega. Nende varasalved on rahva jaoks mürkgaasidega, püssitääkidega ja sõjatapamasiinidega täidetud.

Nõukogude Liidu töörahvas täidab enda varade salvi uute rikkustega, miljardide viljapuudadega, põllumajanduse täielikuma tehnikaga, uute võimsate vabrikute ja tehastega, kõige ilusamate teadusetemplite ja kultuurihoonetega maailmas, kõikide rikkuste ja varadega, mis aitavad inimsoole kõige õnneküllasemat elu ehitada.

Nõukogude Liidu töörahvas sammub ennastalgavalt edasi uutele tööviljakuse võitudele, mis suurendavad ja kindlustavad meie sotsialistliku kodumaa tööstuse ja

põllumajanduse võimsust. Juhtiv osa käesoleval aastal tööviljakuse tõstmises on meie maa rasketööstusel ja tema kuulsuse-rikastel terasesulatajatel — stahaanovlastel. „1937. aastal anda ööpäevas 60 000 tonni terast!“ — see on terasesulatajate tänapäeva loosung.

Stalinlik Konstitutsioon kutsus esile ennenägemata suure töövaimustuse tõusu 170-miljonilises rahvasteperes. Uute võitudega saab tähistatud ka 1937. a. meie kodumaal, mida juhhib nõukogude valitsus ja teraskindl kommunistlik partei eesotsas Nõukogude Liidu töörahva poolt armastatud targa juhi seltsimees Staliniga.

E. Kalk.

KAPITALISTLIK MAJANDUS 1936. AASTAL

Üldjooned

1936. aastal näeme kapitalistlikus majanduses teatud elavnemist. Selle aasta kestel suurenes kogu kapitalismi tööstuslik toodang, võrreldes 1935. aastaga, umbes 10 prots. Kui 1929. a. kapitalistlikku tööstustoodangut 100-ks arvata, siis oli see 1935. a. 85,5, möödunud 1936. aastal aga umbes 94.*

Kapitalismi tööstuse otsustavad alad suurenesid 1936. aastal, võrreldes 1935. aastaga, järgmiselt: terasevalmistus 26 prots., malmivalmistus 23 prots., naftatoodang 11 prots., kivisöetoodang 7 prots. Võrreldes kapitalistliku maailma 1929. a. (kui kriisieelse) tasemega, näitavad needsamad alad 1936. aastal (1929=100): naftatoodang 117 prots., terasevalmistus 94 prots., kivisöetoodang 83 prots., malmitoodang 79 prots. Tähendab: kapitalismi elavnemine 1936. aastal sündis üksikutel tööstusaladel *väga ebatasaselt*.

Vaatamata valmistuse võrdlemisi suurema elavnemise peale paisus rahvusvaheline kaubandus 1936. aastal nii väärtuselt

kui ka kogult ainult umbes 2 prots., jäädes, võrreldes 1929. aastaga, ikkagi väga madalale tasemele. 1936. aasta üleilmne väliskaubandus oli 1929. a. tasemest väärtuselt ainult 37 prots., kogult (mahu, kaupade hulga poolest) aga 84 prots. Kuna kapitalistlik valmistus möödunud aastal umb. 10 prots. tõusis, suurenes rahvusvaheline kaubandus ainult 2 prots. See asjaolu ajab mädameva imperialismi ennegi juba teravad vastuolud maailmaturgude ümberjagamise alal veelgi teravamaks, *tirib imperialistlikud riigid ikka enam uue ilmasõja keerisesse*.

Kaupade tagavarad kapitalismi turgudel olid 1936. aasta lõpuks veel umbes 15 prots. suuremad kui nad olid keskmiselt 1929. aastal. Kaupade hinnad moodustasid 1936. aastal keskmiselt umbes 45 prots. 1929. a. hindade tasemest (arvatud kulla vääringus).

Töötaolek on aga endiselt suureks mädapaiseks kapitalistlikus ilmas. Töötaolek on kapitalismi endisest parandamata haigusest nüüd juba pealesõjaaegse imperialismi kroonikalikuks surmahaiguseks muutunud. Nendes 28-sas kapitalistlikus riigis, kelle kohta Rahvasteliit järjekindlalt vastavaid töötaoleku andmeid avaldab, oli 1929. aastal umb. 6 miljonit ametlikult registreeritud töötatöölist, 1936. aasta lõpuks aga *vähemalt 17 miljonit*. Vaatamata selle peale, et kapitalistlik valmistus möödunud aastal kriisieelse taseme ligidale jõudis, on *ametlik* (s. o. puudulik, alahin-

* Toodud arv siin on, muidugi, esialgne, ligikaudne. Lõpulikud ja täpsed andmed kapitalismi majanduse möödunud aasta kohta saavad teatavaks alles mõne kuu pärast, kevadeks. Meie arvamise järgi võib siin toodud arv (94) muutuda hilisema täpsustamise puhul kõige rohkem paari punkti võrd. — Niisamuti on ka kõik teised andmed kapitalismi 1936. a. majanduse kohta esialgsed, ja hilisemad täpsustamised võivad neid pisut muuta.

natud) *töotaolek umbes kolm korda suurem, kui 1929. aastal*.*

Niisugused on esimesed *üldjooned* kapitalismi majanduse seisukorrast möödunud aastal.

Üksikute riikide majanduses

möödus 1936. aasta väga mitmekesiselt, äärmiselt ebatasaselt, isegi teravalt vastuolulikult.

Imperialistlikkude suurriikide seas ületab kriisieelse taseme kõige enam — *Jaapan*. Tema tööstuslik toodang oli 1936. a. lõpuks umbes 50 prots. kõrgem kui 1929. aastal. Jaapani tööstuse elavnemine on aga viimastel aastatel alaliselt aeglasemaks jäänud ning 1936. a. oli tööstuse toodangu juurdekasv ainult veel umbes 5 prots. (võrreldes 1935. aastaga). Möödunud aasta lõpuks näitas Jaapani tööstus teatud vaibumist. Jaapani väliskaubandus on, nähtavasti, oma välisturgude haaramises kõrgema piirini jõudnud, millest ta enam üle astuma ei ulata. Jaapani majanduse elavnemine on aga ainult näilik. See elavnemine on sündinud sõjatingimustes, rahakursi langemise tingimustes, põllumajanduse langemise hinnaga, riigivõlgade mitmekordseks tõusmise hinnaga, riigieelarve puudujäägi igaastase kasvamise hinnaga.

Ligilähedalt sarnane on seisukord ka *Saksamaal*, kelle tööstuslik valmistus möödunud aastal umbes 12 prots. suurenes. Ületades just 1936. aastal oma toodanguga kriisieelse 1929. a. taseme. Saksamaa tööstuslik toodang oli 1936. a. üldiselt umbes 5 prots. kõrgem kui 1929. aastal. Selle tõusu aluseks on ka siin sõjatööstuse määratu kasv. Nagu Jaapanis, nii on ka siin majandus selle tagajärjel ebanormaalseks muutunud. Nagu üldiselt teada, ähvardab Saksamaad toiduainete nälg. Suur sõjarakenduste kasv on riigi kullatagavara ära söönud (Saksamaa riigipangal oli kulda miljonites riigimarkades: 1929. a. lõpul 2283, 1932. a. lõpul 806, 1935. a. lõpul 82, 30. XI. 1936. a. aga ainult 66).

Itaalia valitsus ei avalda oma majanduse

* Kui võrd puudulikud ja sibilikult vähendatud need *ametlikud* arvud on (mis meiegi ajakirjas aeg-ajalt ilmuvad), selle kohta järgmine näide.

Rahvasteliidu andmetel — üksikute riikide tööbörside aruannete põhjal — oli 28-sas kapitalistlikus riigis möödunud sügiskuudel umbes 17 miljonit töötatöölist. (Vt. „K. t.” nr. 6.). Teised, peamiselt ametühingute, andmed aga ütlevad, et 6-l eesrindlikul kapitalistlikul maal (Ühendriigid, Inglismaa, Saksamaa, Prantsusmaa, Itaalia, Jaapan) üksi juba töötatööliste arv üle 20 mln. ulatas, sellest Am. Ühendriikides — 10,5 mln. (Vt. „Len. Pravda”, 5/1 — 1937.)

seisukorra kohta 1935. aasta augustist saadik (Abessiinia sõja algusest peale) mitte mingisuguseid andmeid. Mõnede kaudsete andmete põhjal võib arvata, et Itaalia majandus 1936. a. lõpuks kriisieelsele tasemele jõudis. Kuid on selgesti näha, et ka see majandus ikka enam ja enam deformeerub (jällegi eeskätt Abessiinia sõja tagajärjel).

Kõik kolm nimetatud riiki moodustavad kapitalistliku ilma fashistliku väerinna eelväe. Kõik kolm on praegu kõige suuremad imperialistlikud agressorid, uue imperialistliku ilmasõja organiseerijad. Kõik nad on *näilikult* majanduslikust kriisist välja jõudnud. Kuid seesama sõdimine ehk sõjale ettevalmistamine, mis need kolm riiki selleni viis, löi ühtlasi kõikide nende majanduse roopast välja, süvendas nende sisemisi vastuolusid, lähendab neid riike (igapäevaste isesugusel määral) sisemisele revolutsioonile.

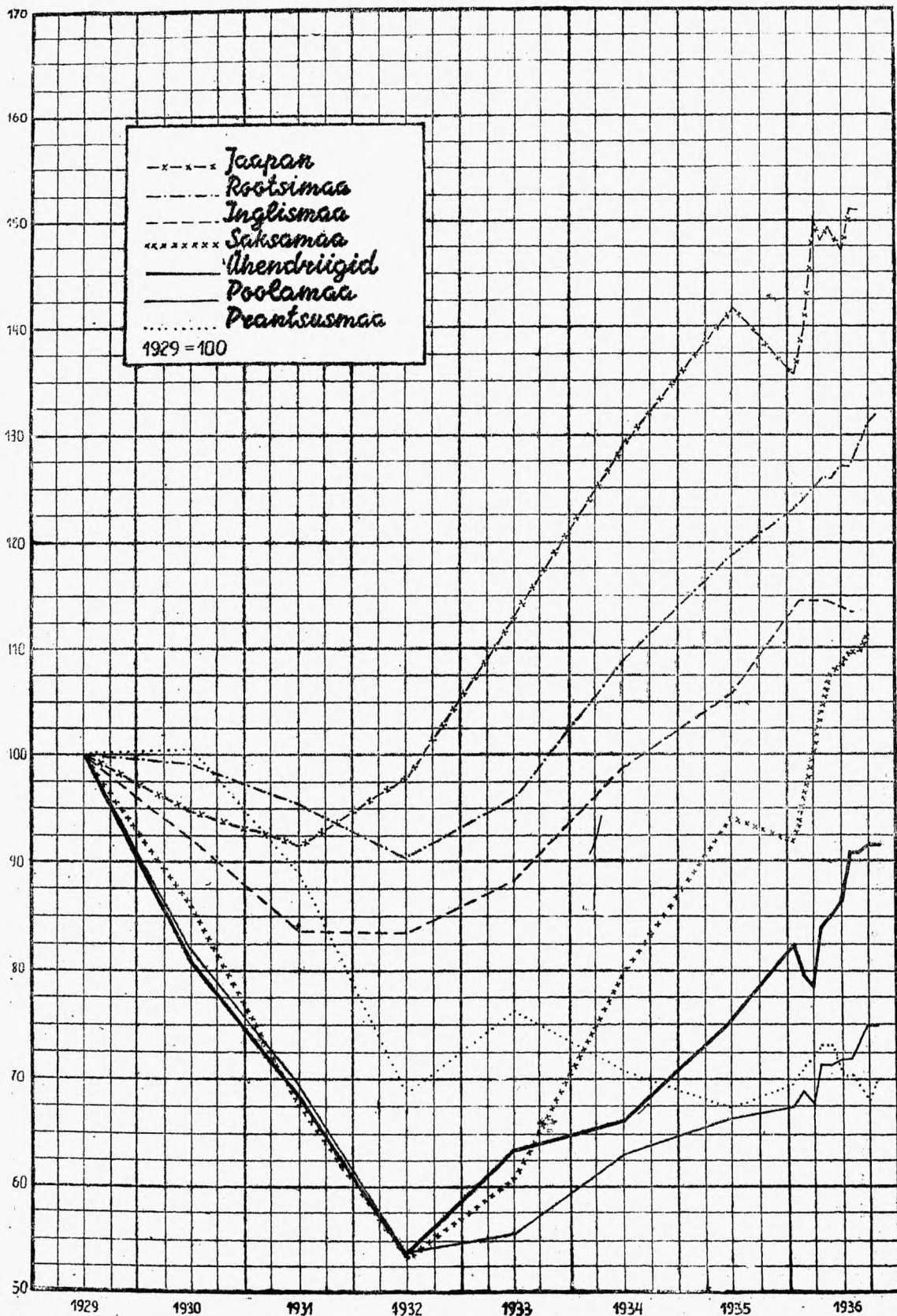
Riikidest, kus tööstuslik elavnemine möödunud aastal harilikule „loomulikule” kapitalistlikule arenemisele kõige lähemal oli, on esikohal *Rootsimaa*, kelle tööstuslik toodang 1936. aastal umbes 7 prots. tõusis ning aasta lõpuks umbes 35 prots. võrd 1929. a. tasemest kõrgemal seisis. Rootsi ületas kriisieelse taseme juba 1934. a. Üldse möödus seal kriis võrdlemisi kergelt.

Inglismaal oli niisamuti enam-vähem „normaalne” tõus. Inglismaa majandus ületas 1929. a. valmistusetaseme juba 1935. aastal. Möödunud aastal tõusis Inglismaa tööstuslik valmistus umbes 8 prots. ja oli keskmiselt umbes 14—15 prots. kõrgemal kui 1929. aastal. Kuid ka siin on majanduslik elavnemine sisemiselt teatud määral õõnes ja ähvardab juba uue kriisi algusega. Nii, näit., on kaupade vedu siseriigis (arvatult ton-kilomeetrite järgi) ikkagi veel umbes 10 prots. väiksem kui 1929. aastal. Vaba kapitali on üleliig palju; et omale tegevust leida, arendab see vaba kapital iga-sugust (eeskätt eluhoonete) ehitamist. Ametlikult registreeritud töötatöölisi oli Inglismaal 1936. a. lõpul umbes 1,8 miljonit (1929. a. oli neid umbes 1 miljon).

Riikidest, kelle majandus möödunud aastal elavnemist näitas, võiks veel nimetada:

	Tööstusliku toodangu indeks (1929. a. = 100)	
Soome	1936. septembris	140,8
Tshilli	„ oktoobris	133,8
Taanil	„ „	133,0
Eesti	„ „	130,4
Kreeka	„ juunis	128,2
Ungari	„ teine veerand	127,1
Norra	„ oktoobris.	121,1

Tähtsamate riikide tööstuslik toodang
(1929 = 100)

Diagrammis on 1936. aasta andmed näidatud iga üksiku kuu kohta, eelmiste aastate andmed aga — kogu aasta keskmised.

Kõik eespool nimetatud 12 riiki on riigid, kelle majandus mõõdunud aastal elavnemise astmel oli ja vähemalt näilikut kriisist on välja jõudnud (oma valmistamisega ühtlasi ka 1929. a. taseme ületanud). Kõik need riigid kokku moodustavad maailmamajanduses praegu umbes kolmandiku osa kogu kapitalistliku majanduse toodangust. Siit tuleb järeldada, et *elavnemine kriisieelse taseme ületamise alusel sündis 1936. aastal ainult ühes kolmandikus osas kapitalistlikust süsteemist.*

Oma majandusliku jõu poolest on kõige tugevam riik kapitalismi süsteemis *Ameerika Ühendriigid* (kelle osakaal kogu kapitalismi valmistuses mõõdunud aastal umbes 42—43 prots. moodustas). Võrreldes 1935. aastaga suurenes Ühendriikides tööstuslik valmistus 1936. aastal umbes 15 prots. Suurriikide seas oli *kõige suurem tõus* nimelt Ühendriikides. Kuid Ühendriikide valmistus oli mõõdunud aastal 1929. aasta tasemest ikkagi veel umbes 12—13 prots. madalamal. Ühendriikide majanduse elavnemine 1936. a. sündis väga vastuolulikult. Kaupade vedu siseriigis paisus, näit., ainult umbes 10 prots. ning oli 1936. aasta sügiseks veel tervelt 30 prots. madalamal kui keskmiselt 1929. aastal. Niisamuti seisis väga madalal astmel ka ehitustööstus, mille ulatus 1936. aastal vast ainult 52—53 prots. 1929. a. tasemest moodustas (kui aga otsekohest tööstuse ja kaubanduse ehitamist eraldi võtta, siis oli see veel märksa madalamal, nimelt 36—37 prots. 1929. a. tasemest). Masinaehitus (eraldi autotööstus) seisis umbes 20 prots. madalamal kui 1929. aastal. Mille peale põhjenes siis Ühendriikide suur elavnemine mõõdunud aastal? Majandusekriisi kestel on Ühendriikides mõned uued ja noored tööstusealad tekkinud ja paisunud. Näit., koduste elektri-külmetusekappide tööstus (nende valmistus oli 1935. aastal keskmiselt umbes 130 000 tükki kuus, 1936. aastal aga ligi kaks korda rohkem), raadio-tööstus jms, mille aladel rida uusi tehaseid ja vabrikuid ehitati. Teatud osa elavnemises mängisid ka sõjatellimised. Ühendriikide põllumajanduses oli 1936. aastal suur põuaaasta, ja mingisugust elavnemist seal ei sündinud. Töötatöölisi oli Ühendriikides 1936. a. lõpuks umb. 10 miljonit (1929. a. keskmiselt 3 miljonit).

Umbes niisamasugune nagu Ühendriikides on seisukord ka *Kanadas*, kelle tööstuslik valmistus küll umbes 10 prots. tõusis, kuid veel ikkagi 10—11 prots. 1929. a. tasemest madalamal seisab. 1936. a. lõpuks on Kanadas ametlikult umb. 100 000 tööta-

löölist (1929. a. oli neid 15 000), tegelikult mitte vähem kui 400 000.

Lõpuks vaatleme maid, kus 1936. aastal mingisugust elavnemist ei olnud, või kus majandus veel väga kaugel taga on 1929. aasta tasemest. Suurriikidest on nende seas eeskätt *Prantsusmaa*, kelle tööstuslik toodang ametlikult küll kaks-kolm protsenti tõusis, kuid keskmiselt 70 prots. 1929. a. tasemest moodustab. Ehitustööstus läks siin mõne protsendi võrd tagurpidi ja moodustas keskmiselt 50 prots. 1929. a. mahust. 1936. aastal langetas Prantsusmaa oma frangikursi ühe kolmandiku võrd. Prantsusmaa kullatagavara vähenes. Registreeritud töötatöölisi oli 1936. aastal novembris 455 tuhat (1929. aastal 10 tuhat).

Teistest sarnastest riikidest, kes veel kriisist pole välja jõudnud, või iseliiki depressiooni läbi elavad, võib nimetada:

Tööstusliku toodangu
1936. a. arvatav indeks
(1929 = 100)

Austria	82
Tsheho-Slovakkia	78
Belgia	75
Poola	72
Hollandi	70

Need riigid on veel kinni majanduslikus kriisis. Kui Ühendriikide ja Kanada ning viimatinimetatud kuue riigi (s. o. ka Prantsusmaa) majandus kokku arvata, siis saame kapitalistlikust süsteemist enam kui poole (umbes kuni 53%) tööstuslikku toodangut. Siit tekib järeldus: *enam kui pool kogu kapitalistlikku valmistust püsib 1936. aastal madalamal kui oli 1929. a. tase, ja ei ole veelgi kriisiseisukorrast välja jõudnud.*

Kapitalistlik põllumajandus

„areneb“ kogu aeg peale esimest üleilmset imperialistlikku ilmasõda kapitalismi üldkriisi tingimustes. Kuigi põllumajanduslike kaupade tagavarad mõõdunud aastal enam-vähem „normaalse“ tasemeni vähenesid ja hinnad tuntuvalt tõusid, kestab põllumajanduse kriis (kui kapitalismi süsteemi üldkriisi lahutamatu osa) muidugi edasi.

Talupoegade laostumine kestab edasi. Teiselt poolt teevad mõisnikud ja kulakud kõik põllumajanduse viimased seisukorra suhtelised paranemised (hindade tõus jne) oma sissetuleku suurendamise allikaks.

Kuna iga kapitalistlik riik püüab end maailmaturust lahti lüüa ja ainult oma saadustega ära elada, siis väheneb põllu-

majanduse kaupade läbikäik ilmaturul. Pealegi väheneb tööraha (ka väikekodanluse) ostujõud, mis jällegi eeskätt põllumajanduse kaupade turgu koomale kisub.

Üksikutel maadel arenes põllumajanduslik kriis väga mitmekesiselt, äärmiselt ebatasaselt. Üldised andmed mõõdnud aasta viljasaagi kohta pole veel lõpulikult täpsed, isegi põhjamaade kohta mitte.

Suurematest muutustest, mis kapitalismi põllumajanduse kriisis 1936. aastal sündis, peab nimetama muutust Am. Ühendriikide seisukorras. Ühendriigid on olnud oma teraviljaga üks maailma toitjaid. Esimese imperialistliku ilmasõja ajal olid Ühendriigid sõdiva Euroopa riikide peatoitjad. 1936. aastal sündis aga niisugune pööre, et *Ühendriigid oma viljaga enam isendidki ei suuda toita*, vaid peavad vilja väljast sisse vedama. Endine, oma jõukuse poolest kuulus, Ühendriikide farmer on tänapäev alaliselt vaesenevaks rendimaaga talupojaks muutunud. Tänapäev töötab kaugelt üle poole (vähemalt 3/5) Ühendriikide farmereid võõral, renditud, maal.

Tähtis nihkumine maailmamajanduses on sündinud ka puuvillakasvatases. Senini seisid puuvillakasvatases esimesel kohal maailmas Ühendriigid (kelle käes kuni 1929. a. ligi pool kogu kapitalismi puuvillakasvatusest oli). Nüüd hakkab see koht Ühendriikide käest ära libisema. Mõõdnud aastal oli India puuvillakasvatuse maaala niisama suur kui Ühendriikides (viimaste langemise tagajärjel; mullu oli Ühendriikides puuvilla all juba märksa vähem maad kui 1/2 kogu kapitalismi puuvillamaa-alast). Rida uusi maid (Brasiilia, Uganda, Argentiina) on hakanud suurel viisil oma puuvillakasvatust arendama.

Umbes sarnane on ka muutus kapitalistliku maailma suhkruvalmistuses. Briti India, kes 1929. a. suhkrupilliroo kasvatamises maailmas kolmandal kohal oli, tuli mõõdnud aastal esimesele kohale, kuna Kuba esimeselt kohalt teisele laskus ja Jaava — teiselt kohalt neljandale, Formoosa (Jaapani asumaa) aga neljandalt kohalt kolmandale kerkis.

Kahe süsteemi võitlus

Võrreldes 1935. aastaga laienes kogu kapitalistlik tööstus 1936. aastal küll 10 prots. Kuid selle kõrval suurenes veel enam sotsialistlik majandus. Sellest küljest tõi 1936. aasta kogu maailmas *väga suure ja tähtsa pöörangu*.

Kapitalistlikus süsteemis kujunes 1936. aastal NSVL-vastane fashistlik väerind kindlaks. See oli esimese imperialistliku ilmasõja tagajärjel tekkinud kapitalistlike süsteemide ja vahekordade (Versailesi süsteemi, Washingtoni lepingu jne) täieliku purunemise ning hävinemise lõpusamm. 1936. aastal kujunes kindlaks kapitalistlike agressorite — sõjahulajate — liit: *Saksamaa — Jaapani — Itaalia fashistlik liit*. See fashistlike agressorite liit *organiseerib teist imperialistlikku ilmasõda* ja ühtlasi sõda NSVL vastu.

Teisel pool elas NSVL 1936. aastal läbi oma *esimese stahaanovliku aasta* ja organiseeris üleilmset rahu kaitset, organiseeris rahuväerinda.

Missuguses vahekorras seisavad need kaks ilma ja kaks väerinda 1937. aasta lõvel majanduslikult?

Selle küsimuse selgitamiseks loome siin järgmise tabeli.*

Fashistlike agressorite liidu ja NSVL osa kogu maailma tööstuslikus toodangus

	(protsentides)		
	1928.a.	1935.a.	1936.a.
Saksamaa	11,6	10,1	10,3
Jaapan	2,4	3,4	3,2
Itaalia	3,2	2,9	3,0
	17,2	16,4	16,5
NSVL	4,7	15,8	17,0

Toodud tabel näitab, et NSVL on praegu ka „puhtmajanduslikult” niivõrd tugev, et ta suudab tänapäev fashistlike agressorite igasugusele liidule vastu seista. See asjaolu on peatagatiseks rahvusvahelisele rahuväerinnale.

Kuid veel enamgi. NSVL on majanduslikult niivõrd tugevaks kasvanud, et kui meid peaks sõdima sunnima, siis meie suudame igasuguse tänapäeva fashistliku rahvusvahelise liidu puruks lüüa — *igal tingimusel*. Selle seisukorra lõi nimelt 1936. aasta, kui NSVL *stahaanovlik* aasta.

R. Vakman.

* Tabelis on kogu maailma tööstus tinglikult üheks tervikuks arvatud. — Tabeli andmete aluseks on võetud andmed 1936. a. teise väljaandena ilmunud raamatust: Вольф и Клуфт — Статистический справочник по экономической географии капиталистического мира“, lk. 72.

Andmed 1936. a. kohta on meie arvatud (arvestades mõõdnud aasta muudatustega iga üksiku riigi ja kogu maailma tööstuslikus toodangus). Muidugi on need andmed veel ligikaudsed, kuid üldiselt ja põhimõttelikult õiged.

KODUSÕJA UUS ASTE HISPAANIAS

RAHVUSVAHELINE faschism lootis, Hispaania rahvavalitsuse vastu mässu organiseerides, kerge võidu peale. Mõnekümne sõjalennuki, tanki ja suurtükide saatmisega kindral Frankole tahtis Saksa ja Itaalia faschism väikeste kuludega suurt saaki saada. Kuid faschism arvestas valesti. Mõni kuu võitlust Hispaanias ei toonud faschismile isegi osalist võitu, millel otsustav tähtsus oleks olnud. Mässajad püüdsid kõigepealt peamiselt rahvamajanduslikult tähtsad raioonid oma alla võtta. See aga ei läinud korda. Rahvavalitsus oskas mässajatele kiiresti vastulöögi organiseerida, pannes töölised sõjariistu. Sõjariistus rahvas hakkas vaenlase purustamise kunsti õppima. Frankol oli esiteks mõnedes raioonides edu. Parema sõjatehnika ja õppinud väejuhtimise tagajärjel langesid Irun, San Sebastian jt linnad mässulaste kätte. Kuid kõigil meil võitudel ei olnud suurt sõjalis-majanduslikku tähtsust. Tähtsamad tööstuseraioonid, kui sõjariistade valmistuse baasid ja kui inimeste reservid, jäid vabariiklaste kätte. Mässulaste esialgne edu üksikutes raioonides jättis hispaania rahva väe elavjõu puutumata, ja see jõud hakkas tõsiselt võitluseks ettevalmistusi tegema. See oli Franko plaani esimene suurem lüüasaamine. Kuid faschistlik väejuhatus jäi kindlaks oma optimistliku meeleolu juurde, et vabariiklasi tühi asi on lüüa. Mis ei õnnestanud laialistel väerindadel, seda loodeti Madriidi all saavutada.

Faschistid kavatsesid Madriidi sisse marsida 7. novembril — suure oktoobrirevolutsiooni aastapäeval. Sellega taheti maailma üllatada. Kodanlised ajalehed tõid 7-dast novembrist alates kuni 15. novembrini suurte pealkirjade all sõnumeid:

7. XI. 36. a. Viimane lahing Madriidi pärast.

8. XI. 36. a. Kindral Franko marsib 8. novembril Madriidi.

9. XI. 36. a. Rahvuslaste (mässajate) väed Madriidis.

10. XI. 36. a. Ägedad lahingud Madriidis kestavad.

11. XI. 36. a. Rahvuslased vallutasid Madriidi põhja-raudteejaama.

12. XI. 36. a. Madriidi pommitatakse kuni alistumiseni.

15. XI. 36. a. Kindral Franko ütleb ära Madriidi marssimisest, tahtes linna purustamise eest hoida.

Kommentaariumid, nagu öeldakse, on selle juurde üleliigsed.

Detsembrikuu esimestel päevadel teatavad välismaa kodanlised ajalehed, et Franko on Madriidi all võitlustes oma paremad marokkolaste väeosad kaotanud; hävitatud ja purustatud olevat enam kui 200 sõjalennukit ja niisamapalju tanke. Kõige suuremaks kaotuseks arvatakse aga mässulaste elavjõu hävitamist. Mässulastel puuduvad tarvilikul määral sõjaväeosad, keda võiks vabariiklaste vastu välja saata. Puuduvad ka sarnased reservid, kust võiks uusi jõude ammutada. Niiviisi lõppes ka teine strateegiline plaan — Madriid vallutada — Hispaania kodusõjas mässulaste kaotusega. See oli ühtlasi ka faschistliku väejuhatus plaanide kokkulangemine, sõja-strateegiline varing.

Muidugi, Franko ei võinud Madriidi alt lahkuda, sest sellele oleks mässulaste väerinna üldine lagunemine järgnenud. Seda ei võinud ka Saksamaa ja Itaalia lubada. Nüüd oli selgesti näha, et mässulaste toetamine sugugi nii „odav ettevõte“ ei ole, kui esiteks arvati. Franko ei nõua oma toetajatelt mitte ainult sõjatehnikat, vaid ka elavat jõudu — sõjavägesid. Juba novembri teisel poolel hakkab suuremal arvul saksa ja itaalia sõjaväelasi „vabatahtlike“ nime all Hispaaniasse voolama. See „vabatahtlike“ vool suureneb detsembrikuu algul veel enam, ja praegu, jaanuari algul, arvatakse Hispaanias üle 60 tuhande saksa ja niisamapalju itaalia sõjaväelasi olevat. Kuid ka nendest väeosadest on vähe, et vabariiklaste vastupanekut murda. Nüüd kõneldakse juba 100-tuhandelise saksa väe Hispaaniasse saatmisest. See on avalik interventsioon, mille ulatus ja tagajärg palju rohkem tähendab, kui lihtne mässulaste toetamine. Praeguse rahvusvahelise seisukorra juures võib sarnane interventsioon üldisele sõjale viia.

Kõigepealt märgitakse ära uus plaan sõjategevuseks. Itaalia sõjavägede tegevuse baasiks peab olema Baleari saarte piirkond, kuna sõjategevuse pealöök tahetakse juhtida Hispaania idapoolsetele rannikutele — Valencia ja Kataloonia provintsi vastu.

Saksamaa sõjaväed koondatakse peajasjalikult Hispaania läänepoolsesse osasse, kusjuures sõjavägede toetusepunktiks oleks Cadix, kust sõjavägede laialisaatmine sünniks Sevilla, Toledo ja Madriidi suunas. Suuri saksa väeosasid koondatakse ka Salamanka ja Burgose raioonidesse, kust va-

Kodusõda Hispaanias. Pildil: Valitsusevägede komanderid Madridi väerinnal arutavad järjekordset operatsiooni.

bariiklaste pealetungimine mässulaste pealinna Burgost ähvardab.¹ Peale lühikese vaheaja on Franko jälle Madridi all pealetungima hakanud, kusjuures saksa fashistide väeosad pealetungimisel löökrühmade osa etendavad.

19. detsembril algas suurem pealetungimine Madridile. Võitlused olid väga ägedad. Mässulased püüdsid just neis raioonides peale tungida, kus vabariiklastel lagedal väljal tuli võitlust vastu võtta. Kindral Franko sõitis isiklikult väeliinile, et oma vägede seisukorda järele katsuda. Mässulaste väejuhatus andis väljavõitlusele nähtavasti väga suure tähenduse, lootes selle peale, et vabariiklaste väed oskavad ainult linna ääres uulitsavõitlust pidada, kuna nad väljavõitluse taktikat ei tunne. Kuid ka see lootus osutus valeks. Vabariiklased võitlesid väga suure eduga mässulaste vastu, näitasid üles suurt osavust väljasõja takikas; pealetungimised löödi tagasi, ja mõnes raionis läksid vabariiklased vastu-pealetungimisele. Mässulaste katsed Madridi esiti otse-pealetungimisega võtta, siis külje pealt juhitud löö-

kidega, on seniajani purustava vastulöögi saanud. Kõige tähtsam selle juures on see, et vabariiklikud sõjaväed iga päevaga omaduslikult ikka tugevamaks muutuvad. See näitab kui kiiresti sõjariistus rahvas suudab kõige raskemates tingimustes sõjariistadega ümberkäimist ja uut sõjaktikat õppida. Ajalehtede kirjasaatjad jutustavad, et hispaanlastel ainult üks soov on: kiiresti sõjateadust õppida. Ja seda teadust õpitakse võitluse ajal ja võitluse vaheaegadel. Välismaa ajakirjade kirjasaatjad kõnelevad, et vabariiklased nii osavasti on seniit-kuulipildujatest ja suurtükkidest laskma õppinud, et ükski vaenlase lennuk sellest tulest vigastamata läbi ei pääse. Mässulaste lennukid käivad Madridi pommitamas — ööseti, pilviste ilmadega, et pilvedes varju leida vabariiklaste kuulipildujate tule eest.

Otsustav lahing Madridi pärast seisab alles ees. Kuid juba need eellahingud, mis Madridi ümbruses on peetud, näitavad, et Madridi praeguse jõudude vahekorra juures ära võtta ei saa. Suured kaotused mässulaste ridades sümmitavad ikka suuremat lagunemist Franko vägedes. Ajalehed teatavad vastuhakkamistest mässulaste väeosades, mitte ainult seljataga, vaid isegi väeliinil. Ühest niisugusest vastuhakkami-

¹ Viimaste teadete järgi ongi mässulaste valitus Burgosest Salamankasse kolinud, mis väerinna kaugemal asub.

sest annab tunnistust see, et vabariiklased Boadilla de Monte raionis pealetungimisele minnes, leidsid väeliini tühja olevat, mässulaste kaevikutes oli suurel arvul marokkolaste surnukehasid ja ka tapetud ohvitsere, hulk mahajäetud sõjariistu jne.

Uus aste Hispaania kodusõjas tähendab seda, et mässulased ilma Saksamaa ja Itaalia sõjaväelasteta võitlust edasi jätkata ei suuda. Vabariiklaste jõud on niivõrd tugevaks kasvanud, et nende pealetungide tagasilöömine suurt jõudu nõuab, kuma vastupealetungimine mässulastel terveid sõjavägesid, armeesid nõuab, keda aga mässulastel praegu ei ole. Suurte sõjavägedede sissetoomine Saksamaalt ja Itaaliast võib aga rahvusvahelise seisukorra nii teravaks ajada, et sellest üleeuroopaline sõda võib lahti puhkeda. See annab uuele astmele Hispaania kodusõjas hoopis teise iseloomu kui varemalt.

Küsimus ei seisa mitte ainult selles, et Hispaanias faschistlikku korda jalule seada. Faschismi võit Hispaanias Saksamaa ja Itaalia jõududega tähendab võitlusele üleminekut asumaade ja mõjualuste maade ümberjagamise pärast. See aga ei sünni inglise ja prantsuse imperialismi huvidesse.

Seoses sellega püüab Inglismaa diplomaatlikke käike teha, et Saksamaa aktiivsust Hispaanias halvata. Inglismaa pidas läbirääkimisi Itaaliaga, mille tulemuseks Inglise-Itaalia vaheline kokkulepe oli. Inglismaa likivdeeris Addis-Abebas (Abessiinias) oma diplomaatliku saatkonna ja asutas peakonsulaadi, mis peab tähendama, et Inglismaa Abessiinia haaramist Itaalia poolt de facto tunnistab. Kõneldakse, Inglismaa olevat Itaaliale lubanud, et Abessiinia saatkonda rahvasteliidu järgmisele pleenumile enam ei lasta, mille järele Itaalia saatkond Rahvasteliidu pleenumi koosolekule tagasi tuleb, kust ta omal ajal Abessiinia saatkonna koosolekul viibimise pärast demonstreerivalt lahkus. See kõik näib tõenäolik olevat. Kuid Inglismaa ei tee seda ilma vastutasuta Itaalia poolt. Missugusest vastutasust võiks sel juhtumil juttu olla? Kõigepealt Vahemeres status quo — maksva seisukorra — alalhoidmine. Inglismaa ja Itaalia püüavad esiteks, relvastatud jõudude tasakaalus hoidmise kohta Vahemeres kokku leppida. Sõda Hispaaniaga andis Itaalia majandusele, eriti ta rahandusele, kaunis tuntava hoobi. Itaalia ei jõua Inglise relvastusele järele, ja teatud määral on sarnane „tasakaalu“ hoidmine Itaaliale kasulik. Teiseks

tahab Inglismaa Itaalialt teatud kindlustust saada, et Itaalia Hispaanialt mingisuguseid territooriumisi ei hakka alhitsema, sest Baleari saarte Itaalia kätte minek teeks Itaalia Vahemeres palju tugevamaks, mis aga Inglise huvidele ei vasta. Kuid tasakaalu pidamine Vahemeres võib sündida kas Inglise laevadeehitamise plaani seismapanemise (sest Itaalia ei ehita), või Itaaliale sõjalaevade ehitamiseks vastava laenu andmise teel, et Itaalia Inglismaaga saaks „tasakaalu“ pidada. Mussoliini just selles mõttes läbirääkimisi peabki, et Inglismaalt laenu välja kaubelda. Edasi tahab Itaalia, et ta Inglismaa poolt loodud poliitilisse süsteemi võetaks, kuhu kuuluvad: Jugo-Slaavia, Kreeka ja Türgimaa; et sel süsteemil mitte itaaliavastast iseloomu ei oleks. Tolle süsteemi löi aga Inglismaa, kui ühenduses Itaalia-Abessiina sõjaga Vahemeres põnev seisukord valitses. Kuidas ja missugustes küsimustes lõpulikule kokkuleppele on jõutud, seda muidugi ei tea veel ütelda. Kuid n. n. dshentelmenlik kokkulepe, mille punktid juba avaldatud, kõnelevad neist põhijoonetest, mis Inglise imperialismi huvitavad. Neis punktides on kirjutatud:

- 1) Mõlemad pooled teatavad, et nad on rahu alalhoidmisest huvitatud.
- 2) Liikumisvabaduse kindlustamine Vahemeres.
- 3) Mõlema riigi huvide austamine.
- 4) Territoriaalse status quo (maksva olukorra) alalhoidmine.

Inglise-Itaalia „dshentelmenlik kokkulepe“ paneb teistest küljest, Saksamaa ja Itaalia bloki pragunema. Selle poole Inglismaa õieti püüabki. Inglismaa huvides see ei ole, et Saksamaa ja Itaalia blokki jääksid. Saksa-Itaalia blokk loob väga suure hädaohu Inglismaale. Saksamaa võiks, Itaalia tugevale laevastikule ja õhu-laevastikule toetades, asumaade küsimuses Inglismaale kardetavaks võistlejaks saada. Itaaliail endalgi ei ole sellest blokist suurt rõõmu. Ta astus Saksamaaga sellepärast blokki, et Abessiinia Itaalia külge liitmise tunnistamise küsimust läbi suruda. See ülesanne on nüüd täidetud, ja Saksamaa ning Itaalia vahel kerkivad üles uued vastuolud Kesk-Euroopa küsimuses. Itaaliale ei meeldi sugugi, et Saksamaa ennast Kesk-Euroopas — Jugo-Slaavias, Rumeenias, Ungaris, Austrias — laiutab. Neid vastuolusid püüabki Inglismaa ära kasutada, et Saksamaa-Itaalia blokile veel suuremaid talvu vahele ajada ja Itaaliat Inglise-Prantsuse mõjupiirkonda tõmmata. See tähendaks kolme suurriigi liidu moodusta-

mist, kes Saksa imperialismi saagiisule suudaks piiri panna ja maailmas status quo alal hoida.

Muidugi, need on alles kavatsused, vastastikused pinnakatsumised, sest praegu ei ole veel teada, kuipalju Mussolinit võib usaldada, s. o. missuguses suunas need omavahelised vastuolud areneda võivad. Muidugi oleks naiivne uskuda, et Itaalia oma senisest laiutumispoliitikast, uute asumaade ahmitsemisest, lahti ütleks. Kuid siin peab seda ütlema, et Hispaania kodusõja uus aste Euroopas terve rea poliitilisi küsimusi uutmoodi üles tõstis ja neile uue arenemissuuna annab. Prantsusmaa tunneb väga suurt huvi selle vastu, mis Hispaanias sünnib. Muidugi, ei Inglismaa, ega Prantsusmaa vanameelsel kodanlusel pole selle vastu midagi, kui Franko Hispaanias võidaks. Reaktsioonilik kodanlus soovib Frankole kõigest südamest võitu. Hispaaniale mittevaheliseks komitee esimees Londonis, lord Plymouth, tarvitas kõike oma kavalust ja silmakirjalust, et „alatu-sele kohandatult“ kõik teha mässulaste abistamiseks, ja sellepärast ei tahtnud ta seda mitte näha, kuidas Saksamaa ja Itaalia mässulastele lennukeid ning sõjamoona saadavad. Lordid ja teised spekulandid tegid seda selles õndsas lootuses, et lennukitest ja sõjamoona vabariiklaste purukslöömiseks küllalt on. Nüüd aga selgus, et sellest siiski vähe on. Franko nõuab Saksamaalt sõjavägesid. See pani prantsuse kodanluse mõtlema, inglise kodanluse mitmesugused kihid kukalt sügama. Üks Inglise parlamendi liige, kes parlamendi saatkonna liikmena Madriidis käis ja ise oma silmaga saksa pommitide lõhkumise jõudu nägi, ütles Londonis, vanameelsete partei miitingul:

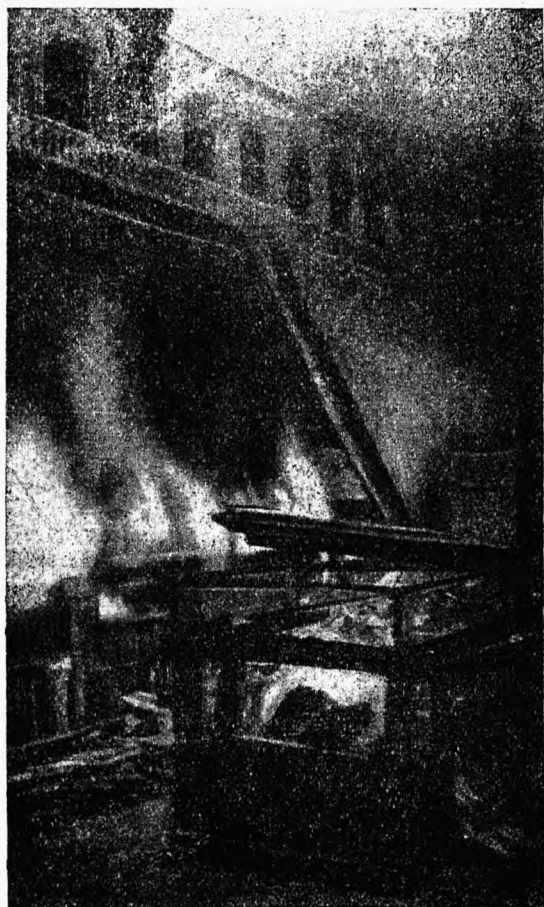
„Tuleb selle tõsiasjaga arvestada, et Hispaaniasse koondatakse suur saksa armee. See teeb Prantsusmaa rahutuks ja võib rahulolematust ka Inglismaal sünnitada“.

Tõsiasjad on kangekaelsed, neid eitada ei saa. Ja nende tõsiasjade sisu seisab selles, et Saksa fashism kindla plaani ja kavatsusega Hispaaniasse tungib. Madriidi vallutamise järele peab tulema Pariisi vallutamine. Prantsusmaa satuks fashismi võiduga Hispaanias saksa fashismi pihtide vahele. Pürenei poolsaare vallutamine saksa imperialismi poolt oleks asumaade küsimuses selle suure programmi teostamise algus, millest Hitler oma raamatus „Mein Kampf“ kõneleb. Selles mõttes sünnitab saksa vägede koondamine rahutust nühästi Pariisis, kui Londonis, sest Saksa-

maa tahab oma asumaade janu nii Inglismaa kui Prantsusmaa arvel kustutada.

Saksa fashismi plaan on väga lihtne. andke abi, et seesmiselt kriisi-raskusi vähendada; Inglismaa ärgu toetagu Prantsusmaad ja andku tegevusevabadus idaküsimuses, s. o. Nõukogude Liidu suhtes. Vastutasuks pakub Saksamaa „puutumatus“ Inglise huvidele. Kuid küsimuse teeb ikkagi keerulikuks Hispaania. Nagu juba nimetasime, lootis Saksamaa kerge võidu peale Hispaanias. Nüüd aga nõuab Hispaania avantüür suurt kulu. Välismaa ajalehed teatavad, et interventsioon Hispaanias juba detsembris Saksamaale 200 miljonit marka maksma oli läinud. Praeguse rahakursi alusel on see summa võrdne Tshehoslovakkia aastasele sõjaväe-eelarvele.

See on määratu koorem, mis Saksa majandust ikka enam kurnab ja alla kisub. Kuid nüüd peab Saksamaa Hispaaniasse mitte vähem kui 100-tuhandelise armee saatma, et oma avantüüri lõpule viia. Ühe

Kodusõda Hispaanias. Pildil: Riigi raamatukogu Madriidis, mida pommitasid fashistide lennukid, tuleleekides.

šõnaga, küsimus seisab nii: kas ütelda Hispaania avantüürist lahti, või katsuda Hispaaniat okupeerida.

Kuidas Inglismaa sellesse ettevõttesse suhtub?

Teatud imperialistlikud grupid Inglismaal oleksid valmis Saksamaale krediite andma, et teda majanduslikult aidata ähvardavast kriisist välja rabeleda. Ka Hispaania okupeerimise vastu pole neil midagi. Kuid siis tõuseb küsimus: kelle peale peaks Inglismaa toetama? Saksamaa abistamine viib vahetõrgete teravnemisele Prantsusmaaga. Liit Prantsusmaaga on Inglismaale ainuke reaalne jõud Saksa imperialismi vaospidamiseks. Arukamad inglise poliitikud näevad Saksamaa toetamises hundi kasvatamist, kes abistajal enesel kõigepealt kõri läbi võib närida. Sellepärast pooldab suur osa inglise kodanluse ringkondi Prantsuse-Itaalia-Inglise koostööd. Saksamaa diplomaatia taktika aga seisab selles, et Inglismaad Prantsusmaast lahti kiskuda, Nõukogude Liitu mõlemist eraldada ja Itaalia-Inglise kokkulepe nurja ajada. Oma poliitika mõju tõstmiseks püüab Saksamaa ähvardustega Tšehhoslovakkia ja Kesk-Euroopa aadressil spekuloida, et Inglismaad järeleandmisele sundida. Ähvardused

ei ole aga sugugi mõjuvad abinõud vastuolude lahendamisel.

Nii on seisukord Euroopas seoses Hispaania kodusõjaga väga teravaks kujunenud. Interventide seisukorra teeb, esiteks, raskeks see, et Euroopa suurriigid ja rahvahulgad sõda ei taha. Teiseks on Nõukogude Liit oma tugeva pumaväega, võimsa tööstusega ja järjekindla rahupoliitikaga määratusuureks maailma rahuteguriks kasvanud, kelle ümber kõik rahuarmastajad, sõjavastased koonduvad. See tõstab Hispaania demokraatlikkude kihtide otsustavust ja julgust, koondab võitlejate ridu väeliimil fashismile purustava löögi andmiseks.

See tähendab, et uus aste Hispaania kodusõjas inimsoo progressiivseid olluseid võitluseks fashismi vastu veel rohkem koondab. Hispaania kodusõda, ütles Stalin, ei ole ainult hispaanlaste sisemine asi, vaid terve edumeelse inimsoo asi. See teadmine tungib ikka sügavamalt ja laiemalt maailma rahvuste teadvusesse.

Ja kui fashism juba hispaania kodusõja esimestel ajajärkudel lüüa sai, mis põhjus oleks siis ütelda, et tal uuel astmel rohkem võidulootusi on. Vähemalt praegu ei ole niisuguseid tundemärke mitte näha.

O. R.

Kodusõda Hispaanias. Pildil: Valitsusevägede uute seisukohtade kindlustamine Madridi väerinnal.

PROPAGANDISTILT KÜSITAKSE

Küsimus: NSV Liidus on kurnajate klassid likvideeritud, kuidas jääb nüüd töölisklassi diktatuuriga, jääb see veel maksma?

Vastus: Seltsimees Stalin ütles Nõukogude VIII erakorralisel kongressil, et need kodanlised Konstitutsiooni projekti arvustajad, kes ütlevad, et uus Konstitutsioon tähendab „proletariaadi diktatuurist lahtilüütmist“, ei tea üldse, mis töölisklassi diktatuur on.

Missugused on töölisklassi diktatuuri iseloomustavad jooned? Toome siin seltsimees Stalini iseloomustuse proletariaadi diktatuuri kolmest põhimisest küljest:

„1. Proletariaadi võimu ärakasutamine kurnajate mahasurumiseks, riigi kaitsmiseks, teiste maade proletaarlastega sidemete kindlustamiseks, revolutsiooni arendamiseks ja võiduks kõigil maadel.

2. Proletariaadi võimu ärakasutamine töötavate ja kurnatavate hulkade lõpulikuks lahtikiskumiseks kodanlusest, proletariaadi liidu kindlustamiseks nende hulkadega, nende hulka sotsialistlikku ehitustöösse tõmbamiseks, nende hulkade riiklikuks juhtimiseks proletariaadi poolt.

3) Proletariaadi võimu ärakasutamine sotsialismi organiseerimiseks, klasside hävitamiseks, ilma klassideta ühiskonda, ilma riigita ühiskonda üleminekuks.

Proletariaadi diktatuur on kõigi nende kolme külje ühendus.“

„Ainult kõik need kolm külge kokkuvõetult annavad proletariaadi diktatuuri täieliku ja lõpuliku mõiste“ (Stalin, Leninismi alused, eestik. väljaanne, lhk. 112).

Kas meie võime ütelda, et ükski meist kolmest küljest on praegu oma tähtsuse kaotanud? Ei või. Oleks täiesti vildak mõelda, et sotsialismi vaenlaste jõuga mahasurumine pole enam tarvilik. Meie maal on kurnajate klassid likvideeritud, kuid kapitalistlik ümbrus, milles elame, kihiseb sotsialismile vaenulikkudest ollustest. Meie maal on veel kurnajateklassi jäänuseid, kes sotsialismi väliste vaenlaste teenistusse astuvad ja meile kahju püüavad teha. Tutelage ineede Kemerovo kaevanduste kahjutegijate professi, milles trotskistlik-sinovjevlikud terroristid ühes saksa fashistidega ja kahjutegijatega esinesid kui vihased sotsialismi vaenlased. Tähendab, ka praegu on klassivaenlaste vägivaldne mahasurumine vajalik.

Töölisklassi osa riiklikus juhtivuses jääb niisamuti maksma. Meie töölisklass, kui uus, hoopis iseäraline klass, peab oma

toetust ja abi andma talupoegade klassile, haritlaskonnale kommunistliku ühiskonna poole liikumises. Ta annab seda toetust ja abi majanduslikult (tööstuse arendamise teel), poliitiliselt (eeskuju paremas töö organiseerimises, stahaanovliku liikumise arendamises jne), kultuuriliselt (tehnikavallutamise teel, üldiste teadmiste tõstmise teel, mis viib vastaspoolsuse kaotamisele vaimliku ja kehaliku töö vahel). Ainult töölisklass, kui eesrindlik klass, võib selles asjus juhtivat osa etendada.

Töölisklassi juhtiv osa revolutsiooni arendamises teistel maadel on määratu suur. Proletariaadi diktatuuril, ütleb seltsimees Stalin, on oma ajajärgud, oma erilised vormid ja mitmekesised töö meetodid. Ühes ajajärgus on väljapaistev töölisklassi diktatuuri üks vorm, teisel ajajärgul teine. Nüüd omab suure tähtsuse töölisklassi diktatuuri organiseeriv osa, ta kasvatuslik külg, mis aga ei tähenda, et sellega diktatuuri vägivaldne mahasurumise osa ära kaob. Sotsialismi võidu seaduseandlik kinnitamine, industrialiseerimise, kollektiviseerimise ja demokratiseerimise edusammude võidukäik tähendab töölisklassi diktatuuri baasi laiendamist, järelikult, töölisklassi diktatuuri kindlustamist, mitte aga selle nõrgenemist. Ülesanne seisab selles, et töölisklassi diktatuuri ja ÜK(e)P kindlustada, kes on diktatuuri juhtiv jõud. Töölisklassi diktatuur jääb täiel määral maksma.

Küsimus: Mis on rahvus, rassid ja rassistooria?

Vastus: Seltsimees Stalin kõneles Nõukogude VIII kongressil, et meil on umbes 60 rahvust, rahvuslikku gruppi ja rahvast. Nõukogude Liit on paljude rahvustega riik. Tähendab, mitte kõik rahvad NSVL ei sünnita veel rahvust. Miks? Kõigepealt vaatame, mis on rahvus. Seltsimees Stalin annab teadusliku määrangu rahvuse kohta.

„Rahvus — see on ajalooliselt kujunenud püsiv keele, territooriumi, majandusliku elu ja hingeelulaadi ühisus, mis kultuuri ühisuses väljendub“ (Stalin, Marksism ja rahvuseküsimus, lhk. 6). Ükski meist tundemärkidest üksikult võttes ei ole küllaldane rahvuse äramääramiseks. Tähendab, peavad olema kõik ülalnimetatud tunnused, ainult siis sünnitavad need täielikult rahvuse mõiste. Inimestel võib olla ühine „rahvuslik iseloom“, kuid siiski ei sünnita nad veel rahvust, kui nad majanduslikult lahutatud, kui nad mitmetel maaaladel ela-

Max Hölzi nim. tehas Leningradis valmistab rahvalugemise andmete mehaaniliseks kokkuvõtteks rea masinaid. Pildil: sorteeriija M. Vasiljeva sorteerimisemasinal tööl.

vad, või ümberpöörduvalt, võib olla ühine majanduslik elu, ühine territoorium, kuid keel on teine, „rahvuslik iseloom“ erineb teistest. Niisugused, näiteks, on meil NSV Liidus poolakad, eestlased, lätlased, sakslased, kes moodustavad rahvuslikud grupid, kuid ei kujuta endast veel rahvust.

Rahvus ei tähenda rassi ega sugukonda, vaid rahvus on ajalooliselt kujunenud inimeste ühisus kõigi ülalnimetatud tunnustustega. Rassiks nimetatakse rahvaid nende nahavärvi järgi. Linné määras rahvad 4 rassi: valged, kollased, mustad ja tumepunased. Hoopis teine asi on, kui kõneleme nüüdisaja rassiteooriast.

Rassiteooria jagab inimesed „kõrgemasse“ ja „alamasse“ rassi, kusjuures see

teooria kinnitab, et inimesed „kõrgemast“ rassist erinevad „alamast“ rassist samuti, nagu loom erineb inimesest. Seltsimees Stalin ütles, et rassiteooria „on sama kaugele teadusest, nagu maa taevast“. Rassiteooria arendajaks meie ajal on hitlerlik Saksamaa. Vastavalt hitlerliku Saksamaa iseloomustusele inimsugu jaguneb kolme gruppi: kultuuri loojatesse, kultuuri kandjatesse ja kultuuri purustajatesse. Esimesesse gruppi kuulub „kõigest kõige parem“ — põhja ehk aaria rass. Sellesse rassi kuuluvad rahvad, kes indo-euroopa keeltes kõnelevad, s. o. hindulased, kreeklased, romaani rahvad (prantslased, itaallased, portugaalased), saksa rahvad (sakslased, inglased, taanlased, rootslased, norralased). Teise gruppi kuuluvad jaapanlased, ameeriklased, ja kolmandasse gruppi — juudid, neegrid, mongoollased ja teised värvilised rassid; alamasse gruppi arvavad saksa faschistlikud teoreetikud ka slaavlasi — venelasi, bulgaarlasi, rumeenlasi jt.

Oma niinimetatud rassiteooria alusel faschistid „põhjendavad“ ka oma imperialistlike maadeahnitsemise plaane. Faschistide teoreetikud kinnitavad, et „aaria rass“ on valitsevaks rahvaks loodud. Saksa rahvas, kui kõige elujõulisem aaria rassist, on kutsutud maailma tsivilisatsiooni päästma. Sama rassiteooria on faschistidele ka selleks tarvis, et tööliste ja teiste rahvaste kurnamist õigustada. Faschistid ei lüka aaria rassi puhtuse nimel sakslastel abistada juutidega ja teiste „alama“ rassi inimestega. Kuid sama rassiteooria ei takista saksa faschistidel jaapani sõjaparteiga lepingu sõlmimist võitluseks teiste (mitte ainult „alamasse“ rassi kuuluvate) rahvaste vastu, niisamuti nagu see ei takista Saksa faschismi hispaania rahva vastu võitlemist, olgugi, et hispaanlased sellesama rassiteooria järgi peaks kuuluma „kõrgemasse“ gruppi.

See näitab, et faschistidele oli „rassiteooriat“ ainult selleks vaja, et oma imperialistlikku ja revolutsioonivastast poliitikat teostada.

PUSCHKIN JA TEMA AEG

„Exegi monumentum . . .“

Puschkin

I

PUSCHKIN on vene geniaalsem poeet, uue vene kirjanduse looja. Ühtaegu on Puschkin vene rikka ja klassikaliku kirjandusliku keele looja ja maksapanija. Puschkin oli see, kes vene kirjanduse maailmakirjanduses silmapaistvale kohale tõstis ja sellega ka maailmakirjandust, üldinimlikku kirjandust, määratult rikastas ja edasi viis.

Puschkini mitmekülgne looming, mis sügavalt peegeldab omaaja ühiskondlikku tõelikkust, mis avastab ühiskondliku inimese põhimisi püüdeid, läbielamisi ja ehtsaid tundeid, on veel praegu rikkalikuks allikaks, kust sotsialistliku ühiskonna vaba kodanik esteetilist rahuldust leiab ja jõudu ammutab edasiseks võitluseks. Tema geniaalsed teosed elasid üle sajaaastase puhastustule, pidasid vastu ajaloo katsumised ja tulid puutumatuks välja sarnasest karastusest nagu kodanlik-demokraatlik revolutsioon ja suur sotsialistlik revolutsioon, mis kõik väärtused ümber hindas ja paljud eilsed „suurused“ ajaloo pühmekasti heitis. Kõik ebakuld, kõik võltsilt läikiv heideti kõrvale ja põletati tuhaks, ning kui Puschkin sellest ajaloo ääsitulest puhtalt ja hiilgavalt välja tuli, siis näitas ta sellega, et ta tõelikult on kuld.

Pole sellepärast imeks panna, kui nüüd kõik häritud, progressiivne maailm, esimeses jones meie õnnelik sotsialistlik ühiskond, Puschkinit erilise soojusega mälestab, loeb ja tundma õpib.

Puschkin on praegu palju rohkem meie sotsialistliku isamaa päralt, kui selle reaktiooniliku nikolaiaegse Venemaa päralt, milles ta sunnitud oli elama ja kes ta kurikavalalt enneaegu tappis. Ta on meie oma nii nagu on meie oma kõik, mis on ühis-

konnas olnud edasiviivat, progressiivset, tõelikult suurt ja revolutsioonilikku. Nagu on meie, tõusva ühiskonna, oma kõik varemate ühiskondade tõelikud geeniused, tõelikud suurvaimud, kellest nüüd surev, langev ja määratsev kapitalism lahti ütleb.

Milles seisab siis Puschkini suurus?

Puschkini suurus on kõigepealt selles, et ta on vene kirjanduse esimene tõelikult rahvuslik ja rahvakirjanik. Sellega ühes ja nimelt sellepärast on ta ka üks suurematel maailmakirjanikkudest. Internatsionaalsus ja rahvuslikkus ei eita siin üksteist, vaid, vastupidi, tõelikult suur üldinimlik, internatsionaalne kirjanik võib olla ainult see, kes oma rahvusliku kirjanduse tõstab maailmakultuuri, maailmakirjanduse tasemele, kes seda üldist inimese kultuuri ja kirjanduse taset oma rahvusliku kirjanduse vormis tervelt edasi viib.

Puschkini ajani ei saanud rääkida vene rahva tõelikult omapärasest rahvuslikust kirjandusest. Kõik olemasolev kirjandus oli peaaesjalikult lääne kirjanduse enam või vähem talendikas järeleaimamine. Vene kirjandus alles algas oma iseseisvat olemist ning ei jõudnud veel üldise maailmakirjanduse tasemeni. Puschkin oli esimene, kes sellele tasemele jõudis ja selle ületas.

Muidugi ei ilmunud Puschkin tühjale kohale. Tal oli terve rida hiilgavaid eelkäijaid, kes talle teed valmistasid. Kui me räägime, et Puschkin on uue vene kirjanduse esimene kirjanik, siis sellepärast, et temas jõudis vene kirjandus oma klassikalikule täiusele. Geeniususe suurus selles ju seisabki, et ta annab vastuse küsimustele, mis tema eelkäijad juba üles on seadnud ja ette valmistanud, et ta looming vastab ühiskonna tõelikkudele nõuetele, et ta teeb kokkuvõtte kogu eelmisest arengust. Geniaalsus ei seisa mitte selles, et geenius oma ajast kaugele ette läheb, vaid selles,

et ta oma aega kõige täielikumalt mõistab ja teda edasi viib.

Selles töös ei olnud Puschkin üksik. Temast vanemad kirjanikud, nagu Dershavin, Krôlov, Shukovski tasandasid talle teed. Tema kõrval on omal alal pea nii sama geniaalne — Gribojedov oma näidendiga „Mõistusega hädas“. Temaga pea ühel ajal, ainult veidi hiljem, arendavad vene rahvuslikku kirjandust edasi Lermontov ja Gogol.

Juba Dershavin arendas oma luules küllaldaselt lüürikat. Nimelt tema oli see, kes senist vene pidulik-külma luulet püüdis soendada ja tundelikumaks teha. Sellega valmistas ta Puschkini tundeluulele küllalt tugeva aluse. Shukovski luules arenes see soojus ja „kütkestav magusus“ veel edasi, ning Puschkin, kes nende õlgadele asus, algas juba võrdlemisi kõrgelt aluselt.

Aeg, ühiskonna arenemine ise valmistas Puschkini loomingut ette.

Puschkin tuli vene kirjandusse seesugusel õnnelikul ajal, mis tal lubas kirjanduse ja kultuuri ajaloos suurvaimuks saada. Vene rahvus ja vene ühiskond sündisid alles. Kapitalism, kui rahvuse ja tõeliku haritud ühiskonna looja, alles algas oma võidukäiku Venemaal. Tekkis uus tõelikkus, uus ühiskond. Tekkis vene rahvus. See väga keerulik ja mitmekülgne protsess nõudis oma kunstilist väljendust, oma kunstilist mõistmist ja tunnetamist. Puschkin andis selle geniaalselt. Pärast Puschkinilt olid kõik sunnitud kauaks ajaks vaid epigoonideks jääma, sest Puschkin lahendas ära juba kõige suuremad emotsionaalsed (tundeilma käsitavad) ja stiililised probleemid. Peegeldades õieti uut rahvuslikku tõelikkust, lõi Puschkin ka uue omapärasuse *rahvusliku* kirjanduse.

Rahvuse omapärane kirjandus võib tekkida siis, kui on tekkinud rahvus, kui on olemas juba iseseisev, enam-vähem keerulikkude vahekordadega ja keeruliku hingeluga ühiskond, mille peegelduseks see kirjandus siis on.

Sarnane ühiskond tekkis Venemaal — kui uute kapitalistlikkude vahekordade väljendus — Puschkini ajal. Selle ühiskonna ideoloogia väljendajaks, tema kultuuriliseks osaks oli siis, sellel astmel, vabameelne mõisnikkond. Nimelt see vabameelne mõisnikkond kujutas endast uut kodanikkude ühiskonda, kes end — kui rahvuse esindaja — feodaalsele riigile vastu seadis.

See uus, noor ühiskond tekkis kui uute majanduslikkude vahekordade väljendaja, ja oma otsekohesed kultuurilised mõjutu-

sed sai ta klassikalikkudelt kodanlistelt revolutsioonidelt Läänes. Prantsuse kodanline revolutsioon ja Napoleoni sõjakäigud ei jäänud ilma vastukajata ka Venemaal.

Selle uue ühiskonna kunstiliseks väljendajaks ja ideoloogiks oligi Puschkin.

Ka Puschkin ei ilmunud kohe uue vene rahvusliku kirjaniku valmis esindajana. Ka tema oli oma varasemates teostes lääne kultuuri ja kirjanduse õpilane. Niisugused tema tööd nagu „Ruslan ja Ludmilla“ on loodud veel lääne romantismi üldises suunas. Siin on rahvuslikud ainult nimed, ainult aine ja faabula, kuid kogu oma iseloomult oleks see teos võinud sündida ka mõne teise rahvuse kirjanduses. Rahvuslik omapära ei seis ju mitte kirjanduslikkude teoste välises faabulas, ka mitte selles, kas siin otsekohe räägitakse rahvuslikust ideest, või on ta kangelasteks taluueid ja taadid. Rahvuslik omapära seisab kõigepealt oleva rahvusliku tõelikkuse õiges, võltsimatus kujutamises.

Selles mõttes olid juba palju rahvuslikumad ja omapärasemad Puschkini muinasjutud. Kuid esimene tõesti rahvuslikult-omapärane vene kirjanduse toode on Puschkini „Eugen Onegin“. Siin esineb Puschkin kui tõelikult rahvuslik poeet. Siin võtab Puschkin vene ühiskonna elu nii nagu see on, ilma tema luuleliste momentide esipäigale nihutamisetä. Ta võttis selle tervelt kogu ta külmusega, kogu alatusega, mis seal oli. Kuulus kriitik Belinski räägib selle kohta, et „Eugen Onegin“ on esimest korda antud „poeetilisele õigele, tõelikele teatava aja vene ühiskonna kujutus“. Ja ta lisab juurde, et „pilt ilmus õigel ajal, s. o. nimelt siis, kui ilmus see, millelt teda võis maalida — ühiskond“.

See õige, tõelik vene tõelikkuse kujutus ilmus kõrges kunstivormis, mis täielikult vastas õieti kirjutatud sisule. Selles tema erilises täiuses, tema sisu ja kunstivormi ühtsuses ongi Puschkini luule ületamatu suurus.

Et lahendada neid vastuolusid, mis Puschkini teostes leiduvad, et mõista Puschkini loomingut tervelt, selleks vaatame lähemalt seda aega ja olukorda, milles Puschkin oli sunnitud tegutsema.

Selleaegsele Venemaale on iseloomustavaks pärispõlvekorra lagunemine ja uue, kapitalistliku, valmistamisviisi tekkimine. Kapitalism tungib nii mõisa- kui talumajapidamisse ning tööstusesse.

XVII sajandi lõpupoolest alates, eriti peale tööstuslikku revolutsiooni Inglismaal, nõuab Lääne-Euroopa turg Venemaalt ikka rohkem põllumajanduslikke saadusi,

eriti vilja. Kasvab ka siseturu nõue vilja järele. Vili muutus kaubaks. Tema kasvatamine andis tulu. Paljud mõisnikud hakkasid viljatoodangut suurendama. Kuid kuidas seda teha? Pärispõlvkord takistas tõelikkult murrangut valmistamisprotsessis. Sellepärast olid edumeelsemad ja eesrindlikumad mõisnikud pärispõlvkorra vastu.

Selsamal ajal, XIX sajandi algul, kasvab ka pärispõlve külakodanlus tuntavalt. Juba käis siin küla kihinemise protsess. Kulaklus kasvab turuvahekordade alusel ja eraldas enda seast välja kapitaliste. Need kiskusid oma kätte ka naabrite maid, töötasid palgatöolistega ja ostsid mõnikord isegi mõisaid. Nii, näiteks, ostis üks krahv Scheremetjevi pärispõlve-talupoeg Sese-mov mõisa, millel 20 tuhat tiinu maad ja 429 revisjonihinge oli. Oli pärispõlve-talupoegi, kes end kalli raha eest pärispõlvest lahti ostsid. Tuntud vabrikant Savva Morosov ostis end vabaks 17 tuhande rubla eest. Oli niisuguseid, kes maksid isegi 20, 40 ja 50 tuhat rubla. XIX sajandi esimese 25 aasta jooksul ostsid end vabaks 28 944 meest, kes maksid vabastamise eest 500 rubla ja rohkem hinge pealt. See kõik näitab, et kapitalistlikud kurnamise vahekorrad juba sügavale pärispõlve külasse olid tunginud ja et pärispõlvkord tõelikkusega teravas vastuolus oli.

Ka tööstuses oli märgata kapitalistliku pöörde algust. Tööstuse-ettevõtted lähevad ikka rohkem üle pärispõlve-talupoegade sunnitööjõult palgatööjõu tarvitamisele. Kuid ka siin seisis arenemisel ees pärispõlvkord.

Kapitalistlikud turuvahekorrad ja rahvamajandus võttis ikka rohkem maad. Raha oli igalpool vaja. Tehti kõik mis võimalik, et seda saada. Need mõisnikud, kes ei suutnud küllalt raha teha, langesid pankrotti ja kadusid.

See peegeldub ka „Eugen Oneginis“. Onegini isa, näiteks, laostus täiesti; peale tema surma läks ta mõis võlausaldajate kätte, ning Eugen ei saanud midagi. Ainult õnnekombel pääseb ta, saades rikka onu mõisavalitsejalt teate, et onu suremas on; ta sõitis kohe külasse ja valmistus raha pärast

„Ohkama, igavust tundma ja petma“.

Ainus väljapääs oleks olnud pärispõlvkorra kaotamises. Seda nõudis kapitaliseeruv keskmõisnikkond, seda nõudis talurahvas, seda nõudis kasvav kapitalistideklass. Seda nõudis edumeelsem ja haritum osa aadlist, selleaegne haritlaskond — ühiskonna tahte väljendaja. Võitlusele selle

eest pühendasid endid selleaegse ühiskonna paremad pojad — dekabristid, kellele Puschkin väga ligidal seisis.

Kuid suured feodaalid — pärispõlvlased, kellest tsaari hoovkond koosnes ja kelle esindajaks tsaarivalitsus oli, ei tahtnud sellest kuuldagi.

Pärisorjuslik kord tegi veel viimaseid kramplikke jõupingutusi, et end verise poliitiliku terrori abil üleval hoida. Tsaarivalitsus, see „Euroopa sandarm“, oli kõigepealt ka Venemaa sandarm, tema vabade ja edasipüüde kägistaja.

Kogu riigiaparaat oli igasuguse vabamõtte kägistamise teenistuses. Sandarmi-poliitika eredaks väljendajaks on araktshejeviaad, — toore sandarmisaapa valitsus. Araktshejev — Aleksander I armualune, — kroonitud soldati toapoiss — nagu Puschkin nimetas, oli kogu Venemaa täieõiguslik valitseja. Ta püüdis kogu maad üheks suureks kasarmuks muuta. Ta poliitika eredaks iseloomustuseks on kurikuulsad sõjaasundused, kus kõik elanikud, alates 16 aastast kuni 42 aastani, mundrit pidid kandma, ka siis kui nad põllutööl olid. Kogu elu-olu oli sunnitöökasarmu korra järele sisse seatud. Pärispõlvlik kurnamine muutus veel raskemaks sõjaliste harjutuste ja kaikadistsipliini mõjul. Isegi abielud määrati ülemuse poolt päevakäsu järele, ja iga samm päeva ja öösi oli ülemuse poolt ette kirjutatud.

Niisuguseks suureks sunnitöökasarmuks tahtis Araktshejev kogu Venemaa muuta.

Kogu riigiaparaadis valitses müüdavuse, korruptsiooni, nuhkimise ja poliitiliku terrori õhkkond. Belinski iseloomustab omas kirjas Gogolile selleaegset „Venemaad, kus inimesed müüvad ja ostavad inimesi... ja kus pole isegi poliitseilikkuda korda, vaid on ainult määratusuured korporatsioonid igasuguseid ametlikke vargaid ja röövleid...“

Niisamasuguse terava arvustuse maksvale korraks andis ka noor Puschkin, kui ta 1822. aastal Bessaraabiassa välja oli saadetud. Tsaariametnik vürst Dolgorukov kirjutab oma päevaraamatus selle kohta ühest Puschkini vaidlusest: „Puschkin läks keema ja kaotas kannatuse. Viimaks lendasid sõimusõnad kõigi seisuste kohta. Tsiivilametnikud on kelmid ja vargad, kindralid on suuremalt osalt elajad, ükski maa-harijate klass on auväärne. Vene mõisnikkude kallale tungis Puschkin eriti. Neid oleks vaja kõik üles puua, ja kui see sünniks, siis tõmbaks tema heameelega silmused kinni.“

Niisugune oli see tõelikkus, milles Puschkin pidi elama ja töötama, ja nii hindas Puschkin ise seda tõelikkust.

Niisugused olid Puschkini vaated ja tõekspidamised enne dekabristide ülestõusu. Ta vihkas pärispõlvekorda, põlgas vaimulikke, pidas tsiviilametnikke ja ohvitserkonda kelmideks, kurjategijateks, varasteks. Mõisnikke, neid pärispõlve teos-

1912. a., — näeme meie selgesti kolme sugupõlve, kolme klassi, kes vene revolutsioonis tegutsesid. Alguses — aadlikud ja mõisnikud, dekabristid ja Herzen. Nende revolutsionääride ring on kitsas. Hirmus kaugel on nad rahvast. Kuid nende töö ei kadunud asjata. Dekabristid äratasid Herzeni. Herzen hargestas revolutsioonilikku agitatsiooni.

A. Puschkin

tajaid ja tugesid, pidas ta tõelikkudeks kurjategijateks, ja ainult talurahvast austas ta ja lootis selle peale.

Puschkin seisis selle suure ühiskondliku liikumise hälli juures, mis pärast hiigla-jõul üles tõusis ja kogu pärispõlvekorra hävitas ning hoogu andis uueks, veel võimsamaks pöördeks — proletaarseks revolutsiooniks.

„Herzenit austades, — kirjutas Lenin

„Sellest haarasid kinni, laiendasid, kõvendasid, karastasid seda revolutsionäärid-seisustevahelised, alates Tshernõshevskiga ja lõpetades „Rahva tahte“ kangelastega. Võitlejate ring laienes, nende side rahvaga sai tugevamaks, „Tulevase tormi noored tüürimehed“ — ütles nende kohta Herzen. Kuid see polnud veel torm ise.

„Torm — see on masside endi liikumine. Proletariaat, ainuke lõpuni revolüt-

sioonilik klass, tõusis nende eesotsas üles ja tõstis esimest korda miljonid talurahvast avalikule revolutsioonilike võitlusele“.*

Nii on Lenini järele dekabristid, kellele Puschkin oma nooruses õige ligidal seisis ja kelle ideoloogiat ta jagas, kodanlis-revolutsiooniliku voolu alusepanijad Venemaal.

Puschkin ei võtnud dekabristide ülestõusust sellepärast osa, et dekabristid suurt poeti selleks liiga kõrgelt hindasid, et teda oma hädaohlikule teele kaasa tõmmata. Pealegi oli ta ise pealinnast välja saadetud. Tema selleaegsele meelsusele on väga iseloomulikud sarnased — nüüd üldtuntud luuletused nagu tema läkitus Tshaadajevile:

Товарищ, верь: взойдет она,
Звезда пленительного счастья,
Россия вспрянет ото сна,
И на обломках самовластья
Напишут наши имена!***

See luuletus ja teised sarnased käisid siis põrandaaluse kirjandusena käest kätte ja avaldasid määratud revolutsioneerivat mõju.

Puschkini revolutsioonilikkude meelsust kinnitab ka hiljuti avastatud vürst Dolgorukovi päevaraamat Puschkini Kischinevis viibimise aja kohta, kus Dolgorukov kirjutab, et Puschkin „on alati valmis asevalitseja juures, uulitsal, platsil, iga ühele maailmas tähendama, et see lurjus on, kes Venemaa valitsuse muutmist ei soovi“.

Puschkin avaldas, niipalju kui see vähegi võimalik oli, avalikult oma arvamisi maksva korra vastu. Teda kiusati taga, ta arreteeriti, isegi peksta taheti teda, kuid see ei murdnud teda. Ta kaitses omaaja kõige eesrindlikumaid vaateid ja astus otsustavalt pärispõlve vastu välja. Sessamas päevikus kirjutab vürst Dolgorukov ühest vaidlusest, millest ka Puschkin osa võttis. Puschkin astus ägedalt pärispõlve vastu välja. Teised vaidlesid vastu, kuid ei suutnud siiski temaga võitlust välja pidada.

Kuid kõige hullem oli see, et neid vaidlusi kuulasis pealt teenijad, pärispõlvlased: „Puschkin sõimab valitsust, mõisnikke, räägib teravalt, veenvalt, kuid toolid taga kuulatakse ja pannakse kiusatuslikult meeldivaid mõtteid ja arutlusi hoo-

lega tähele“. Selles see hädaoh! oligi! Kord on küll hull, mõisnikud teevad inimsoole häbi, kuid sellest ei tohi rahvale teatada! Revolutsioonilikkude ideede propaganda rahva hulgas on kõige hirmsam. Puschkin aga kasutab juhust, et vabamõttelisi ideesid propageerida. Ta apelleerib otsekohe rahva-revolutsiooni poole: „Varemalt tõusid rahvad üksteise vastu üles, — räägib ta. — Nüüd aga sõdib Neapoli kuningas oma rahva vastu, ka Preisi kuningas peab rahvaga sõda. Hispaania oma niisamuti. Pole raske aru saada, missugune pool võidab.“

Kuid lootused kiire rahvarevolutsiooni peale purunesid. Dekabristide ülestõus lõppes kaotusega. Puschkinil endal tuleb ikka visamat võitlust pidada oma eluvõimaluste eest. Ainult sõprade eestkostmisel pääseb ta Siberi sunnitööst. Ikka rohkem kogub Puschkini teostesse nukrat lootusetuse tooni. Ta teostes leidub kohti, kus ta iseloomustab oma tegevust kui vabaduse külvi kõrbesse, millega ta ainult aega raiskab.* Kuid ta ei ütle lahti oma ideedest. Geenius ei võinud saada oma ideaalide ja tõekspidamiste äraandjaks, türanni tallalakkujaks.

Puschkin nõudis vabadust, siis kui valitses kõige mustem reaktsioon. Ta tõstis kõrgele inimväärtuse ja inimvabaduse lipu. Ta nõudis ja kaitses ennastalgavalt loomingu vabadust ja sõltumatust ametlikust pärispõlvlikust mõisnikkonnast. See polnud kerge kõige jõledama tsensuuri ja politseiliku terrori õhkkonnas.

Puschkin tundis maksvat ülekohtu. Ta mõistis hukka maksva, ülekohtuse korra, kuid ta ei näinud väljapääsu. Maksev kord näitas oma jõudu, surudes verise, halastamatu terroriga maha dekabristide nõrga ülestõusukatse ja hävitas armuta kõik oma vastased. Puschkin sai seda oma enda nahal küllalt selgesti tunda. Mis pidi ta tegema? Ta hindas dekabriste väga kõrgelt, kuid nägi ka, pärast nende mahasurumist, et seesuguse jõuga ei suudeta isevalitsust murda. Puschkin aga ei leidnud omaaegses ühiskonnas jõudu, mis suuteline oleks olnud maksvat korda muutma. Kurklik toon süveneb Puschkini teostes. Kuid ta usub ometi, et dekabristide ideed õiged ja progressiivsed on. Ta kirjutab neile:

„Не пропадет ваш скорбный труд
И дум высокое стремление“.

* Vt. deklaratiivne luuletus: „Свободы сеятель пустынный“.

** „Ei kao te kurbusrikas töö ja mõtte kõrge püüdehoog“.

* Lenin, XV k., lhk. 468.

** „Seltsimees, usu: ta tõuseb, see kütkestava õnne täht; Venemaa ärkab unest, ja isevalitsuse rusudele kirjutab ta meie nimed!“

Põrkasid kokku kaks jõudu: inimese väärtus ja vabadus, üksiku isiku ja terve inimühiskonna hea-olu ja õnn ühelt poolt ning ametlikku ühiskonda tsindav tsaarivalitsus teiselt poolt. Tsaar Nikolai näitas oma õigust küllalt mõjuvalt. See vastuolu isiku õnne ja vabaduse ning ajaloo raudse paratamatuse vahel, mis inimese vabaduse, heaolu ja õnne purustab, tuleb korduvalt ette Puschkini teostes, nagu „Vaskratsanik“, „Pidu katku ajal“, „Don Juan“, „Mustlased“ jt. „Vaskratsanikus“, näiteks, kujutab Puschkin tsaarivalitsuse ja dekabristide võitlust. Hullumeelne Eugen julgeb südamega vaskratsaniku vastu üles tõusta ja langeb. Eugeni joonistab Puschkin armastuse ja kaastundega. Autor tunneb talle kaasa ja tunnistab tema püüete õigsust. Kuid õigus on ka Vaskratsanikul, kes ajaloolikku paratamatust ja isevalitseja väärarata jõudu kehastab.

„Kui hirmus on ta vaikselt ööl!
 Mis mõjuv mõte peas tal tööl!
 Ja käes mis raugemata rammu!
 Kuis hobune täis tuld on tal!
 Mis tee sul, ruun, on jalge all
 Ja kuhu tähendad sa sammud?
 Oh julge riigijuhtija!
 Eks vinnad üles vaimuväega
 Sa kuristikul kindla käega
 Nii valjaidpidi Venemaa!”

Vaskratsanik purustas Eugeni, kuid pole selge, millele viib see kokkupõrge Venemaa tulevikus. Eugen on siiski tugev küllalt selleks, et endaga arvestama sundida. Vaskratsanik on sunnitud temaga kahevõitlusesse astuma.

Kuid kaasaegses Venemaa tõelikkuses ei näinud Puschkin jõudu, mis oleks võinud isevalitsuse murda. Ei Eugen „Vaskratsanikus“, ei „Eugen Onegin“, ega „Kaukaasia vang“, ammugi mitte Lenski või tema taolised unistajad ei suutnud isevalitsuse paratamatu jõu vastu üles tõusta, et teda murda. Nende protest oli jõuetu saatusliku südameetu jõu vastu.

Vabameelne mõisnikkond ei suutnud võidelda. Teisi klasse, kes oleks võidelda ja võita võinud, Puschkin ei näinud. Kus ta pidigi seda nikolaiaegses tõelikkuses nägema. Puschkin, kui geenius, tõusis peajagu oma ajast kõrgemale. Ta põrkas selle ajaga vaenulikult kokku ja purunes. Ta oli kaitseta ja üksik. Isegi tema isiklikku intiimsesse ellu tungis rautatud südameetu kroonitud soldati käsi ja purustas selle.

Puschkin jälgis hoolega võitlust tõelikkuses. Kuid aeg, milles ta elas, ei tund-

nud võidurikkaid ülestõususi Venemaal ega võinudki tunda. Sellepärast süvenes Puschkini seisukorra sisemine traagilislikkus ikka enam.

Ta püüdis ajuti sellest väljapääsu leida, lootes vabadusi ülevalt poolt — Nikolai enese käest. Ta püüdis tsaari uskuda. Siit tema luuletused, mis nagu tõelikkusega leppimine näivad olevat („Stansõ“ jt) ja mille eest teda kaasaegsed — Belinski ja Lermontov — sõitlevad. Kuid see illusioon puruneb varsti. Ta näeb Nikolai poolt aina alatust.

Puschkin püüdis isiklikult niipalju truualamlik olla, kui ta autunne lubas. Kuid ta sai varsti aru, et ta käest ei nõutud mitte truualamlikkust, lojaalsust, vaid tallalakkumist, millega poeet kunagi leppida ei suutnud. „Ma võin olla alam, isegi ori, — kirjutab ta oma päevaamatusse (1834. aastal) — kuid tallalakkujaks ja narriks ei saa ma kunagi, isegi taevase kuninga juures mitte“. Kuid just tallalakkujaks ja hoovinarriks taheti teda teha.

Puschkin ei oota tsaarilt enam midagi head, jaatavat. Ta unistab, kuidas põgeneda sellest lämmitavast keisrikoja õhkkonnast. „Ma ei vihasta enam selle üle, — kirjutab ta tsaari kohta — sest ta pole selles end ümbritsevas sigaduses süüdi. Peldikus elades harjud paratamatult s...ga, ja ta hais pole sulle vastik... Oh, kuidas saaksin siit värske õhu kätte põgeneda!“

Kuid külasse, hoovkonnast eemale, teda ei lubatud. Tsaar hoidis teda krampplikult kinni ega lasknud oma käsi ta kõri ümber ta surmatunnini.

Külmavereliselt ettevalmistatud plaani järele tappis isevalitsus Venemaa kõigi aegade kõige suurema poedi.

Kui Puschkinile aega oleks antud oma sisemist võitlust edasi arendada, võib olla oleks ta selle revolutsiooniliku demokraatia juurde jõudnud, mida pärast Belinski ja Herzen esindasid.

IV

See Puschkin, keda ta oma klass taga kiusas ja endast kõrvale heitis, kelle tsaarivalitsus tappis, see Puschkin on nüüd meie nõukogude rahvaste poeet.

Kui Puschkin enne oli vene rahvuspoeet oma tähenduse ja loomingu iseloomu poolest, siis nüüd on ta saanud tõelikult *rahva poeetiks, rahva kirjanikuks*. Ja mitte ainult vene rahva, vaid kõigi Nõukogude Liidu rahvaste armsamaks kirjanikuks. Tema ettekuulutus:

Служь обо мнѣ пройдет по всей Руси великой,
И назовет меня всяк сущий в ней язык,
И гордый внук славян, и фин, и ныне дикой
Тунгус, и друг степей калмык.* —

on täide läinud.

Puschkin on meil tõlgitud kõigisse keeltesse. Isegi need rahvad, kellel seni kirjaskust üldse ei olnud, loevad nüüd Puschkinit oma emakeeles. Miljonid eksemplarid Puschkini löid lähevad hulkadesse, kes esmakordselt täieväärtuslikule kultuursele elule on äratatud. Puschkin on ka meie eesti töörahva armastatud kirjanik.

Milles seisib siis Puschkini geenius, et ta üle on elanud sajaastase katseaaja, läbi käinud revolutsioonide puhastustulest ja ikka veel südameid sütitab?

See geenius avaldus selles, et ta oli oma aja eesrindlikum esindaja, et ta oli lahutamata seotud oma ajaga ja et ta seda aega kõige täielikumalt peegeldas. Ta on meile oma ajastu suureks tunnistajaks. „Mida kõrgem on poeet. — räägib Belinski, — seda enam kuulub ta ühiskonnale, kus ta sündis, seda tihedamalt on seotud ta arenemine, tema talendi suund, ja isegi iseloom ühiskonna ajaloolise arenemisega“.

See aeg, milles Puschkin elas ja millega ta looming lahutamatult seotud on, oli, nagu me nägime, aeg, mil tekkis vene uus ühiskond, kes end vastu seadis valitsevale tsaarivõimule; see oli vene ühiskonna nooruse aeg. Siit algasid need ühiskondlikud voolud, mis pärast proletaarse revolutsiooni jõudsid.

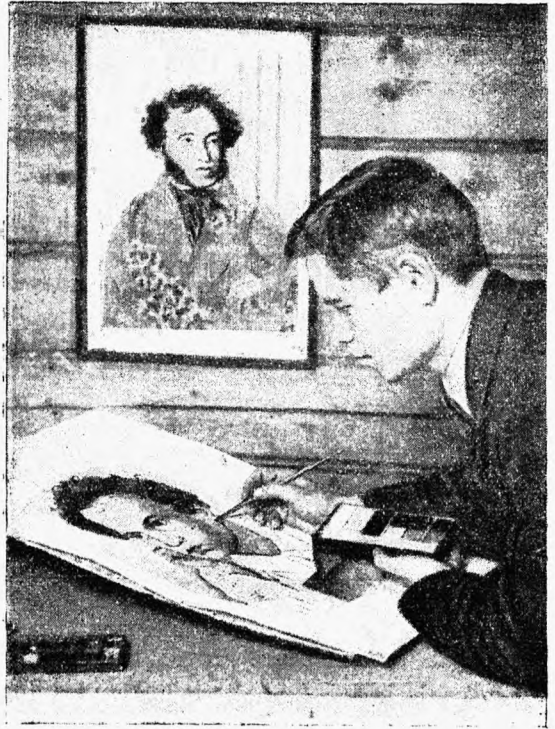
Puschkini *ühiskondlik noorus*, see on üks tema värskuse ja meeldivuse põhjusi.

Selle ühiskondliku noorusega liitub veel Puschkini eriline *elurõõmsus*, mis kõigest raskustest, võitlustest ja tagakiusamistest hoolimata kõigest Puschkini teostest vastu hoovab. Seda elurõõmu ja võitlusevaimu ammutame meie Puschkinilt ja leiame siit kooskõla meie õnneliku ja elurõõmsa tõelikkusega.

Puschkin on klassik, see tähendab, et ta oma aja arenemisastme täit kõrgust kujutab. Siin on võimalikult ideaalse ühtsusele viidud sisu, stiil, keel, iga sõna. See terviklus ja ühtsus, mis algusest lõpuni teoste kõikidest külgedest läbi on viidud, avaldab lugeja peale suurt kunstilist mõju. See terviklus, mis seesugustes Puschkini teostes, nagu „Eugen Onegin“, „Vaskrat-

* „Minust kõneldakse siis kogu suurel Venemaal,

Ja nimetab mind iga tema keel —
Nii uhke slaavivõsu, kui soomlane ja alles
Tunguus, ning steppide sõber kalmõk“.

Puschkini mälestusepäevadeks. — Pavloovski koolis (Mäksa raioonis, Leningradi obl.) lavastasid kooliõpilased Puschkini teose „Mustlased“.

Pildil: kooliõpetaja I. Menschikov maalib Puschkini näopilti.

sanik” jne, väljendub, on meie kirjandusele veel kaugeks eeskujuks.

Puschkini looming, kui tähtis osa sellest kõige paremast, mida annud inimsugu omas kultuurilises arenemises, kuulub meile, sotsialistlikule rahvale, praeguse inimühiskonna ainukesele tõelikult progressiivsele osale. Alles meil leidis Puschkin endale tõelikult õige massilise lugeja, kes teda mõistab ja austab.

Lenin kirjutas Tolstoi kohta:

„Tolstoid kui kunstnikku tunneb pisi-tillukene vähemus isegi Venemaal. Et tema suured teosed tõesti kõikide omanduseks teha, on tarvis võidelda ja võidelda niisuguse ühiskondliku korra vastu, mis miljonid ja kümned miljonid määranud pimedusse, viletsusse, sunnitööle ja vaesusele, on vaja sotsialistlikku pööret“.

Tolstoi andis kumstiteosed, mida „massid siis alati saavad lugema ja austama, kui nad endile inimlikud elutingimused loovad, olles mõisnikkude ja kapitalistide ikke kaelast visanud“*.

N. Jürisson.

* Lenin, XIV k., lhk. 400.

PUSCHKIN EESTI KEELES

PUSCHKIN oli sügavalt vene rahvuse kirjanik. Tema loomingus kogunesid nagu tulepunkti kokku kõik vene elu ise-loomujooned. Mitte asjata ei nimetanud Belinski Puschkini tähtsamat teost „Eugen Oneginit” vene elu peegliks. Puschkin oli vene uuema kirjanduse alusepanija. Tema järgnev kirjandus oli suurel määral kas ainult selle edasiarendamine (vene kirjanduse parem osa), või sellele vastuvaidlemine (vene kirjanduse halvem, nüüd juba unustatud osa), mis omal ajal Puschkini poolt oli üles seatud. Need probleemid, mis Puschkin üles tõstis, olid aga niivõrd suured ja tähtsad, et Puschkini mõju mitte üksi vene kirjandusega ei piirdunud. Puschkin muutus üheks tähtsamaks versta-postiks kogu inimsoo kultuuri arenemise teel.

Puschkin tegutses süngel ajajärgul, mil inimene alles aadlikust algas. Talupoeg oli ori, odavam tööloom. Puschkin, kes oma aja kultuuri tippu oli tõusnud, kelle ilmavaade ühiskonna eesrindlikuma osa ilmavaateks oli, võitles kogu oma eluaeg maksva orjusekorra vastu. Tema laulud on lauldud vabadusele ja inimlikule õigusele. Ja tema teadis, et tuleb aeg, mil inimesed vabaks saavad. Kuid mitte üksi seda. Ta teadis ka, et rahvad saavad vabaks, et tema ajal metsikud kalmõkid, tungusid ja teised kord kultuurirahvasteks saavad. Kõik need kõrged ideed, milledest Puschkini looming hõõguib, tõstsid Puschkini aastasadasi elanud geeniusde kõrvale. Tema teoseid tõlgiti ja tõlgitakse kõigisse keeltesse ja imetletakse nende avarust, suurust, nende ideederikast kunstiväärtust.

Ka eesti kirjanduses etendab Puschkin suurt osa. Tema mõju on mõnegi eesti kirjaniku peale tuntav olnud. Nimetagem ainult Jakob Tamme, kelle lugulaulud ilmselt vene klassikalikust kirjandusest, eeskätt Puschkinist, on mõjutatud, ja kes ise meelsasti Puschkinist tõlkis.

Huvi vene elu ja vene kirjanduse vastu tõuseb Eestimaal hilja. Alles 70-80-datel aastatel hakkab eesti kultuurielus ja kirjanduses kärisema saksa mõju, mis sinnamaani peaaegu monopoolselt on valitsenud. Sellel ajajärgul tõuseb rahvuslik liikumine Eestimaal oma kõrgemale tipule. Ja nimelt rahvuslik liikumine oli siin üks põhimis- test teguritest, mis rahva huvi tõstis vene kirjanduse ja kultuuri vastu.

See n. n. „rahvuslik ärkus“ tähendas võitluse äärmist teravnemist talupoja —

eeskätt kohaomaniku, jõuka peremehe, küla kodanluse — ja saksa rahvusest mõis- niku vahel. Tõusev kodanlus leidis omale selles võitluses tuge kogu rahva poolt, kuid ometi oli ta poliitiline ja majanduslik kaal liig kerge, et Balti paruni, kohaliku võimu- mehe vastu, keda toetas riigikord ja sõja- vägi, avaliku rindega välja astuda. Mõis- nikud olid alles liig tugevad, tõusev ko- danlus aga liig nõrk veel. Pealegi lõhes- tasid viimast rinnet mitmesugused vastu- olud, katsed parunitega kokku leppida. Proletariaat, vähemalt teadlik proletariaat, puudus peaaegu täiesti. Võitlus võttis omale lõpuks kaudse suuna. Otsekohe- se tormijooksuga ei suudetud Balti mõisnik- konda võita: siis hakati seljatagust õnisi- tama. Ja arvati sihile jõutavat vene tsaari- võimu kaudu, vene ühiskonna heatahtlikul toetusel. Nimelt olid Aleksander II libe- raalsed sõnad mõndagi lootust äratanud rahva olukorra paranemisele. Isegi selle tsaari tapmine võeti rahvahulkades vastu kui mõisnikkude kättemaks „heategijale“ tsaarile, sest et see rahva eest tahtnud hoolitseda. Ka Aleksander III äärrerahvaste venestamises nähti mõni aeg mõisnikkude- vastast poliitikat, sest et see saksa keele ja meele mõju lõhkuma hakkas. See ajajärk kirjutas eesti kultuuriloosse veidra lehe- külje. Nõristatakse kiitusesiirupit tsaarile ja vene rahvale, aga sellesama tsaari kind- lamale toele, Balti mõisnikkonnale, sajata- lakse tuld ja tõrva kaela, eitatakse isegi kirikut ja usku ning palutakse selsamal ajal tsaarile taevaõnnistust (Reinvald, näi- teks).

Kuid vaatamata sellele lähendas see aja- järk suurt vene kirjandust eesti rahvale. tutvustas talle ka Puschkinist.

Esimeste suuremate Puschkini teoste eestikeelsete tõlgetena nimetab K. A. Her- mann * „Kapteni tütarit” (tõlk. J. Kõrv). „Kidsi rüütel” (tõlk. A. Dido), mõlemad ilmunud 1879. a. Järgmisel aastal ilmub „Dubrovski” (Mohrfeldi tõlge) „Eesti Posti- mehes”. Selsamal ajal või varemgi veel il- mub ka rida väiksemaid Puschkini teo- seid, mõni luuletus isegi 3–4 tõlkes („Lin- nuke” — 4 tõlget, jutustus „Барышня- крестьянка” — 3 tõlget jne). Ilmub veel „Tuisk” „Talve õhtu”, „Näkk” („Русал- ка”), „Mul meeles” („Я помню чудное мгновенье”), „Teekäija kaebtused” („До- рожные жалобы”) jne.

* Ученые записки юрьевского университета за 1899 г.

Sõnaga, juba Puschkini sajaaastaseks sünniaäevaks 1899. aastaks oli rida Puschkini teoseid eesti keelde tõlgitud ja Puschkini nimi eesti lugejatele kaunis tuttav. Olid ilmunud ka mõned artiklid tema kirjandusliku tegevuse üle ja kirjeldused tema eluloost. Üks sellistest artiklitest ilmus muu seas „Lõbu lehes“, mida siis K. A. Hermann toimetas.

Kuid kõigest sellest hoolimata oli alles luuletaja Jakob Tamm (1861—1907) see, kes eesti lugejale Puschkini omaseks tegi. Tema oli ka esimene, kes Puschkini kapitaalsete poemide tõlkimisele asus ja suure hulga väiksemate luuletuste kõrval need eesti lugejale kättesaadavaks tegi.

Tamm oli saanud vene hariduse (vene seminar) ja oli omal ajal kahtlemata üks parematest vene kirjanduse tundjatest Eestis. Vene klassikud olid tema peale suurt mõju avaldanud, Lermontov ja iseäranis Puschkin olid Tamme armsamateks kirjanikkudeks, ja loomulik on siis ka, et ta nende tõlkimises väga tähtsat, kuid ka väga vastutavat ülesannet nägi.

Tamme tõlkes ilmub „Poltaava“ („Oma maa“ 1886. a.) „Vaskratsanik“ (sealsamas 1887. a.) ja „Muinasjutt kalamehest ja kalakesest“ (1894. a.). Kuid peale nende Puschkini suuremate ja tähtsamate poemide on Tamm tõlkinud veel rea väiksemaid luuletusi, nagu „Talvine tee“, „Tondid“, „Uppunu“, „Peigmees“, „Prohvet“, „Luuletaja“ jt, mis enamuses kõik „Oma maas“ ilmusid.

Muidugi, Tamme tõlge ei või meid enam rahuldada. Temaaegne luuletetehnika seisib liig madalal, et Puschkinit täielikult lugejale tutvustada.

Niisugused read, nagu

„Ta seisis suure mõtte sees“

ja teised sellised keelele ebaomased väljendused on meile praegu võõrastavad. Niisamuti ei räägi tõlkija leidlikkusest ka niisugused keelevägistused:

„... säras end'ses soos...“
 „... saamid hõõr'vad Neeva pinda...“

jne, nagu ei rõõmusta meid ka tarbetute sõnade ritta pakkimine, kui värsimõõtu muidu kätte ei saa.

Kuid kõigest neist puudustest hoolimata leiame meie Tamme tõlgetes ometi Puschkini vaimu. Me näeme selle tõlke taga tarka, suure mõistusega ja elavat ning elu tundvat klassikut, kelle süda kuumalt tuksub, kellel on omad tõekspidamised. Ja nimelt see asjaolu sunnib Tamme paremate

Puschkini tõlkijate hulka lugema. Võib olla on Tamm liig täpne, mille tagajärjel tema tõlgetes Puschkini geenius liig labase ilme on saanud, kuid see tähendab ainult seda, et peame uusi tõlkijaid ootama, kes paremini ülesandega toime saavad kui Tamm.

Võimata on kõigil Puschkini teoste tõlgetel peatuda, mis peale Tamme on ilmunud, pealegi pole nad meile kättesaadavad. Kuid erilist tähelepanu tõmbab endale 1936. aastal Tartus Maailmakirjanduse tõlkeseerias ilmunud „Aleksander Puschkin — Valik luulet“, (Eesti kirjanduse selts). Siin on 244 leheküljel antud kaunike kogu Puschkini lüürikat, eepikat ja dramaatilisi teoseid — A. Orase, B. Alveri, U. Talviku ja P. Viidingu tõlkes.

Raamat tõmbab tähelepanu endale juba üksi sellega, et siin on katsutud koondatud kujul üldist ülevaadet anda Puschkinist, kelle teoste tõlked seni peamiselt ainult ajalehtedes ja ajakirjades laiali olid. Mõnigi tõlge kogumikus on tähtsaks sündmuseks eesti kirjanduses (näit. „Mozart ja Salieri“), kuid üksiti üllatab ka toimetaja

Leningradi noorsugu õpib tundma A. S. Puschkini loomingut ja tutvuneb ajaloolikkude kohtadega, kus elas ja töötas suur kirjanik.
 Pildil: Leningradi noorte ekskursioon endise Svjätogorski kloostris, kuhu Puschkin on maetud.

vastutamatuse raamatu korraldamisel ja kokkuseadmisel.

Jätame kõrvale selle, et kaanele on pandud karrikatuurne Puschkini pilt, et A. Orase „sissejuhatus“ Puschkinist kui ühiskondlikust võitlejast ülevaadet ei anna tema Peterburist väljasaatmisi ja tagakiusamisi tsaari poolt ikka ainult Puschkini elupõletamise ja epigrammidega seletab. Ka tõlked ise räägivad toimetaja — ja mitidugi ka tõlkijate — vastutamatusest.

Kõige esiteks peab tähendama, et tõlkija on unustanud Puschkini stiili põhimõtte isearalduse: tema *rahvaliku lihtsuse*. Võtame näite:

Too imeviiv on hinge vajund,
mil ilmusid kui ilmutus,
oo nägemus, liig kiirelt hajund,
oo puhta elu geenius!

Kui vali saatus lootust keelas,
kui raskus pää, kui süngus kuld,
siis meenus hääl, nii hell ja meelas,
ja õrna ilme hurmav ulm...

Kas võiks paremgi Puschkini tundja peale nende salvide läbilugemist ütelda, et see on A. P. Kernile pühendatud luuletuse tõlge („Я помню чудное мгновенье“)? Me olime teadlikud neis raskustes, mis Puschkini tõlkimisel ette tulevad, kuid ometi sellise tõlgitsemise juurest pöörab realugeja ohates Tamme juurde tagasi.

Puschkini klassikaliku lihtsuse vastu paustavad peaaegu kõik kogumiku tõlked, eriti katkendid „Eugen Oneginist“. Kuid see pole veel kõige pahem. On tõlkeid, kus Puschkinist lugejale esitatakse peaaegu idioodina.

Näiteks:

Briljantse maali rikub juhmilt
barbaarne kunstnik, pintsel peos (!);
pea (!!) vahib raamist (?) vastu tuhmilt (?)
ja maitsetult ta enda teos (???)

Tegelikult on Puschkinil öeldud järgmist: Barbaarne kunstnik unise pintsliga määrab geeniuuse pilti ja maalib mõistmatult selle peale oma väära joonistust. — Puschkinil pole mingisuguseid juhme päid raamidest vastu vahtimas.

Sessamas kogumikus leidub ka tõlkeid, mis Puschkinist otsekohe sisulikult võltsivad. Seesugune on, näiteks, „Prohvet“, kus ilmselt taeva Jehoovast kõneldakse, mida

Puschkinil ei ole. Eriti teravalt aga puutub see võltsimine silma luuletuses „Exegi monumentum“.

Ma samba püstitin, ent ebamaise samba,
mis kerkib hoogsamalt kui pööbli päälekipp
ning pakku kindlamalt lööb rünnud aega hamba
kui Aleksandri tipp.

Rääkimata tõlke eksimisest lihtsuse vastu annab see salm otse *vastupidise mõtte Puschkini* originaaliga võrreldes. Puschkinil räägib teine rida, et selle püstitatud samba juurde ei rohtu rahva teed, s. o. rahvas saab ikka tema juurde käima. Tõlkes on aga pandud pööbel Puschkinile peale kippuma, mis kahtlemata vaenuvahekorra ilme loob Puschkini ja nn. pööbli vahele (Puschkinil on pealegi *rahvas*, mille tõlkija kõrgilt pööblikuks — alandavalt „alamrahvaks“ teeb). Teine ja kolmas rida annavad Puschkini suhtumise isaarivalitsusse: ta (monument) on oma alistumatu pea kõrgemale tõstnud, kui Aleksandri sammu. Tõlkes on aga midagi halvastiseedivat tulnud. See pole kahtlemata mitte Puschkin, kuigi sellesama luuletuse paari järgmist salmi enam-vähem õnnestunuks võib pidada.

Kõigist kogumiku puudustest hoolimata, ei tohi teda ometi allahinnata. Mõndagi asja võtab lugeja sealt rõõmuga vastu.

Oma jagu tähtsust võiks sel kogumikul olla ka kultuuriliste sidemete loomisel ja kindlustamisel suure Nõukogude Liidu ja Eestimaa vahel, seda enam, et fashism ka Eestis ikka ülbemalt demokraatlikku liikumist võltsib. Puschkin, kes inimese ja isiku vabadust üle kõige hindas, võib olla ja on sõjariistaks demokraatia käes. Selles mõttes jätab küll Puschkini teoste valik kogumikus mõndagi soovida. (puudub peaaegu läiesti nn. poliitilise lüürika tsükl), kuid ka praegusel kujul võiks kogumik teatud osa etendada.

Mis puutub eesti kirjandusse Nõukogude Liidus, siis pole siin seni Puschkinist vist midagi ilmunud. Käesolev Puschkini aasta toob sellel alal nähtavasti murrangu. Ilmumisel on „Dubrovski“, rida luuletusi, tõlgitakse muinasjutte, poemi „Poltaava“ j. t. Igatahes võime julgesti ütelda, et Puschkini sajas surmapäev suure vene klassiku kogu maailmale, eriti aga Nõukogude rahvastele, veel lähemale toob, veel omasemaks teeb kui seni.

K. Trein.

A. S. PUSCHKINI ELUTEE

(Biograafiline kroonika)

ALEKSANDER Sergejevitsh Puschkin sündis 1799. aastal 6. juunil Moskvas. Tema isa — Sergei Puschkin — oli mõisnik, ema Nadeshda oli Abessiinia vürsti poja Abram Hannibali lapselaps. Emalt päris Puschkin palju aafrika päritolu välisteid ja iseloomu tundemärke.

Õppimises polnud Puschkin kuigi hoolas. Kuid väga vara hakkas ta lugema kirjandust. Prantsuse keelt oskas ta lapsena paremini kui vene keelt, sest kasvatajad ja õpetajad olid prantslased, ja koduseks keeleks oli kõikides aadliperekondades sel ajal prantsuse keel.

1811. aastal pandi Puschkin Tsarskoje-Seloo (praegune Detskoje-Seloo) lütseumi õppima, mis sel ajal avati. See oli „kõrgemast seisusest” laste kool. Aasta pärast anti Puschkinile lütseumist iseloomustus, kus kirjutati, et tal on hiilgavad anded, edu õppuses ei olevat aga kuigi suur. Ta olla äärmiselt hoolimatu, terav ja kerge-meelne.

Seesugust muljet avaldas Puschkin kogu oma elu kestel inimestele, kes teda vähe, pealiskaudselt tundsid. Tegelikult aga luges ja mõtles tulevane suur kirjanik juba lütseumis palju. 1814. a. kirjutas Puschkin luuletuse „Linnake“, kus ta loetleb kõiki oma armsaid kirjanikke. Neid on palju sel viieteistkümneaastasel poisil.

Mõned seltsimehed ei armastanud Puschkinit tema terava keele pärast. Kuid tal oli palju sõpru, nende hulgas I. Pustshin (pärsine dekabrist) ja Delvig (pärsine luuletaja). Lütseumis kirjutas Puschkin juba palju luuletusi.

1815. a. eksamil, kus viibis XVIII sajandi vene andekam luuletaja Dershavin, luges Puschkin ette oma luuletused „Mälestused Tsarskoje Seloos”. See avaldas suurt mõju ja tõmbas noore luuletaja andekusele suurt tähelepanu.

Lütseumi vanematel kursustel tutvub Puschkin selleaegse keelatud kirjandusega. Suurt mõju Puschkinile mõtteilmale avaldas revolutsiooniliku meelsusega P. Tshaadajev, kes suurel määral kirjaniku poliitilist vaatepiiri mõjutas.

1817. a. juunis lõpetas Puschkin lütseumi, ja talle anti kolleegiumi sekretäri ametiaste (tsaari-Venemaa üks madalamaid „tshinovniku“ auastmeid). Ta määrati teenistusesse välisasjade riiklikku kolleegiumi Peterburis. Ka Puschkini vanemad asusid Peterburisse.

Poet satub Peterburi seltskonna keerustikku. Pidutseb, pummeldab. Kuid ta teeb ka palju tööd. Kirjutab „Ruslan ja Ludmilla” (mille ta lõpetas 1820. a.) ning palju teisi luuletusi.

Riigis kasvab sel ajal liberaalkihtide rahulolematuse tsaarikorra vastu. See rahulolematuse leiab kajastust Puschkini teravates epigrammides tsaarikoja kohta ja luuletustes rahva, eriti talupoegade, raskest seisukorrast („Laul vabadusest”, „Küla”, „Tshaadajevile” jt). Need laulud levisid ruttu üle maa. Puschkini vabameelne toon ulatab tsaarikantseleidesse. Tuli esimene torm.

Peterburi kindralkuberner Miloradovitsh kutsus Puschkini välja. Nõudis läbiotsimist Puschkini korteris. Puschkin kirjutas aga kindralile tema kantseleis ise kõik „keelatud” luuletused üles. Aleksander I nõudis Puschkini väljasaatmist Siberisse või Solovkisse. Kuid Karamsin ja Shukovski suutsid niipalju mõjuda, et Puschkin Jekaterinoslavi (nüüdne Dnepropetrovsk) saadeti. 6. mail 1820. a. lahkus P. Peterburist.

Jekaterinoslavis jäi Puschkin haigeks. Pool haigena sõitis ta edasi Kaukaasiasse. Siis Krimmi ja sealt Kischinevi (Bessaraabia). Siin tutvub luuletaja dekabristide tähtsama tegelasega Pesteliga. Ta võtab osa isegi ühest salajasest koosolekust. Need sidemed avaldavad Puschkini poliitilisele arenemisele suurt mõju. Opositsioonilik meelsus tugevneb temas. Selleaegsed Puschkini luuletused on tema loomingus kõige revolutsioonilikumad. Tsaariagendid teatavad Peterburisse, et „Puschkin sõimab avalikult — mitte ainult sõjaväeülemaid, vaid ka valitsust”.

Kischinevist sõidab Puschkin Odessasse. Siin kirjutab ta oma poeemid „Kaukaasia vang”, „Bahtshisarai purskkaev“, „Vennak- sed röövlid”. Siin hakkas ta kirjutama ka üht oma kuulsamat teost „Eugen Onegini”.

Tsaariametnikud ei saa rahu Puschkini vabameelsuse pärast ka Odessas. Varstigi — 1824. a. juulis — saadetakse ta Odessast Mihailovskojesse. Piikva kubermangu, oma vanemate mõisa, kohalikkude võimude valve alla. Puschkin plaanitseb siin juba teist korda põgenemist välismaale (esimest korda sündis see Odessas), et pääseda tsaarikorra tagakiusamiste eest. See nurjub ka nüüd.

Ligi kaks aastat elas Puschkin Mihai-

lovskojes. Kirjutas palju. 1824. a. lõpetas ta poemi „Mustlased”, mida algas lõunas. Siin kirjutab ta ajaloolise tragöödia „Boriss Godunovi”, mille lõpetab 1825. a. sügisel. Sellesama aasta detsembris, kahe hommikuga, kirjutab ta poemi „Krahv Nulin”, jätkab „Eugen Onegini”.

Dekabristide ülestõusu mahasurumise 1825. a. detsembris ning osavõtjate julm karistamine avaldasid Puschkinile vapustavat mõju. 1826. a. septembris viiakse Puschkin tsaar Nikolai I ette, kes teda isiklikult üle kuulab. Tsaari küsimusele: kas Puschkin oleks võtnud osa dekabristide ülestõusust, kui ta Peterburis oleks olnud? — vastab Puschkin: „Tingimata”.

Set ajast peale lubatakse Puschkinil Moskvas elada, kuid ta on tsaari enese ja ta sandarmite alalise valve all. Peasandarm Nikolai hakkab ise kõiki ta teoseid läbi vaatama. Puschkin jätkab tööd „Onegini” kallal. 1828. a. kirjutab ta kahekolme nädalaga valmis „Poltava”. Tagakiusamised jätkuvad palju süstemaatlikumalt kui varem. Oma varem kirjutatud luuletuste pärast tassitakse teda mitu korda ülekuulamisele.

1828. a. tutvub Puschkin Natalia Gontsharovaga, hariduseta, kuid väga ilusa 16-aastase tüdrukuga. Kosimisest ütlesid Natalia vanemad seekord ära. Puschkin sõitis 1829. a. Kaukaasiasse, kus sel ajal Venetürgi sõda käis. 1830. a. sügisel elab ta Boldinos (isa mõis Nishni-Novgorodi kubermangus), kus väga viljakalt loomingutööd teeb. Ta lõpetab „Onegini”, kirjutab oma „Väiksed tragöödiad”, jutud, ligi 30 lüürilist luuletust ja draamad „Mozart ja Salieri”, „Kidsi rüütel”, „Pidu katku ajal”. 1831. a. veebruaris abiellub ta Moskvas Natalia Gontsharovaga.

Sellesama aasta maikuul sõidab Puschkin Peterburisse. Naine Natalia tõmmatakse tsaari hoovkonda, kus ta pea iga öösi ballidel viibib. Tsaar lipitseb Natalia ümber ja sepitseb skandaali, mis suure kirjaniku hiljem hauda viis. Puschkinile on see väga raske ja vastik. Pealegi kaebab ta sel ajal eriti rahapuuduse üle (mida ta kogu aeg tundis).

1833. a. sõidab Puschkin Orenburgi kubermangu, Kaasanisse jn kohtadesse, mis Puğatshevi mässuga seotud olid. Kogub selle ülestõusu kohta materjale ja asub Boldinosse, kus poolteise kuu vältel Puğatshevi liikumise ajaloo, kaks muinasjuttu ning oma väljapaistvamad teosed „Vaskratsaniku” ning „Pada emanda” kirjutab. Kuid tsaaritsensuur ja politseivalve on äärmiselt alatud kirjaniku loomingu

vastu. Puschkini kolmekümnendate aastate loomingust pääsesid trükki ainult paar suuremat teost — „Pada emand” ja „Kapteni tütar”. Isevalitsuse vaen Puschkini vastu kasvas ja süvenes. Tsaarivõimule oli poeedi looming valusaks kriitikaks; vabameelne Puschkin poleks kunagi saanud kiidulaulude loojaks isevalitsusele, alandlikuks teenriks tsaarile.

1835. a. kaebab poeet ikka rohkem rahapuuduse ja võlakoorma üle. Tsaar annab talle 30 tuhat võlgu, kuid võtab talt selle eest palga, ja Puschkini seisukord halveneb veel enam. Ta palub end Peterburist küllasse lasta, kuid selleks ei anna tsaar luba.

Peterburi „valitud” seltskonda ilmub noor prantslane, ohvitser Georg Dantes. Ta hakkab Puschkini naist armastama. Algas perekondlik draama. Hoovkond laskis liikvele igasuguseid alatuid ja poeeti haavavaid jutte, levitati alatuid kirju Puschkini kohta. See oli tsaarile meele järgi. Dantes oli sellele suure kirjaniku peatimukale ainult katteks, kelle seljataga sepitseti Puschkini hävitamise plaane.

Puschkin kutsus Dantes kahevõitlusele. See toimub 27. jaanuaril 1837. a. Novaja Derevnjäs, Tshornaja jõekese kaldal Peterburis. Puschkin sai raskelt haavata, kuid ta haavas kergelt ka Dantest. Igatahes oleks võidud Puschkini elu päästa, kuid see polnud tsaari tahtmine, ja Nikolai ihuarst, kirurg Arendt, kes Puschkinit tema korteris (Moika 12) ravitses, laskis suure kirjaniku meelega surra. 29. jaanuaril (vana kalendri järgi) suri A. S. Puschkin.

Puschkini surm kutsus Peterburis väikekodanluse, intelligentsi ja kogu rahva seas suure liikumise ning ühiskondliku pahameeletorni esile, mis hiljem üle kogu maa lainetama löi. Tsaarivõimud, sellest pahameeletormist ehmunud, keelasid ajalehtedel Puschkinist kirjutamise; lubati ainult mõnerealine surmateade avaldada. Maja, kus Puschkini korter oli, seisis ööd ja päevad sandarmite, politsei, nuhkide kindla valve all. Kardeti rahva meelepaha teravat väljendumist. Puschkini matuseteenistus korraldati sellepärast salaja, öösel. Laip saadeti selleaja Pihkva kubermangu Svjätogorski kloostriisse mahamatmiseks, kuna Pihkva kubernerile salajane kiri saadeti, et see kohapeal igasuguse „meeleavalduse ja vastuvõtmise” ära keelaks ja ära hoiaks. Nagu mõrtsukas salaja enda ohvrit peidab, nii peitis tsaarivõim Puschkini laipa.

Ajalugu on nüüd tsaarivõimu häbiganatunud, Puschkini geenius aga elab jäädavalt edasi.

A. O.

PUSCHKIN EESTI RAHVA SUUSÖNALISES LOOMINGUS

ÜLDISELT on tuntud see tõsiasi, et Puschkin arutihti rahva suusõnalise loomingu poole pööras ja sealt aineid ammutas. Ta kuulas suure huviga rahva muinasjutte. „Kui toredad on need muinasjutud! — kirjutab ta nende kohta, — igaüks neist on poem“.

Rahvaluule ainetel on terve rida Puschkini teoseid kirjutatud; nimetame ainult tema „Muinasjutte“. Kuid veel suuremas hulgas tema teostes võib folkloori jälgi ja fragmente leida. Niisugustest suurematest teostest võiks, näiteks, nimetada: „Ruslan ja Ludmilla“, „Kaukaasia vang“, „Röövlitest vennaksed“, „Bahtshisarai purskkaev“, „Mustlased“, „Vesineitsi“ j. t.

Vähem tähelepanu on aga sellele pööratud, et Puschkini teosed jälle rahva suhu tagasi on läinud ja muinasjuttude kujul seal edasi elavad. Niisuguse näitena võiks tuua Puschkini ballaadi „Uppunu“.

Selle ballaadi kirjutas Puschkin 1828. aastal, ja tema aluseks on muinaslugu sellest, et ilma õnnistusega jäänud surnu rahu ei leia.

O. Loorits toob Eesti Rahva Muuseumi aastaraamatus IX—X 1933/34. a. leheküljel 169, oma artiklis „Kujutelmade ja motiivistiku päritolust...“ järgmise muistendi, mille vanavarakoguja A. Bachmann kuulsalus 1902. a. rahva suust kirja pannud.

„Jumida neemes ühekorra vesi uhtunud ühe surnud mehe kalapüüdmise võrkudega kaldade. Kalamehe lapsed näinud seda ja teatanud isale. Isa ehmatanud ära ja mõelnud, kuidas ennast peasta sest. Tema keelanud lastele ära kellegile sest juhtumisest mitte rääkida ja lubanud neile saia tuua, kui nad suud peaksivad. Ise jooksmud kohe mere ääre ja näinud võrkudes ühe ülestursunud näoga surnud mehe. Tema võtnud surnust kinni ja lükanud merde tagasi. Ohtul, kui tema hakanud magama heitma, kuulnud ukse taga kloppimist. Tema

ehmatanud ära, et kes nii hilja veel võib olla, ja käskinud sisse tulla. Aga kui kolistamine järele põle jäänud, läinud ta akna juure vaatama, kes seal pidi olema. Aga mis ta seal nägi: seesama mees, keda ta merde lükkas, seisnud alasti akna all, mustad vähid rippusid tema külles ja habe nõretas veest. Mees suure hirmuga löönud akna luugid kinni, aga kloppimine põle siiski järele jäenud, vaid kestnud ikka edasi kuni hommi-kuni. Mees sest korrast ehmatanud nõnda ära, et ohtul millagi ei julgenud mere ääre minna“.

Toonud selle muistendi, teeb O. Loorits järelduse, et mõlemad lood, nii käesolev muistend, kui ka Puschkini ballaad, on ühest algallikast pärit, et nad üks teist ei ole mõjutanud. Nähtavasti ei vasta see tõele: liig ilmne on üksikute detailide kokkusattumine. Nii seal kui siin tuleb uppunu ühes võrkudega kaldale, nii siin kui seal näevad seda lapsed esimesena ja teatavad isale, nii siin kui seal ehmatab isa, käsib lastel suud pidada ja lubab neile saia anda jne, jne. Isegi mustad vähid ripuvad veest tagasitulnud uppunu küljes, just niisamuti kui Puschkini ballaadis.

Kõik see sunnib teist järeldust tegema, kui Loorits teeb. Nähtavasti on selle muistendi aluseks siiski Puschkini ballaad, sest võimata on uskuda, et muinasjutt, niisugune elav ja liikuv shaanr, ligi sada aastat muutumatult on püsinud, seda isegi ühe rahva juurest teise juurde rännates. Nähtavasti seletab selle muistendi tekkimise lugu kõige loogilisemalt see asjaolu, et Puschkini ballaad eestikeelses tõlkes 1896. a. ilmus, s. o. 6 aastat enne muistendi üleskirjutamist. Võib olla, läks ta siit rahvasuhtu; võib olla aga ka, et venekeelsest algupärandist ja juba palju ennemalt.

Käesolev lugu näitab veel kord Puschkini loomingu sügavat rahvalikkust.

K. Trein.

PADA EMAND

A. S. Puschkin

Pada emand tähendab salajast pahatahtlikkust.

Uuem ennustuseraamat.

I

Kokku kogusid kõik
Siis kui ilm oli võik,
Sadas;
Algas kaartide lend;
Pangas viiskümmend,
Sada.
Ühed kaotasid siis,
Teised võitsid nii
Raha.
Oli ilm aga võik —
Aja mängisid kõik
Maha.

RATSAKAARDIVÄELASE Narumovi juures mängiti ükskord kaarte. Pikk talvine öö möödus märkamatuks; kell oli viie peal hommiku, kui istuti õhtust sööma. Need, kes võitnud olid, sõid suure isuga; teised istusid hajameelselt oma tühjade nõude ees. Kuid ilmus шампанжа, jutt elavnes, ja sellest võtsid kõik osa.

— Mis sa tegid, Surin? — küsis pere-mees.

— Kaotasin, nagu harilikult. Peab tunnistama, et ma õnnetu olen: mängin kui Mirandola, ei saa kunagi ägedaks, miski asi ei aja mind segadusse, kuid ikka kaotan!

— Ja sa pole end kunagi ahvatleda lasknud? ei ole kunagi *rulee* peale käinud? .. Su kindlus paneb mind imestama.

— Ja milline Hermann on! — ütles üks külalistest, näidates noorele insenerile: — elu seeski pole ta kaarte kätte võtnud, elu seeski pole ta ühtegi parolit¹ painutanud, kuid istub meiega kella viieni ja vaatab meie mängu!

— Mäng huvitab mind väga. — ütles Hermann, — kuid mul pole võimalik tarvilikku ohverdada — lootes liigset omandada.

— Hermann on sakslane: ta on kokkuhoidlik, ja see on kõik! — tähendas Tomski. — Kui aga kedagi on, kellest ma aru ei saa, siis on see mu vanaema, krahvinna Anna Feodotovna.

— Kuidas? mis? — hüüdsid külalised.

— Ei suuda mõista, — jätkas Tomski: — mis pärast mu vanaema ei ponteeri!²

— Aga mis siin siis imelikku on, — ütles Narumov, — et kaheksakümneaastane vanaeit ei ponteeri?

— Teie ei tea siis temast midagi?

— Ei! tõesti, mitte midagi! ..

— O, siis kuulake:

Peate teadma, et mu vanaema aastat kuuskümmend tagasi Pariisis käis ja seal suuresti moes oli. Rahvas jooksis ta järele, et la Vénus moscovite¹ näha; Richelieu² lipitses ta ümber, ja vanaema kinnitab, et Richelieu pidanud end tema karmuse pärast peaaegu maha laskma.

Sel ajal mängisid daamid vaaraot. Ükskord kaotas vanaema kuningakojas Orleansi hertsogile sõna peale õige suure summa. Koju tulnud, näolt iludusetähnikesi ära võttes ja korsetti lahti nõõpides, teatas ta oma kaotusest vanaisale ja käskis välja maksta.

Kadunud vanaisa, nagu ma mäletan, oli midagi vanaema kojameistri taolist. Ta kartis vanaema kui tuld; siiski, nii hirmsast kaotusest kuuldes, sai ta väga ärritatud, tõi arvelaua, tõendas vanaemale, et nad poole aasta jooksul pool miljonit ära on kulutanud, et neil Pariisi lähedal ei Moskva lähedast, ega Saraatovi küla ei ole, ja ütles maksmisest täiesti ära. Vanaema andis talle kõrvakiilu ja heitis oma põlguse tunnistuseks üksi magama.

Teine päev käskis ta mehe kutsuda, lootes, et kodune karistus ta peale mõjus, kuid leidis, et ta järeleandmatu on. Esimest korda elus läks asi nende vahel õiendusteni ja vaidlusteni; vanaema mõtles meest häbistada, armulikult näidates, et võla ja võla vahel vahe on, ja et prints ja tõllassepp üks ja seesama pole. — Asjata! vanaisa mässas. Ei maksa, ja asi sellega! Vanaema ei teadnud mis teha.

Temaga oli lähedalt tuttav üks väga tähelepanuväärne inimene. Te olete kuulnud krahv Saint-Germain'ist, kellest nii palju imelikku räägitakse. Te teate, et ta end igavese juudina, elu-eliksiiri ja filosoofilise kivi leitajana esitas, ja muud. Tema üle naerdi kui suure suuga kelkija üle, Casanova räägib oma kirjades aga, et ta sala-

¹ Moskva Veenust — armastuse ja iluduse jumalanna vanas Roomas.

² Richelieu (l.: Rischeljö) — prantsuse riigimees; XIX sajandi lõpul oli Odessa kuberneriks, hiljem Prantsuse minister.

¹ Võidetud summa kahekordistamine hasartmängudes.

² Pangapidaja vastu mängima.

kuulaja oli; muide, vaatamata oma saladuslikkuse peale, oli Saint-Germain'il väga auväärt välimus, ja seltskonnas oli ta väga lahke ja viisakas. Vanaema armastab teda veel praegugi hullupööra ja pahandab, kui keegi temast alandavalt räägib. Vanaema teadis, et Saint-Germain võis palju raha saada. Ta otsustas tema abi tarvitada. Kirjutas talle kirjakese ja palus teda viibimata oma poole sõita.

Vana veidrik ilmus kohe ja leidis vanaema hirmsas mures. Vanaema kirjeldas talle kõige mustemate värvidega mehe barbaarsust ja ütles viimaks, et ta kõik oma lootuse krahvi sõpruse ja lahkuse peale paneb.

Saint-Germain jäi mõttesse. — „Ma võin teile selle summa muretseda“, ütles ta, kuid tean, et teie enne rahu ei leia, kui mulle selle olete tagasi maksnud, ja ma ei tahaks teile uusi muresid tuua. On teine abinõu: teie võite kaotuse tagasi võita“.

„Kuid, armas krahv, vastas vanaema, ma ütlen teile, et meil ei ole üldse raha“. — „Raha ei ole siin tarvis“, vastas Saint-Germain, „palun mind ära kuulata“. Siin avas ta vanaemale saladuse, mille eest igaüks meist hästi maksaks... .

Noored mängijad kahekordistasid tähelepanu. Tomski pani piibu põlema, tõmbas suitsu ja jatkas:

— Selsamal õhtul ilmus vanaema Versailles'sse, au jeu de la Reine¹.

Orleani härtsog pidas pankka; vanaema vabandas kergelt, et ta oma võlga ära ei loonud, septses oma vabanduseks väikese loo, ja hakkas härtsogi vastu ponteerima. Ta valis kolm kaarti ja mängis nendega üksteise järele, kõik kolm võitsid esimese korraga, ja vanaema oli oma kaotuse täiesti kustutanud.

— Juhus! — ütles üks külalistest.

— Muinasjutt! — tähendas teine.

— Võib olla, olid kaardid märgitud, — lisas kolmas.

— Ei usu, vastas Tomski tähtsalt.

— Kuidas! — ütles Narumov, — sul on vanaema, kes võib järgimööda kolm kaarti ära arvata, ja sina pole siinamaani seda tema kabalistikat temalt kätte saanud?

— Jah, kurat võtaks! — vastas Tomski; — tal oli neli poega, nende hulgas ka minu isa; kõik neli olid pöörasid mängijad, ja mitte ühelegi neist ei avaldanud ta oma saladust; kuigi see poleks olnud halb neile, ja minulegi mitte. Kuid kuulake, mis mulle mu onu, krahv Ivan Iljitsh rääkis, ja mida ta mulle ausõna juures tõendas.

Kadunud Tshaplitski, toosama, kes miljonid läbi löi ja vaeselt suri, kaotas kord nooruses — nagu ma mäletan, Soritshile, — umbes kolm sada tuhat. Ta oli meeletu. Vanaema, kes noorte inimeste vallastu vastu alati vali oli, halastas kuidagi Tshaplitski peale. Ta andis Tshaplitskile kolm kaarti, selle tingimusega, et ta nad üksteise järel välja mängiks, ja võttis talt ausõna, et ta edaspidi enam kunagi ei mängi. Tshaplitski ilmus oma võitja juurde: nad istusid mängima. Tshaplitski pani esimesele kaardile viiskümmend tuhat ja võitis esimese korraga; painutas paroli, paroli-paix¹ võitis kaotatud summa tagasi, ja tal jäi veel ülegi... .

Kuid aeg on magama minna: kell juba kolmveerand kuus.

Tõesti, hakkas juba koitma: noormehed jõid oma klaasid tühjaks ja sõitsid minema.

II

— Il paraît que monsieur est décidément pour les suivantes.

— Que voulez-vous, madame? Elles sont plus fraîches.²

Kõnest seltskonnas.

Vana krahvinna^{***} istus oma buduaaris (ehtimistoas) peegli ees. Kolm neitut olid ta juures. Üks hoidis näovärvi purki, teine karpi juuksenõeltega, kolmas — kõrget tulekarva lintidega tanu. Krahvinnal ei olnud enam jälgegi ilust, mis juba ammu oli närtsinud, kuid hoidis alal kõik oma nooreea harjumused, jälgis valjult seitsmekümnendate aastate moode ja riietus niisama kaua, niisama hoolikalt, kui kuuskümmend aastat tagasi. Akna all tikkimisaami taga istus preili, krahvinna kasvandik.

— Tere, grandmaman³, — ütles noor õhvitser sisse astudes. — Bon jour, mademoiselle Lise⁴. Grandmaman, ma tulen teie juurde palvega.

— Mis on, Paul?

— Lubage, et ma teile ühte oma sõpra esitlen ja ta reedel teie juurde pallile toon.

— Too ta otsekohe pallile, ja seal siis ka esitle. Kas sa eila^{***} juures olid?

¹ Paroli-paix (l.: pároli-pee) — kaardi nurga murrutamine, millega tähendatakse, et ainult selle summa peale mängitakse, mis selle kaardiga on võidetud.

² Härra eelistab, nähtavasti, kindlasti teenijaid tüdrukuid?

— Mis teha, armuline proua? Nad on värske-mad.

³ Vanaema.

⁴ Tere hommikut, preili Liisi.

¹ Kuninganna juurde kaardiõhtule.

— Kuidas siis! oli väga lõbus; tantsiti kelle viieni. Küll Jeletskaia oli kena!

— Eh, mu armas! Mis on temas kenat? Kui võrrelda ta vanaema, vürstinna Darja Petrovnaaga!.. Muide: ma arvan, ta on küll juba väga vanaks jäänud, see vürstinna Darja Petrovna?

— Kuidas, vanaks? — vastas Tomski hajameelselt: ta on juba aastat seitse surnud.

Preili tõstis pea ja andis noormehlele märku. Sel tuli meelde, et vana krahvinna eest ta kaasaageste surima varjati, ja hammustas oma huult. Kuid krahvinna võttis teate, mis temale uus oli, väga ükskõiksel vastu.

— Surnud! — ütles ta, — ja mina ei teadnudki! Meid nimetati üheskoos fräule-niteks, ja kui meid esitleti, siis keisrinna...

Ja krahvinna jutustas lapselapsele sajan-det korda oma anekdooti.

— Noh, Paul, — ütles ta siis, — nüüd aita mul üles tõusta. Liisike, kus mu tubakatoos on?

Ja krahvinna läks oma neidudega sirmide taha tualetti lõpetama. Tomski jäi preiliga üksi.

— Keda teie tahate esitleda? — küsis Lisaveta Ivanovna tasa.

— Narumovit. Kas te tunnete teda?

— Ei! On ta sõjaväelane või tsiviilteenistusest?

— Sõjaväelane.

— Insener?

— Ei! ratsaväelane. Aga miks te arvate, et ta insener on?

Preili hakkas naerma ja ei vastanud sõnagi.

— Paul! — hüüdis krahvinna sirmide tagant, — saada mulle mõni uus romaan, kuid, palun, mitte nüüdseid.

— Kuidas seda mõista, grandmaman?

— See on — niisugune romaan, kus peakangelane isa ega ema ära ei kägistaks, ja kus mitte uppunud ei oleks. Ma kardan hirmsasti uppunud!

— Niisuguseid romaane nüüd ei ole. Kas teie ei tahaks vast vene omasid?

— Kuid ons siis ka vene romaane?.. Saada, kallike, palun, saada!

— Vabandage, grandmaman: ma ruttan... Vabandage, Lisaveta Ivanovna! Miks te arvasite, et Narumov insener on?

Ja Tomski väljus buduaarist.

Lisaveta Ivanovna jäi üksi; ta jättis töö ja hakkas aknast välja vaatama. Varsti ilmus nurgapealse maja tagant teisel pool uulitsat noor ohvitser. Puna ilmus neiu põskedele; ta hakkas jälle tööle ja kummardas pea madalale kanvaale kohale. Sel-

samal ajal astus krahvinna täiesti rietatult sisse.

— Liisike, — ütles ta, — käse hobused ette rakendada, ja sõidame jalutama.

Liisike tõusis käsitööraami tagant ja hakkas tööd ära panema.

— Armas inimene, oled sa kurt või! — karjus krahvinna. — Käse ruttu hobused ette rakendada.

— Kohe! — vastas preili tasa ja jooksis eestuppa.

Tuli teener ja andis krahvinnale raamatud, mis vürst Pavel Aleksandrovitsh oli saatnud.

— Hea küll! Täna. — ütles krahvinna. — Liisike! kuhu sa siis jooksed?

— Riietuma.

— Jõuad, kallis. Istu siia. Ava õige esimene köide; loe kõvasti...

Preili võttis raamatu ja luges mõned read.

— Kõvemini! — ütles krahvinna. — Mis suga on juhtunud, mu kallike? on sul hääl ära või?.. Oota: nihuta järrike ligemale... veel... noh! —

Lisaveta Ivanovna luges veel kaks lehekülge. Krahvinna haigutas.

— Viska see raamat minema. — ütles ta: — missugune loba! Saada see vürst Paulile tagasi ja käse täna... Aga kuidas siis tõllaga on?..

— Tõld ootab. — ütles Lisaveta Ivanovna, uulitsale vaadates.

— Miks sa siis riides ei ole? — ütles krahvinna; — alati peab sind ootama! See, kallike, on väljakannatamata.

Liisa jooksis oma tuppa. Ei läinud kahte minutitki mööda, kui krahvinna kõigest jõust kõlistama hakkas. Kolm neitut jooksid ühest uksest sisse, kammerteener teisest.

— Mis see on, et teid nii kaua peab kutsuma? — ütles neile krahvinna, — Ütelge Lisaveta Ivanovnale, et ma teda ootan.

Lisaveta Ivanovna astus sisse, mantel seljas ja kübar peas.

— Ometi viimaks! — ütles krahvinna. — Mis ehtimine see on? Milleks?.. keda sa võrgutada tahad? Kuid milline on ilm? Vist tuuline?

— Ei ole! teie hiilgus! väga vaikne! — vastas kammerteener.

— Teie räägite alati huupi. Avage õhukaken! Nii see ongi: tuul! ja väga külm! Tõld ära saata! Liisike, meie ei sõida; polnud üldse vaja ehtida.

Ja niisugune on mu elu! — mõtles Lisaveta Ivanovna.

Lisaveta Ivanovna oli tõesti üliõnnetu olend, Kibe on võõras leib, ütleb Dante, ja

raske on võrast treppi mööda astuda; ja kes peaks paremini sõltuvuse kibedust tundma, kui suurtsugu vanaeide vaene kasvandik? Krahvinna *** ei olnud, muidugi, hingelt halb inimene; kuid ta oli isemeelne nagu naine, keda ilm on ära hellitanud; ihnus ja külma egoismi uppunud, nagu kõik vanad inimesed, kes armu omal ajal ära kulutanud ja praeguseajale võõrad on. Ta võttis osa kõigist suure ilma askeldustest; ronis pallidele, kus nurgas istus, värvitud ja vanaaegse moe järgi rietatud, nagu pallisaali inetu, kuid tarvilik che; sügavate kummardustega, nagu seatud kombe järgi, lähenesid talle pallile sõitnud küllalised, kuid pärast ei teinud temaga enam keegi tegemist. Oma juures võttis ta tervet linna vastu, käies valju etiketi järgi, ei tundnud aga nägupidi mitte kedagi. Ta suurearvuline teenijaskond, kes eestoas ja tüdrukute kambris rasva ning halliks oli läinud, tegi, mis tahtis, sureva vanaeide varandust üksteise võidu varastades. Lisaveta Ivanovna oli kodune kannataja. Ta valas teed ja sai liigse suhkrukulutamise eest noomitusi; ta luges romaane valjusti ette, ja teda süüdistati kõigi autori vigade eest; ta saatis krahvinna tema jalutuskäikudel, ja oli vastutav nii ilma, kui uulitsa sillutise eest. Talle oli palk määratud, mida kunagi tervelt välja ei makstud; kuid ühtaegu mõiti temalt, et ta riides peab olema nagu teisedki, see on, nagu väga vähesed. Suures seltskonnas mängis ta kõige haledamat osa. Kõik tundsid teda, aga keegi ei pannud teda tähele. Pallidel tantsis ta ainult siis, kui vis-a-vis ei jatkunud, ja daamid võtsid igakord ta käe alt kinni, kui neil tarvis oli kõrvale minna, et midagi oma riietuses korraldada. Ta oli enesearmastaja, tundis elavalt oma olukorda, ja vaatas ringi — kannatamatalt päästjat oodates; kuid noormehed, kes oma kergemeelse auahnuses äriliselt arvestasid, ei pannud teda tähele, kuigi Lisaveta Ivanovna sada korda armsam oli, kui need häbematud ja külmad pruudid, kelle ümber nad keerlesid. Kui mitu korda oli ta tasahilju igavast ja toredast võrastetoast lahkunud ja oma vaesse tuppä nutma läinud, kus tapetitega kleebitud sirmid, kummut, peeglike ja värvitud voodi seisid, ja kus rasvaküünlal tumedalt vasklühtris põles!

Ükskord, — see juhtus kaks päeva peale seda õhtut, mis jutu algul kirjeldatud, ja nädal enne seda stseeni, millel meie peatasime, — ükskord vaatas Lisaveta Ivanovna, oma käsitööga akna all istudes, juhtumisi uulitsale ja nägi noort inseneri, kes kohal liikumata seisis ja tema aknakese poole

vaatas. Lisaveta langetas pea ja hakkas uuesti tööle; viie minuti pärast vaatas ta uuesti — noor ohvitser seisis selsamal kohal. Kuna Lisaveta Ivanovnal kombeks ei olnud möödaminevate ohvitseridega edvistada, ei vaadanud ta enam uulitsale, vaid õmbles umbes kaks tundi pead tõstmata. Siis kutsuti lõunale. Ta tõusis, hakkas oma tikkimisraami kokku panema, lõi juhtumisi silmad uulitsale ja nägi jälle ohvitseri. See paistis talle üsna veider olevat. Peale lõunat lähenes ta aknale mõninga rahutusetundega, kuid ohvitseri enam näha ei olnud, — ja ta unustas selle...

Päeva paari pärast krahvinnaga väljudes, et tõlda istuda, nägi ta ohvitseri jälle. See seisis just paraadukse kõrval, varjates nägu piibrinahkse kraega; ta mustad silmad särasid kübara alt. Lisaveta Ivanovna ehmatas, isegi teadmata miks, ja istus seletamata värinal tõlda.

Tulnud koju tagasi, jooksis ta akna juurde, — ohvitser seisis endisel kohal teda vahtides. Lisaveta Ivanovna eemaldus, piineldes uudishimust ja olles erutatud talle täiesti uuest tundest.

Siit peale ei möödunud päevagi, ilma et noormees teatud kellaajal nende maja akende alla poleks ilmunud. Tema ja Lisaveta Ivanovna vahele tekkis ilma kokku rääkimata mingi vahekord. Oma kohal töö juures istudes tundis Liisi ohvitseri lähenemist, — tõstis pea, vaatas ta peale, mis päev edasi, seda kauem. Noormees oli talle selle eest nähtavasti fänulik; nooruse terava pilguga nägi neiu, kuidas iga kord, kui nende pilgud kohtusid, kiire puna noormehe kahvatuid palgeid jumestas. Nädala pärast naeratas Liisi talle...

Kui Tomski luba palus krahvinnale oma sõpra esitleda, hakkas vaese neiu süda peksma. Kuid kuuldes, et Narumov mitte insener pole, vaid ratsakaardiväelane, kahtses ta, et liigjulge küsimusega oma saladuse tuulepäisele Tomskile oli avaldanud.

Hermanni isa oli venestanud sakslane, kes talle väikese kapitali oli päranduseks jätnud. Olles veendunud oma iseseisvuse kindlustamise tarvilikkuses, ei puudutanud Hermann isegi protsente, elas ainult palgast, ei lubanud endale mingit lõbu. Pealegi oli ta kinnine ja auahne, ning seltsimeestel oli harva juhus ta üleliigse kokkuhoidlikkuse üle naerda. Ta oli tugevate kirede ja tulise kujutlusvõimega, kuid meeolekindlus hoidis teda harilikkuude nooruseeksituste eest. Nii oli ta, näiteks, südames mängija, kuid ei võtnud kunagi kaarte kätte, arvestades, et tema varandus ei luba teda (nagu ta ütles) *tarvilikku ohverdada, lootes liig-*

set omandada, — kuid ometi istus ta terved ööd kaardilaua taga ja jälgis palavikulisel värinal mängu mitmesuguseid pöördeid.

Anekdoot kolmest kaardist mõjus tugevasti ta kujutluse peale ja ei läinud tal õõ otsa meelest. — Mis oleks, mõtles ta järgmise päeva õhtul, Peterburi uulitsaid mööda hulkudes: mis oleks, kui vana krahvinna mulle oma saladuse avab! — või mulle need kolm õiget kaarti määrab! Miks siis mitte oma õnne katsuda? Temaga tuttavaks saada, ta armuosaliseks pageda, — võib olla, tema armukesekski hakata. — kuid kõik see nõuab aega — krahvinna aga on kaheksakümne seitsme aastane, — ta võib nädala pärast, — kahe päeva pärast surra!.. Ja anekdoot ise?.. Kas võib seda uskuda?.. Ei! arvestus, mõõdukus ja töökus — need on minu kolm õiget kaarti, need on, mis mu kapitali kolmekordistavad, seitsmekordistavad, mulle rahu ja iseseisvuse toovad! —

Nii viisi arutades sattus ta ühele Peterburi peauulitsale, vanaaegse arhitektuuri järgi ehitatud maja ette. Uulits oli sõidukeid täis, üksteise järel veeresid tõllad valgustatud paraadukse ette. Iga minut sirutusid tõlladest välja kas noore iluduse sihvakas jalg, kahurvälase kõrisev saabas, või triibuline sukk ja diplomaatlik king. Kasukad ja mantlid vilksatasid suuruskust uksehoidjast mööda. Hermann jäi seisma.

— Kelle see maja on? — küsis ta uulitsanurgal seisvalt linnavahilt.

— Krahvinna *** oma, — vastas linnavaht.

Hermann tundis värinat. Imelik anekdoot kerkis uuesti ta kujutlusse. Ta hakkas maja ees edasi-tagasi käima, mõteldes selle perenaisele ja ta imeväärsele võimele. Hilja jõudis ta oma vaiksesse nurgakesse; kaua ei saanud ta minuda, ja kui uni võimust võttis, nägi ta unes kaarte, rohelist lauda, paberrahade pakke ja kullahunnikuid. Ta käis kaardi kaardi järele välja, painutas otsustavalt nurki, võitis vahetpidamata, kühveldas omale kulda kokku ning ajas paberraha taskusse. Hilja ärgates ohkas ta oma kaotsiläinud fantastiliku varanduse pärast, läks jälle linna mööda hulkuma, ja leidis end jälle krahvinna *** maja eest. Näis, nagu tõmbaks arusaamata jõud teda selle poole. Ta jäi seisma ja hakkas akendele vahtima. Ühe akna taga nägi ta mustajuukselist peakest, mis nähtavasti kas raamatu või töö kohale oli kummardatud. Peake tõusis. Hermann nägi värsket näokest ja musti silmi. See minut otsustas ta saatuse,

III

Vous m'écrivez, moi ange, des lettres de quatre pages plus vite que je ne puis les lire.¹

Kirjavahetus.

Lisaveta Ivanovna oli vaevalt jõudnud mantli ja kübara maha võtta, kui krahvinna uuesti ta järele saatis ja uuesti käskis tõlla ette sõidutada. Nad hakkasid tõlda istuma. Sel ajal, kui kaks teenrit vanaeide üles tõstsid ja tõlda aitasid, nägi Lisaveta Ivanovna just tõlla ratta juures oma ineneri; see haaras ta käe: ta ei jõudnud veel ohmatusest toibudagi, kui noormees juba kadus: Lisavetale jäi kiri pihku. Ta peitis selle kindasse, ja ei kuulnud ega näinud terve tee midagi. Krahvinnal oli harjumuseks tõllas kogu aeg küsimusi esitada: kes see oli, kes meile vastu tuli? — kuidas nimetatakse seda silda? — mis seal sildil on kirjutatud? Seekord vastas Lisaveta Ivanovna mõtlemata ja valesti, ning vihastas krahvinnat.

— Mis sinuga on juhtunud, mu kallis? Oled sa kangeluse saanud või? Sa kas ei kuule mind, või ei saa minust aru?.. Jumal tänatud, ma pole ei pudikeelne, ega veel aru kaotanud!

Lisaveta Ivanovna ei kuulnud teda. Koju tulnud, jooksis ta oma tuppa, võttis kindast kirja välja: see oli pitseerimata. Lisaveta Ivanovna luges ta läbi. Kiri sisaldas armuavalduse: see oli õrn, viisakas ja sõnasõnalt saksa romaanist võetud. Kuid Lisaveta Ivanovna saksa keelt ei osanud ja oli kirjaga väga rahul.

Siiski tegi vastuvõetud kiri ta äärmiselt rahutuks. Esimest korda sattus ta noore meesterahvaga salajasse, lähedasse vahetkorda. Noormehe liigjulgeus kohutas teda. Ta tegi endale etteheiteid ettevaatamatu ülalpidamise pärast ja ei teadnud, mis teha: kas mitte enam akna alla istuma minna ja tähelepanematuslega jahutada noore ohvitseri tahtmist teda edasi jälgida? — või talle kiri tagasi saata — või külmalt ja otsustavalt vastata? Tal ei olnud kellegiga nõu pidada: tal polnud ei sõbrannat, ega juhatajat. Lisaveta Ivanovna otsustas vastata.

Ta istus kirjutuselaua taha, võttis sule, paberi, — ja jäi mõttesse. Mitu korda hakkas ta kirjutama, — ja ikka jälle rebis ta kirja puruks: kord näisid talle väljendused liig sõbralikud, kord liig valjud olevat. Viimaks õnnestus tal mõni rida kirjutada, millega ta rahule jäi. „Ma olen kindel, kir-

¹ Teie kirjutate mulle, mu ingel, neljaleheküljelisi kirju ruutem, kui ma neid lugeda jõuan.

Puschkini mälestusepäevadeks anti välja uus kinofilm „Poeedi noorus“. Pildil: Valjä Litovski Puschkini osas ja Leva Masin Komoovski osas.

jutatas ta, et teil ausad kavatsused on, ja et teie ei tahtnud mind mõtlemata teoga haavata; kuid meie tutvus ei peaks niiviisi algama. Saadan teile teie kirja tagasi ja loodan, et mul edaspidi põhjust ei saa olema aupakkumatuse üle kaevata, mida ma ära pole teeninud“.

Nähes teisel päeval Hermannit tulevat, tõusis Lisaveta Ivanovna käsitöö juurest üles, läks saali, avas õhuakna ja viskas kirja uulitsale, lootes noore ohvitseri karmusele. Hermann jooksis juurde, võttis kirja üles, ja astus pagaripeedi. Pitseri lahti kiskunud, leidis ta oma kirja ja Lisaveta Ivanovna vastuse. Seda ta just ootaski, ja läks koju, täiesti andunud oma intriigile.

Kolm päeva pärast seda tõi noor teravsilmine mamsel Lisaveta Ivanovnale moearist sedelikese.

Lisaveta Ivanovna avas selle rahuvalt, arvates, et raha nõutakse, kuid tundis korraga Hermannit käekirja ära.

— Teie eksisite, südameke, — ütles ta: — see kiri pole minule.

— Ei, just teile! — vastas julge tüdruk, kavalat naeratust varjamata.

— Olge head, lugege läbil

Lisaveta Ivanovna laskis silmad üle riidade libiseda. Hermann nõudis kokkusaamist.

— Ei või olla! — ütles Lisaveta Ivanovna, olles ehmatanud nii mõudmise rutulikkusest, kui ka viisist, mida noormees tarvitas. — See kiri pole tõesti mulle! — Ja rebis kirja väikesteks tükkideks!

— Kui kiri teile pole, miks te ta siis puruks rebisite? — ütles mamsel: — ma oleksin ta sellele tagasi viinud, kes ta kirjutas.

— Olge head, südameke! — ütles Lisaveta Ivanovna, tüdruku märkuse peale ägestudes: — edaspidi ärge mulle enam kirjakesi tooge. Sellele aga, kes teid saatis, ütlege, et tal peaks häbi olema...

Kuid Hermann ei jätnud järele. Lisaveta Ivanovna sai ta käest iga päev kirju, kord ühel, kord teisel teel. Need polnud juba enam saksa keelest tõlgitud. Hermann kirjutas neid kirest õhutatult, ja rääkis temale omasel keelel: neis väljendused nii tema ihade paandumatus, kui ohjeldamatu kujutluse virr-varr. Lisaveta Ivanovna ei mõtelnudki enam neid tagasi saata; ta joo bus neist; hakkas neile vastama, — ja ta kirjad muutusid tund-tunnilt pikemaks ja

õrnemaks. Lõpuks viskas ta noormehele läbi akna järgmise kirja:

— „Täna on *** saadiku juures pall. Krahvinna on seal. Jääme sinna kella kaheni. Siis on teil juhus mind üksi näha. Kohe, kui krahvinna ära sõidab, lähevad tema teenijad arvatavasti laiali, eeskotta jääb ainult uksehoidja, kuid ka tema lähed harilikult oma kuuti. Tulge pool kaksteist. Tulge otsekohe trepist üles. Kui kedagi eeskojast leiata, siis küsige, kas krahvinna kodus on. Teile vastatakse ei, — ja siis pole parata midagi. Peate tagasi minema. Kuid arvatavasti ei kohta teie kedagi. Tüdrukud on oma kambriks, kõik ühes toas. Eeskojast pöörake pahemale poole, minge ikka otse, kuni krahvinna magamistoani. Magamistoas sirmide taga näete kahte väikest ust: parempoolne läheb kabinetti, kus krahvinna kunagi ei käi: pahempoolne — koridori, ja siin on ka kitsas keerdtrepp; see viib minu tuppa“.

Hermann värises kui tiiger määratud aega oodates. Kell kümme õhtul seisis ta juba krahvinna maja ees. Ilm oli hirmus: tuul ulus, sadas paksult märga lund; laternad põlesid tuhmilt; uulitsad olid tühjad. Harva venis mõni Vanjka oma lahja kronuga mööda, otsides hilinenud sõitjat. — Hermann seisis saterkuue väel, ilma et tuult või lund oleks märganud. Viimaks sõitis krahvinna tõld ette. Hermann nägi, kui teenrid soobolinahksesse kasukasse mässitud küürus vanaeide, käte alt kinni hoides, välja tõid, ja kuidas ta kasvandik tema järele vilksatas, seljas külm mantel, pea värsketel lilledega ehitud. Uksed löödi paukudes kinni. Raskelt veeres tõld kohedat lund mööda minema. Uksehoidja sulges ukse. Akendes kustus valgus. Hermann hakkas tühja maja ees edasi-tagasi käima: ta läks laterna alla, vaatas kella, — oli kakskümmend minutit kaheteistkümmend peal. Ta jäi laterna alla seisma, vahtis kella seiereid ja luges ülejäänud minuteid. Punkt pool kaksteist astus Hermann krahvinna trepile ja läks heledalt valgustatud eeskotta. Uksehoidjat polnud. Hermann jooksis trepist üles, avas ukse eestuppa ja nägi teenrit, kes vanaaegses määratud tugitoolis lambi all magas. Kergel ja kindlal sammul möödus Hermann temast. Saal ja võõrastetuba olid pimedad. Lamp eesttoas valgustas neid nõrgalt. Hermann läks magamistuppa. Pühakujude kapi ees, mis vanaaegseid pühakujusid täis oli, põles kullast lamp. Pleekinud siidiga üle löödud tugitoolid ja diivanid sulepatjade ja ärakulunud kullaga seisid kurvas sümmeetrias seinte ääres, mis kaetud hiina tapetitega. Seinal

riippus kaks pilti, mis M-me Lebrun Pariisis oli maalinud. Üks neist kujutas umbes neljakümneaastasest meesterahvast, punast ja priske, helerohelises mundris ja autähega; teine — kullinaga noort iludust, meelekohtadel üleskammitud juustega, roospuuderdatud juustes. Igas nurgas vedeles portselanist karjase kujusid, kuulsa Leroy valmistatud lauakellasid, karbikesi, rulette, tuulelehvitajaid ja mitmesuguseid daamide mänguasju, mis leiutatud möödunud sajandi lõpul ühtaegu Mongtolfier palliga¹ ja Mesmeri magnetismiga. Hermann läks sirmide taha. Seal seisis väike raudvoodi; paremal pool oli uks, mis kabinetti viis; pahemal pool — teine, koridori. Hermann avas selle, nägi kitsast keerdtreppi, mis vaese kasvandiku tuppa viis... kuid ta tuli tagasi ja läks pimedasse kabinetti.

Aeg venis pikkamisi. Kõik oli vaikne. Võõrastetoas löi kell kaksteist; kõigis tubades helisesid kellad üksteise järele kaksteist — ja kõik jäi jälle vaikseks. Hermann seisis, külma ahju vastu toetudes. Ta oli rahulik; ta süda löi ühtlaselt nagu inimesel, kes on otsustanud midagi hädaohtlikku, kuid vajalikku korda saata. Kellad löid esimest ja teist hommikutundi, — ja ta kuulis kauget tõlla põrinat. Tahtmatult valdas teda ärevus. Tõld veeres ette ja jäi seisma. Hermann kuulis allalastava jalalaua kopsatust. Majas hakati askeldama. Inimesed jooksid, kuuldus hääli, ja maja tehti valgeks. Magamistuppa jooksis kolm vana loatüdrukut, ja krahvinna, vaevalt elus, astus sisse ning laskus Voltaire'i — tugitooli. Hermann vahtis prao vahelt: Lisaveta Ivanovna läks temast mööda. Hermann kuulis ta kiireid samme trepi astmeil. Ta südametundus midagi nagu südametunnistuse piina taolist, kuid see vaikis jälle. Ta kivines.

Krahvinna hakkas peegli ees lahti riietuma. Ta vabastati roosidega ehitud tanust; võeti ta hallide ja lühikeseks lõigatud juustega peast puuderdatud parukas. Nööpnõelu sadas vihmana ta ümber. Hõbedaga väljaõmaneldud kollane kleit langes ta tursunud jalgade ümber maha. Hermann oli ta tualeti vastikute saladuste tunnistajaks. Lõpuks jäi krahvinna magamisjakikese ja öömütsiga: selles riietuses, mis ta vanadusele rohkem kohane oli, näis ta vähem inetu ja kohutav.

Nagu kõik vanad inimesed üldse, kannatas ka krahvinna unepuuduse all. Lahti riietunud, istus ta akna alla Voltaire'i tugi-

¹ Montgolfier (l.: Mongolfie) — kaks venda, kes lennukõlbuliku õhupalli leiutasid.

looli, ja saatis loatüdrukud ära. Küünlad viidi välja, tuba valgustas jälle ainult lamp pühakujude ees. Krahvinna istus üleni kollane, liigutades rippuvaid huuli, paremale ja pahemale poole õõtsudes. Ta tuhmides silmades peegeldus täielik mõtete lagedus; ta peale vaadates oleks võinud mõtelda, et kohutava vanaeide õõtsumine mitte tema enda tahtel ei sündinud, vaid varjatud galvanismi mõjul.

Äkki muutus see surnud nägu äraseletamatult. Huuled ei liikunud enam, silmad claynesid: krahvinna ees seisis tundmata meesterahvas.

— Ärge ehmatage, jumala pärast, ärge ehmatage! — ütles see selge ja vaikse häälega. — Mul ei ole kavatsust teile halba teha; ma tulin teilt üht armutegu paluma.

Vanaeit vahtis talle vaikides otsa, ja näis nagu ei kuuleks teda. Hermann mõtles, et ta kurt on, kummardas otse ta kõrva juurde ja kordas talle sedasama. Vanaeit vaikis endiselt.

— Teie võite, — jätkas Hermann, — mu elu õnnelikuks teha, ja see ei lähe teil midagi maksma: ma tean, teie võite järeleööda kolm kaarti ära arvata...

Hermann peatas. Krahvinna mõistis, nähtavasti, mida talt nõuti; näis, et ta vastuseks sõnu otsib.

— See oli nali, — ütles ta viimaks; — vannun teile: see oli nali!

— Sellega pole midagi naljatada, — vastas Hermann vihasealt. — Tuletage Tshaplitskit meelde, kellel te aitasite kaotatud summa tagasi võita.

Krahvinna sattus nähtavasti segadusse. Ta näojooned väljendasid tugevat hingelist liigutust, kuid varsti langes ta jälle endisesse tundetusse.

— Kas te võite, — jätkas Hermann, — mulle need kolm õiget kaarti nimetada? Krahvinna vaikis; Hermann jätkas:

— Kelle jaoks teie oma saladust hoiate? Lastelastele? Nad on ilma selletagi rikkad; nad ei oska raha hinnatagi. Pillajale ei ole teie kolmest kaardist kasu. Kes isa paranadust hoida ei oska, see sureb ikkagi vaesuses, vaatamata ükskõik millistele saatanlikkudele jõupingutustele. Mina pole pillaja; ma tunnen raha hinda? Teie kaardid ei lähe minule kaotsi. Noh!...

Ta peatas ja ootas värisedes krahvinna vastust. See vaikis; Hermann langes põlvili.

— Kui teie süda, — ütles ta, — kunagi armastust on tundnud, kui te mäletate armastuse vaimustust, kui te kordki vastsündinud lapse nutu puhul naeratanud olete, kui kunagi midagi inimlikku teie rinnus

on tuksunud, siis palun teid ärdasti abi kaasa, armukese, ema tunnete nimel, — kõige nimel, mis elus püha on, — ärge jätke mu palvet tähelepanemata; avage mulle oma saladus! — mis on teil temast?.. võib olla on ta hirmsa patuga seotud, igavese õndsuse kaotusega, saatanliku lepinguga... Mõtelge: teie olete vana; elada ei jää teil enam palju, — ma olen valmis teie pattu oma hinge peale võtma. Ainult avage mulle oma saladus. Mõtelge, et inimese õnn teie käes seisab; et mitte ainult mina, vaid ka mu lapsed, lastelapsed ja lastelapselapsed saavad teie mälestust õnnistama ja seda austama nagu pühadust...

Vanaeit ei vastanud sõnagi.

Hermann tõusis püsti.

— Vana nõid! — ütles ta hambaid kokku surudes: — siis sunnin ma sind vastama...

Nende sõnadega võttis ta taskust püstitoli.

Püstolit nähes väljendas krahvinna teist korda tugevat tunnet. Ta nokutas peaga ja tõstis käe, nagu end kuuli eest kaitstes... Siis vajus seljakile... ja ei liigutanud enam.

— Ärge tehke lapse tempe, — ütles Hermann ja võttis ta käe. — Küsin viimast korda: kas tahate mulle oma kolm kaarti nimetada? — ja või ei?

Krahvinna ei vastanud. Hermann nägi, et ta surnud oli.

IV

7. Mai 18**.

Homme sans moeurs et religion!¹

Kirjavahetusest.

Lisaveta Ivanovna istus oma toas ikka veel palli ehtes, sügavasse mõttesse vajunud. Ta oli kohe kui koju jõudis, oma tüdruku, kes teda vastutahtmist teenima tuli, minema saatnud, — üteldes, et ise lahti riietub, ja astus värisedes oma tuppa, sealt Hermannile leida lootes ja teda mitte leida soovides. Esimese pilguga veendus ta, et Hermannil seal pole, ja ta tänas saatust takistuse eest, mis nende kohtamist oli seganud. Ta istus lahti riietumata ja hakkas kõiki asjaolusid meelde tuletama, mis teda nii lühikese ajaga ja nii kaugele elid viinud. Polnud kolme nädalatki möödunud sellest ajast, kui ta esimest korda läbi akna noormeest nägi, — ja juba oli ta temaga kirjavahetuses — ja juba oli noormeest temalt öösise kohtamise välja nõuda jõudnud! Hermannil nime teadis ta ainult selle-

¹ 7. mail 18**. Inimene ilma kõlbluseta ja ilma usuta.

kaudu, ei mõnele ta kirjale oli nimi alla kirjutatud; kunagi ei olnud ta temaga rääkinud, polnud ta häält kuulnud, kunagi ei olnud temast midagi kuulnud... kuni tänase õhtuni. Imelik asi! Just sel õhtul tahtis Tomski pallil, olles pahane noore vürstinna Pauline *** peale, kes mitte temaga ei edvistanud nagu harilikult, sellele ükskõiksusega kätte maksta: ta kutsus Lisaveta Ivanovna ja tantsis temaga lõpmatult masurka. Kogu aeg tegi ta nalja Lisaveta Ivanovna erilise armastuse üle inseneridest ohvitseride vastu, usutas, et ta palju rohkem teab, kui tema, Lisaveta Ivanovna, arvata võib, ja mõned tema naljad olid nii osavasti juhitud, et Lisaveta Ivanovna mitu korda mõtles, et tema saladus noormehel teada on.

— Kus te seda kõik teate? — küsis ta naerdes.

— Teile tuntud isiku sõbralt, — vastas Tomski: — väga tähelepanuväärt inimeselt!

— Kes see tähelepanuväärt inimene siis on?

— Teda hüütakse Hermanniks.

Lisaveta Ivanovna ei vastanud midagi, kuid ta käed ja jalad muutusid jäiseks.

— See Hermann, — jatkas Tomski, — on tõesti romaanlik isik: tal on Napoleoni profiil, aga Mefistofeelse hing. Ma arvan, tema hinge peal on vähemalt kolm kuritegu. Kui kahvatu teie olete!..

— Mu pea valutab... Mida teile see Hermann, — või kuidas ta nimi on — siis rääkis?

— Hermann pole oma seltsimehega sugugi rahul: ta räägib, et ta tema asemel hoopis teisiti oleks titlanud... Ma mõtlen pealegi, et Hermann ise teie peale lootust paneb, vähemalt ei või ta sugugi külma-verelikult oma sõbra armuhüüdeid kuulata.

— Aga kus ta mind siis on näinud?

— Kirikus, võib olla, — jalutustel!.. — Jumal teda teab! võib olla, teie toas, teie une ajal: temast saab...

Kolm daami, kes küsimustega — oubli ou regret? ¹ — nende juurde tulid, katkestasid jutu, mis Lisaveta Ivanovnale piinavalt huvitavaks oli muutunud.

Daam, kelle Tomski valis, oli vürstinna *** ise. Ta jõudis Tomskile kõik selgeks teha, jookstes liigse ringi ja keerutades end liigne kord oma tooli ees. — Tomski ei mõelnud, kui ta oma kohale tagasi tuli, enam ei Hermann, ega Lisaveta Ivanovna peale. Lisaveta Ivanovna tahtis poolelijäänud juttu tingimata uuesti alustada; kuid

masurka lõppes, ja varsti peale selle sõitis vana krahvinna ära.

Tomski sõnad polnud midagi muud, kui lobisemine tantsu peal, kuid nad vajusid sügavale noore unistaja hingesse. Pilt, mille Tomski oli joonistanud, sarnanes kujutusega, mille ta ise oli loonud, ja see, uue mate romaanide mõjul juba alatu, isik hirmutas ja kütkestas ta kujutlust. Ta istus, paljad käed ristis, pea, mis veel lilledega ehitud, lahtisele rinnale vajunud... Korruga avanes uks, ja Hermann astus sisse. Lisaveta tundis ärevuse värinat...

— Kus te siis olite? — küsis ta ehmunud sosinal.

— Vana krahvinna juures magamisloas, — vastas Hermann, — ma tulen praegu tema juurest. Krahvinna on surnud.

— Mu jumal!.. Mis te räägite?..

— Ja näib, — jatkas Hermann, — et mina tema surma põhjuseks olen.

Lisaveta Ivanovna vaatas ta peale, ja Tomski sõnad kõlasid ta hinges: *sel inimesel on vähemalt kolm kuritegu hinge peal!* Hermann istus ta kõrvale akna peale ja jutustas kõik ära.

Lisaveta Ivanovna kuulas teda kohkunult. Nii siis, — need kirglikud kirjad, need tulised nõudmised, see häbemata julge, püsiv jälgimine, kõik see ei olnud mitte armastus! Raha, — see oli, mille järele ta hing tulist nälga tundis! Mitte tema ei võinud noormehe soove kustutada ja teda õnnelikuks teha! Vaene kasvandik polnud muud kui rõõvli, ta vana heategija mõrtsuka, pime abilinel!.. Kibedasti hakkas ta oma hilises piinavas kahetsuses nutma. Hermann vaatas ta peale vaikselt: ka tema süda kipitas, kuid mitte vaese tüdruku pisarad, mitte ta kurbuse imestav ilu ei erutanud ta karmi hinge. Ta ei tundnud südametunnistuse piina surnud vanaeidele mõteldes. Ainult üks asi kohutas teda; jääda kaduma läinud saladus, millest ta rikkakssaamist oli oodanud.

— Teie olete koletis! — ütles viimaks Lisaveta Ivanovna.

— Ma ei tahtnud ta surma, — vastas Hermann; — mu püstol pole laetud.

Nad vaikisid.

Hommik lähenes. Lisaveta Ivanovna kustutas lõppeva küünla. Kahvatu valgus täitis ta toa. Ta pühkis nutetud silmad kuivaks ja tõstis nad Hermannile; see istus aknal, käed vaheliti ja kulmud tuseselt kortsus. Selles seisundis tuletas ta imelikult Napoleoni pilti meelde. See sarnasus vapustas isegi Lisaveta Ivanovnat.

— Kuidas teie majast välja saate? — üt-

¹Unustus või kahetsus?

les lõpuks Lisaveta Ivanovna. — Ma mõtlesin teid salatreppi mööda välja viia, kuid selleks peab magamistoast mööda minema, mina aga kardan.

— Jutustage mulle, kuidas seda salatreppi leida; ma lähen ise.

Lisaveta Ivanovna tõusis püsti, võttis kummuti sahtlist võtme, ulatas selle Hermannile ja andis täpse juhatus. Hermann surus ta külma kätt, mis vastu ei pigistanud, suudles ta allakummardatud pead ja läks välja.

Ta laskus keerdtreppi mööda alla ja läks jälle krahvinna magamistuppa. Surnud vanaeit istus, kangestunud; ta nägu väljendas sügavat rahu. Hermann jäi ta ette seisma, vaatas kaua ta peale, nagu hirmsas tões kinnitust leida soovides; lõpuks astus kabinetti, leidis tapeti taga ukse ja hakkas pimedat treppi mööda alla minema, imelikkudest tunnetest ärevuses olles. Võib olla, mõtles ta, hiilis sedasama treppi mööda aastat kuuskümmend tagasi, moor õnnelik mees sellesse samasse magamistuppa, selsamal tunnil, õmmeldud kuues, juuksed kammitud à l'oiseau royal¹, surudes vastu rinda oma kolmenurkset kübart, — noor mees, kes juba ammu hauas kõdunenud; tema ülivana armukese süda aga lõpetas täna tuksumise.

All trepi otsa juures leidis Hermann ukse, mille ta sellesama võtmega avas; ta sattus läbikäivasse koridoori, mis uulitsale viis.

V

Sel õöl ilmus mu juurde surnud baroness von V***. Ta oli üleni valges ja ütles mulle: „Tere, härra nõunik!”
Swedenborg.

Kolm päeva peale saatusliku öö, hominiku kell üheksa, läks Hermann ***kloostrisse, kus lahkunud krahvinna matusetalitus pidi sündima. Kuigi ta kahetsust ei tundnud, ei võinud ta siiski südametunnistuse häält, mis talle kinnitas: sina oled eide mõrtsukas! täielikult sumbutada. Tal oli vähe tõelikku usku, kuid palju eelarvamusi. Ta uskus, et surnud krahvinna võib tema elule halba mõju avaldada, — ja otsustas ta matusele minna, et talt andeks paluda.

Kirik oli täis. Hermann suutis vaevalt rahva hulgast läbi tungida. Puusärk seisis toredal surnuraamil sametist baldahiini all. Lahkunu lamas selles rinna peale kokkupandud kätega, pitsist tanu peas ja valge

Kujur Maniseri uus teos „Sarema“, Puschkini poemi „Bahtshisaral purskkaev“ järgi.

atlaskeit seljas. Ümberringi seisid ta kodakondsed: teenijad mustades kuubedes, vapidega linnid üle öla ja küünlad käes; sugulased sügavas leinariides, — lapsed, lastelapsed ja lastelastelapsed. Keegi ei nutnud; pisarad oleks olnud une affectation.¹ Krahvinna oli nii vana, et surm kedagi ei võinud üllatada ja et ta sugulased juba ammu tema peale kui äraiganud inimese peale vaatasid. Noor peapiiskop pidas matusekõne. Lihtsates ja liigutavates sõnades kujutas ta selle õiglase hinge rahulikku lahkumist, kelle pikad aastad vaikseks, mahedaks ettevalmistuseks kristlikule lõpule olid olnud. „Surmaingel, ütles kõneleja, kosis tema, kes oma õndsates mõtetes keskööl tulevat peigmeest oodates valvel oli“. Matuseteenistus toimus nii nagu seda kurb viisakus nõudis. Sugulased läksid esimestena surnuga jumalaga jätma. Siis läksid ka rohkearvulised külalised, kes olid seda saatma tulnud, kes nii ammu nende tühiste lõbustuste kaasosaliseks oli olnud. Peale neid läksid ka kõik kodakondsed. Viimaks lähenes härraste pereproua, kes surnuga ühe vanume oli. Kaks moort tüdrukut toetasid teda käte alt. Tal ei olnud jõudu maani kummardada, — ja tema ükski va-

¹ „Kure moodi“ — vanamoodi parukas.

¹ Teesklemine, silmakirjalus.

las, oma majaproua külma kätt suudeides, mõne pisara. Peale teda otsustas Hermann kirstule läheneda. Ta kummardas maani, ja lamas mõne minuti külmal põrandal, mis kuuseokstega kaetud oli. Viimaks tõusis ta üles, kahvatu kui surnugi, astus surnuraami astmele ja kummardas... Sel minutil näis talle, et surnu ühte silma pilgutades talle pilkavalt otsa vahib. Kiiresti tõmbudes komistas Hermann ja prantsatas selili maha. Ta tõsteti üles. Seltsamal ajal viidi Lisaveta Ivanovna mines-tanult välja kirikutrepile. See vahejuhtum rikkus mõneks minutiks nukra talituse pühalikkust. Osavõtjate hulgas tõusis tume nurin; kõhn kammerhärä aga, kadumu lähem sugulane, sosistas oma kõrval seisvale inglasele, et noor ohvitser on krahvinna sohipoeg, mille peale inglane külmalt vastas: Oh?

Kogu päev oli Hermannil äärmiselt paha meeleolu. Lõunatades üksikus trahteris, jõi ta, vastu oma harjumust, väga palju, lootes sisemist erutust sumbutada. Kuid viin ägestas veel rohkem ta kujutlust. Kogu tulnud heitis ta, riidest lahti võtmata, voodisse ja jäi raskesti magama.

Ta ärkas alles öösel; kuu valgustas ta tuba. Ta vaatas kella: oli kolmveerand kolm. Uni oli läinud; ta istus voodile ja mõtles vana krahvinna matuste peale.

Sel ajal vaatas keegi uulitsalt aknast sisse, — ja eemaldus kohe. Hermann ei pööranud sellele mingit tähelepanu. Minuti pärast kuulis ta, et eestoas uks avati. Hermann mõtles, et ta tentsik, joovalt, nagu harilikult, öösiselt jalutuskäigult koju tuleb. Kuid ta kuulis tundmata samme: keegi käis tuhvlitega tasa lohistades. Uks avanex, sisse astus valges riides naisterahvas. Hermann arvas, et see ta vana amm on ja imestas, mis teda niisugusel ajal siia võis tuua. Kuid valge naine nagu libises äkki ta ette, — ja Hermann tundis krahvinna ära.

— Ma tulin sinu juurde vastu oma tahtmist, — ütles ta kindla häälega; — kuid mind kästi sinu palvet täita. Kolme, seitsme ja ässaga võidad sa järgimööda, — kuid selle tingimusega, et sa päevas ainult ühe kaardi käiksid ja et sa pärast seda terve elu aeg enam ei mängiks. Annan sulle andeks oma surma selle tingimusega, et sa mu kasvandiku Lisaveta Ivanovna omale naiseks võtaksid...

Nende sõnadega pööras ta tasa ringi, läks ukse poole ja kadus, tuhvlitega lohistades. Hermann kuulis, kuidas eeskoja uks kinni löödi, ja nägi, et keegi jälle ta aknast sisse vaatas.

Kaua ei suutnud Hermann rahuneda. Ta läks teise tuppa. Tema tentsik magas põrandal. Suure vaevaga ajas Hermann ta üles. Tentsik oli nagu harilikult joovalt: temalt ei saanud midagi teada. Eeskoja uks oli lukus. Hermann läks oma tuppa tagasi, süütas küünla ja kirjutas oma nägemuse üles.

VI

— Attendez!

— Kuidas teie tohite mulle ütelda *attendez?*

— Teie ekstsellents, ma ütlesin *attendez-s*¹

Kaks liikumatut ideed ei või kõlblises ilmas üheskoos olemas olla, niisama kui füüsilises ilmas kaks keha ühel ajal ei või ühes kohas asuda. Kolm, seitse, äss — tõrjusid Hermanni kujutluses varstiigi surnud vanaeide kuhu tahaplaanile. Kolm, seitse, äss — ei läinud ta meelest ja liikusid ta huultel. Nähes noort tütarlast, ütles ta: — Kui sihvakas ta on!... Pärts ärtu kolm. Talt küsiti: mis kell on, ta vastas. — viie minuti pärast seitsmik. Iga kõhukas mees tuletas talle ässa meelde. Kolm, seitse, äss — jälgisid teda unes, võttes kõiksugused võimalikud kujud. Kolm õites ta ees lopsaka grandifloora² kujul, seitse paistis gooti värvatena, äss määratu ämblikuna. Kõik ta mõtted sulasid ühte, — kasutada saladust, mis talle kallis maksa läinud. Ta hakkas erusseminetu ja reisu peale mõtlema. Ta tahtis Pariisi avalikkudes mängusaalides nõiduslikult fortunalt varanduse välja pressida. Juhus pääsis ta neist askeldustest.

Moskvas moodustus rikaste mängijate selts agara Tshikalinski juhatusel, kes terve elu kaartide taga mööda oli saatnud ja kes kunagi miljoneid omandanud, võites veksleid ja kaotades sularaha. Kuu-aegne vilumus oli talle seltsimeeste usalduse toonud, kuna võõraste-vastuvõtlik maja, hea kokk, lahkus ja lõbusus publiku austuse võitsid. Ta sõitis Peterburisse. Noored tormasid tema juurde, unustades kaartide pärast pallid ja eelistades vaarao ahvatlusi lipitsemise meelitustele. Narumov tõi Hermannini sinna kaasa.

Nad läksid reast suurepäralistest tubadest läbi, kus palju viisakaid teenijaid oli. Mõned kindralid ja salanõunikud mängi-

¹ Attendez (l.: attandec) — oodake! — Venekeeles annab „s“ tähe lõppulisamine sõnale pehmen-dava mõju (osalt nagu eestikeeleski: „tulge's sisse“ — mis mitte otse kindel käskkõne ei ole.

² Suurte õitega lill.

sid whisti¹. Noormehed istusid mõnule- des siidiga löödud diivanitel, sõid jäätist ja suitsetasid piipu. Võõrastetoas pika laua taga, mille ümber umbes kakskümmend mängijat oli kogunud, istus peremees ja pidas panka. Ta oli umbes kuuekümnepaastane inimene, kõige auväärilikuma välimusega; pea oli hõbehall; täidlane ja värske nägu väljendas heasüdamlikkust; silmad särasid, olles alatise naeratusega elustatud. Narumov esitles talle Hermannit. Tshekalinski surus sõbralikult ta kätt, palus mitte võõrastada, ja jatkas pangapidamist.

Taille² kestis kaua. Laual oli üle kolmekümne kaardi. Tshekalinski peatas iga kaardi äraviskamise järel, et mängijatele korraldamiseks aega anda, kirjutas kaotatud summa üles, kuulas vastutulelikult mängijate nõudmisi, veel vastutulelikumalt õiendas üleliigseid nurki, mis hajameelne käsi oli ära painutanud. Viimaks lõppes taille. Tshekalinski segas kaardid ja valmistas järgmise mängu vastu.

— Lubage mul kaart panna, — ütles Hermann, — sirutades käe paksu härra tagant, kes siinsamas ponteeris. Tshekalinski naeratas ja kummardas vaikides alistunud nõusoleku tunnuseks. Narumov õnnitles naerdes Hermannit ta kauaaegse paastumise lõpetamise puhul ja soovis õnnelikku algust.

— Läheb lahti! — ütles Hermann, kirjutades kriidiga oma kaardi kohale rahasumma, mille peale mängida kavatses.

— Kui palju? — küsis pangapidaja silmi pilutades: — vabandage, ma ei näe hästi.

— Nelikümmend seitse tuhat, — vastas Hermann.

Nende sõnade juures pöördusid korraga kõikide pead, ja kõikide silmad vaatasid Hermannile. — Ta on hulluks läinud! — mõtles Narumov.

— Lubage teile tähendada, — ütles Tshekalinski oma muutumata naeratusega, — et teie mäng suur on: keegi pole siin veel üle kahesaja seitsmekümne viie korraga välja pannud.

— Noh, mis siis? — vastas Hermann: — kas lööte mu kaarti või ei?

Tshekalinski kummardas niisamasuguse väikse nõusolekuga.

— Ma tahtsin teile ainult teatada, ütles ta, et olles oma seltsimeeste usalduse vää-

riliseks peetud, ei või ma panka teisiti pidada, kui puhta raha eest. Mis minusse puutub, siis olen ma, muidugi, kindel, et teie sõnast küllalt on, kuid mängu korra ja arvete pärast palun teid raha kaardile panna.

Hermann võttis taskust pangatähe ja andis Tshekalinskile, kes selle peale kiire pilgu heitis ja Hermannit kaardile pani.

Ta algas mängu. Paremal pool oli üheksa, pahemal kolm.

— Võitis! — ütles Hermann oma kaarti näidates.

Mängijate hulgas tõusis sosin. Tshekalinski tõmbus tõsiseks, kuid kohe ilmus naeratus uuesti ta näole.

— Soovite kätte saada? — küsis ta Hermannilt.

— Palun.

Tshekalinski võttis taskust mõned pangatähed ja õiendas kohe arved. Hermann võttis oma raha ja eemaldus laua juurest. Narumov oli segane. Hermann jõi klaasi limonaadi ja läks koju.

Teise päeva õhtul ilmus ta jälle Tshekalinski juurde. Peremees pidas panka. Hermann astus laua äärde; ponteerijad tegid talle kohe ruumi. Tshekalinski kummardas talle lahkelt.

Hermann ootas uut taille, pani kaardi ja selle peale oma nelikümmend seitse tuhat ning eilase võidu.

Tshekalinski hakkas kaarte jagama. Soldat langes paremale poole, seitse pahemale.

Hermann avas seitsme.

Kõik jahmatasid... Tshekalinski sattus nähtavalt segadusse. Ta luges üheksakümmendneli tuhat välja ja andis Hermannile. Hermann võttis need külmavereliselt vastu ja lahkus silmapilk.

Järgmisel õhtul ilmus Hermann jälle laua äärde. Kõik ootasid teda. Kindralid ja salanõunikud jätsid oma whisti, et nii ebaharilikku mängu näha. Noored ohvitserid hüppasid diivanitelt üles, kõik teenijad kogusid võõrastetuppa. Kõik asusid Hermannit ümber. Teised mängijad oma kaarte välja ei pannud, kannatamata oodates, millega Hermann lõpetab. Hermann seisis laua ääres, valmistades üksi kahvatu, kuid ikka naeratava, Tshekalinski vastu ponteerima. Kumbki avas paki kaarte. Tshekalinski segas, Hermann tõstis ja pani oma kaardi lauale, kattes selle pangatähtede pakiga. See oli kui kahevõitlus. Ümberringi valitses sügav vaikus.

Tshekalinski hakkas kaarte jagama, ta käed värisesid. Paremal oli emand, pahemal äss.

¹ Kaardimängu nimetus.

² Taille (l.: taij) — hasartmängudes — terve partii, s. o. mängimine kuni pangapidajal veel kaarte anda on.

LÕPUSÕNA

— Äss võitis! — ütles Hermann ja avas kaardi.

— Teie emand on tapetud, -- ütles Tšhekalinski lahkelt.

Hermann võpatas: tõesti, ässa asemel oli tal pada emand. Ta ei uskunud oma silmi, ei mõistnud, kuidas ta valesti võis võtta.

Sel minutil näis talle, et pada emand silmi pilgutab ja muigas. Ebaharilik sarnadus vapustas teda...

— Vanaeit! — karjatas ta hirmuga.

Tšhekalinski tõmbas kaotatud pangatähed oma ette. Hermann seisis liikumatult. Kui ta laua juurest eemaldus, tõusis kärerikas jutt. — Vahvalt ponteeris, — rääkisid mängijad. Tšhekalinski segas jälle kaardid: mäng läks oma soodu edasi.

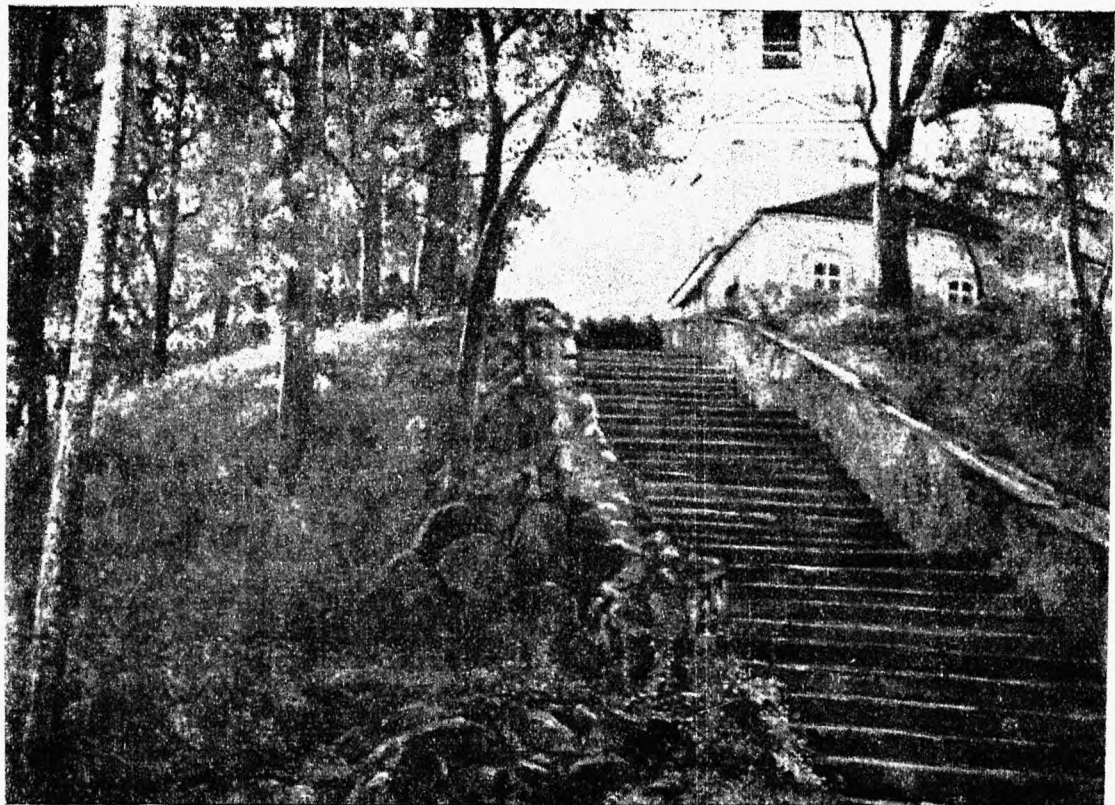
Hermann kaotas mõistuse. Ta istub Obuhovi haigemajas 47. numbris, ei vasta mitte ühegi küsimuse peale ja pomiseb ebaharilikult kiiresti: — Kolm, seitse, äss! Kolm, seitse, emand!..

Lisaveta Ivanovna abiellus ühe väga armastuseväärt noormehega; see teenib kusaigil, ja tal on kaunis suur varandus; ta on vana krahvinna endise valitseja poeg. Lisavetal on kasvatada vaene sugulane.

Tomski ülendati rittmeistriks, ja ta abiellub vürstinna Pauliinega.

1834.

Tõlk.: H. N.

Suur edu oli Leningradis maalikunstnik Hochsteini tööde näituseil, mis pühendatud Puschkinile. Näitusel oli välja pandud 150 maali, mis kujutavad üksikuid järke suure kirjaniku elust ja loomingutööst. Pildil: maal „Trepp Puschkini haua iurde Puschkini mägedel“ (end. Sojätogorski klooster).

Boriss Godunov

A. S. Puschkin

(Katkend)

Öö. Mungakamber Tshudovi kloostri
(1603. a.)

Isa Pimjon. Grigori (magab).

PIMJON: (Kirjutab ikoona ees põleva
lambi valgusel).

Veel üks ja viimne lugu kirja panna —
Ja minu kroonika on lõpetatud.

Ma täitnud ülesande, mida jumal
Mind, patust, kohustanud täitma. Ei

Ta asjata mul õpetanud kirja,

Mind pika aja tunnistajaks pannud.

Küll tuleb töökas munk, kes ükskord
leiald

Mu nimetu, kuid hoolsalt tehtud teose;

Ta süütab samuti kui mina lambi

Ning pergamendilt tolmu maha pühib,

Ja ümber kirjutab need õiged teated.

Me järgnev põlv saab tema kaudu kuulda,

Mis minevikus sündind kodumaal, —

See võimsaid tsaare tuletab tal meelde

Ning nende kuulsust, tegevust ja hea-
dust, —

Kuid nende patutegusid, töid muste

Ta õnnistegija käest andeks palub.

Ma elan vanul päevil nagu uuel.

Läeb minevik mu silmade eest mööda. —

Kas ammu aeg meil voolas rahutuses,

Ja ärevuses nagu meri tormis?

Nüüd maru vaibunud, aeg vaikselt rahu:

On vähe tegelasi meelde jäänud,

Ja vähe sõnu kostab minu kõrvu,

Kõik muu on vajund unustuse hõlma...

Päev läheneb, ja lambis lõpeb õli...

Veel üks ja viimne lugu kirja panna.

(Kirjutab).

GRIGORI (ärkab): Seesama unenägu! Kol-
mat korda!

On võimalik see? Neetud unenägu!...

Taat ikka lambivalgel kirjutamas.

Vist pole sõba silma peale saanud.

Ma armastan ta rahulikku ilmet

Kui minevikus viibivad ta mõtted

Ja oma kroonikat ta kirja paneb;

Mis ta küll kirjutab, ma tahaks teada:

Kas tatarlaste süngest võimuajast?

Või Joann Julmi metsikutest töödest?

Või Novgorodi tormilikust Vetshest?

Või riigi kuulsusest? Kõik asjata:

Ta mõtteid varjatuid ei mõista suuda

Ma kõrgelt laubalt tal, ei silmavaatest;

Suursugune ja alandlik ta ilme.

Just nõnda djäk, kes kohtus halliks läinud.

Näeb rahulikult süüdlasi ning õigeid,

Ükskõikselt kuulab olgu head või kurja,

Ei tunne halastust, ei tunne viha.

GRIGORI: Vend, ärkasidki?

GRIGORI: Önnista mind, isa.

PIMJON: Sind issand õnnistagu täna päevil

Ja alati ning ikka, igavesti.

GRIGORI: Öö läbi kirjutasid unetumalt,

Mind aga vaenlane öö otsa segas

Ja tontlik viirastus ei andnud asu:

Ma unes läksin järsku treppi mööda

Ja jõudsin üles torni; kõrgelt nägin

Ma Moskvat nagu sipelgate pesa;

All linnaplatsil rahvas sõelus, kihas

Ja minu peale näitas hirvitades;

Mul hakkas häbi, hirm, ma ülekaela

Siis alla lendasin ja — ärkasin...

Ja seda und ma nägin kolmel korral.

Eks ole veider see?

PIMJON: Noor veri mängib;

Paast, palve suretagu sinu ihu,

Siis unenäod on kerged, lähvad täide.

Ka minulgi veel praegu, — kui ma väsin

Ja pikka palvet pidada ei jaksa,

Ning vastu tahtmist silmad kinni lasen. —

Siis patune on mulgi, vanal, uni;

Ma unes näen kas kärarikast pidu,

Või sõjaleeri, lahingute lärmi,

Või enda naljatampe nooruspäevil!

GRIGORI: Kui lõbusalt sa oma noorust
veetsid!

Kasaani all sa olid lahingutes,

Lõid Schuiski ajal leedulaste väge,

Joanni koja ilu ilmsi nägid!

Sa oled õnnelik! Kuid lapsest saadik

On minu varjupaigaks kloostri kamber!

Miks minulgi ei sõjalõbu tunda

Ja mitte pidutseda tsaari lauas?

Kui vanus tuleb, küllap jõuaksin,

Just nagu sina, ilmast eralduda.

Ja, pühitsetud kloostri vandega,

Jääks mulle varjupaigaks mungatuba.

PIMJON: Vend, jäta nurin, et maailmaga

Sa vara jumalaga oled jätnud.

Et issand saatnud vähe ahvatlusi.

Sa usu mind: vaid eemalt kõidab kuulsus

Ja uhkus, naise petlik armastus:

Ma kaua elanud ja mõnulenud.

Kuid õnne ainult sellest ajast tunnen,

Kui jumal julgtis minu kloostri juurde.

Pea meeles, poeg, me suuremaidki tsaare:

Kes on neist kõrgem? Jumal vaid. Kes

Julgeks

End nende vastu seada? Mitte keegi.

Kuid raske oli kroon, ja tihtipeale

See vahetati mungamütsi vastu.

Joangi otsis rahu tegevuses,
 Mis munga töösid meelde tuletas.
 Palee, mis tema soosikutest kihas,
 Sai uue välimuse, kloostri ilme:
 Opritsnikud kõik kandsid pigimütse,
 Ning jäme riie kattis nende keha,
 Nad teenivate munkadena käisid.
 Tsaar ise oli vaga kloostriülem.
 Ma nägin tsaari, samas kloostrikambris
 (Kirill, see vaga kannataja, elas
 Siin kambris siis. Mind jumal õpetas
 Maa ilma askelduste fühisusest
 Ju sellal aru saama) — hukkamistest
 Ja vihamõtteist väsimuna istus
 Jum tsaar siin meie keskel, vaikne, mõttes;
 Me liikumatault seisime ta ümber,
 Ja vaikselt meiega ta juttu vestis.
 Ta rääkis abtile ja munkadele:
 „Mu isad, igatsetud päev kord jõuab.
 Ma ilmun siia päästmist jamunedes.
 Kirill ja Nikodemus, Sergius.
 Te kõik mu hinge tõotus vastu võtke:
 Ma, neetud kurjategija, kord tulen
 Te juurde, võtan mungariide ausa,
 Su jalge ette, püha isa, langen”.
 Jah, nõnda kõneles kõikvõimas tsaar.
 Ning sõnad sulavalt ta huultelt tulid. —
 Ta nuttis; pisarsilmil palusime,
 Et issand saadaks armastust ja rahu
 Ta hingele, mis kannatab ja mässab.
 Ja tema poeg Feodor? Troonil olles
 See ihkas üksiklase vaikset elu,
 Ning tsaarilossi uhked ruumid muutis
 Ta pühitsetud palvetusepaigaks;
 Ning riigivalitsuse rasked mured
 Ta püha hinge rahu seal ei purend.
 See tsaari alandlikkus jumalale meeldis,
 Ja Venemaa ta valitsuse ajal
 Ei tundnud sõdasid. — Ta surmatunnil
 Suur ennenagematu ime sündis:
 Ta surmavoodi ette, üksi tsaaril nähtav.
 Mees ilmus, haruldaselt helendades,
 Tsaar sellega siis hakkas juttu vestma
 Ja kutsus teda suureks patriarhiks;
 Kõik ümberringi olid ehmatanud,
 Sest taipasid, et see on taevanähtus.
 Ja pealegi ei olnud patriarhi
 Seal toas, kus seisis tsaari surmavoodi.
 Kui lahkus tsaari hing, sai koda
 Täis magusat ja pühalikku lõhna,
 Ja surnu pale hiilgas justku päike. —
 Ei saa me tsaari sellist enam näha.
 Oo, hirmus ennenagematu häda!
 Me patt on äratanud taeva viha,
 See patt on kole: tsaari tapja endil
 Me seadnud valitsejaks.

GRIGORI: Ammu, isa:
 Ju troonipärija Dimitri surmast
 Ma tahtsin küsida; sa, räägitakse,
 Siis olnud Uglitshas.

PIMJON: Oh, kõik on meeles!
 Seal taeva tahtel nägin verepattu
 Ja kurja tegu. Kloostrist mingi süü eest
 Mind Uglitshasse oli läkitatud,
 Ma jõudsin öösel sinna. Hädakella
 Ent kuulsin hommikul ja lärmi, kisa.
 „Tsaarina lossi poole algas jooks.
 Seal ees ma leidsin kogu linna rahva
 Ja nägin: lamab tapetud Dimitri.
 Ta üle tema minestanud ema;
 Amm aga meeleheitel nuuksub, nutab.
 Seal tirib rahvas kihul lohistades
 Ka jõhkrat äraandjat — lapsehoidjat ...
 Kui äkki ilmub Juudas-Bitjägovski,
 Õel, palged vihatujus kahvatanud.
 „Siin, siin on mõrtsukas!” nii rahvas
 karjub,
 Ja otse silmapilk ta löödi surnuks.
 Ning rahvas tormas teisi tapjaid püüdma.
 Neid oli kolm, nad peidust leiti üles
 Ning lohistati sooja laiba juurde,
 Ja sündis ime: surnu liigutas.
 Siis hüüdis rahvas: „Kahetsege!”
 All kirve, tapepakul surmahirmus
 Kolm mõrtsukat Borissi nimetasid.

GRIGORI: Kui vana oli tapetud Dimitri?

PIMJON: Nii aastat seitse vist; ta oleks
 praegu
 (Sest kümme aastat ... ei. kaksteist on
 mööda)

Nüüd sinu vanune ta oleks olnud
 Ja valitsenud, oleks jumal tahtnud.
 Nii, selle kurva looga lõpeb ära
 Mu ajaraamat; pole pärast seda
 Maa ilma asjadesse ennast segand.
 Su mõistust kirjaoskus, vend Grigori,
 On valgustanud. Oma teose annan
 Ma sinule. Sa igal vabal tunnil
 Kõik üles kirjuta, mis näed või kuuled:
 Nii sõda, rahu, valitsuse korda,
 Või vagameeste imetegusid,
 Ning ettekuulutusi, ilmutusi —
 Sa kirjelda, ei maksa targutada.
 Aeg puhkama mul minna, kustutada
 Lamp ... Hommikuseks palvetama
 hüüdvad
 Meid kellad ... Õnnista sa oma orje,
 Oh issand ... Anna kepp, Grigori.
 (Läheb ära).

GRIGORI: Boriss! Boriss! Su ees kõik väri-
 sevad.

Ja sulle meelde tuletada keegi
 Ei julge õnnetuma lapse saatust —
 Kuid sünges kloostrikambris siin su
 peale
 Munk paneb kirja hirmsa süüdistuse:
 Maa ilma kohtu eest ei pääse sina,
 Just nagu taevasegi kohtu käest.

Tõlk. V. Rätsep.

REISIKAEBED

A. Puschkin.

Kas küll kaua mööda ilma
Tuleb reisida mul veel
Postitõllaga ja ilma,
Vankris, sadulas ja reel? ..

Ei vist kallis kodukoopas
Jumal surra lase mul,
Kuskil võõrsil rattaroopas
Tuleb tund see väsinul!

Traavel kabjaga mind rabab,
Või ehk öösel pimedal
Ilmast lahkumine tabab
Lagunenud silla all? ..

Külmataat mu küünla puhub,
Katk mu ära korjab siit:
Lauba valtalöögil lõhub
Vana teevaht — invaliid.

Või mind ootab röövlipüünis,
Milles elupäevad loen.
Või ehk kuskil karantiinis
Igavusest hauda poen?

Kas veel kaua mures suures
Paastupäevi ritta säen,
Külma lambaliha juures
Jaari trühvleid¹ unes näen? ..

Hoopis teine asi, öelda —
Moskvas aega surnuks löö:
Küla, mõrsja peale mõelda,
Kui ei taga aja töö.

Teine asi — endist moodi
Klaas ja rummipudel ees!
Kodu, rahu, pehme voodi! ...
Hei, las' käia, voorimees! ..

Tõlk. F. Kotta.

Jüü Neeval

SÕPRADELE

A. S. Puschkin

Mu vaenlased, ma lõpetanud kõne ...
Ja näib, et kustunud mu vilgas vaen:
Kuid teie järgi üksisilmi kaen,
Te hulgast ükskord välja valin mõne.
Ei minu küüsisist ükski päästa neid,
Kord keda haaran, armutu ja kiire.
Just nõnda kõrgel hõljudes teeb tiire
Kull, varitsedes kanu, kalkuneid.

Tõlk. K. T.

Jutt papist ja tema sulasest Baldaast

A. S. Puschkin

Elas korra papp
Aru poolest napp.
Mõttes kord papp linna
Midagi ostma minna.
Sai sammuda vast natuke maad,
Kui kohtas tee peal Baldaad.
„On papil aga kibe taga,

Vara veel, aga tema ei maga!“
Papp talle vastuseks: „Muidugi, poju.
Sulast on hädasti vaja mul koju,
Meest, kes mul kõik tööd ära teha jõuaks
Ja ka liiga palju palka ei nõuaks“.
Baldaa talle kohe:
„Kui asi on selles,
Siis saab sulane minustki, vellest.
Töö juurest mind juba ära ei kisu,
Söögiks anna mulle keedetud nisu,

¹ „Jaar“ — omal ajal laialt tuntud Moskva spüreilma restoran. — Trühvel — seen. — Tõlk.

Aga palka — rohkem mitte tipsu:
Sulle otsa ette aastas kolm nipsu.

Hakkas mõtlema mees:

Oleks kasulik see,
Aga nipsul ja nipsul on vahe,
Kuid otsustas: tulgu mis tahes!
Nii pajatabki papp: „Olen päri,
Meid mõlemaid huvitab äri,
Ole sulane agar ja südi —
Nii elu mu majas ei tüdi“.

Elab Baldaa papi pool,
Selga sirutab õlekool,
Nelja mehe eest sööb ta,
Seitsme mehe eest töötab;
Juba varakult tööle läheb välja,
Loomad talitab ja künnab välja.
Vilja koristab ja koju vooib,
Muna küpsetab ja ära korib.
Papi naisuke on rõõmust meeletu,
Papi tütrekene õnnest keeletu,
Papi pojukene aga kepsu lööb
Ja Baldaa süles putru sööb.
Üksi vanapapil tuju on paha —
Sulast hellitada ta ei taha,
Päevad lähevad, ja vaevatasu
Papile aina ei anna asu.
Sängis, söögilauas ühtepuhku
Tunneb otsmikule tõusvat muhku.
Viimaks eidele ta kurdab ohtu:
„Nii ja naa, kuidas leida rohtu?“
Naise pää on ju kavalam,
Kriukasid arvama agaram.
Eit seletabki: „Leidub nõu!
Anna sulasele töö, mis üle ta jõu,
Aga nõua, et kõik oleks täpselt täidetud
Ja töö juures usinust näidatud.
Nii pääsed üksiti nipsuvalust.
Ja sulase palgata kihutad talust“.
See nõu meeldis papile väga.
Papp enam ei kurda, ei äga,
Vaid käratab: „Kuule, Baldaa,
Sulle ameti usaldan ma:
Lähed külastad sarvikusaksu,
Kes mulle kolm aastat ei maksa maksu,
Minu nõudmised teada seal annad
Ja raha mu kassasse kannad.
Nüüd kinnita nisuga keha
Ja tee, mida käskisin teha“.

Baldaa enam kaua kodus ei janda
Sammub kiiresti mereranda,
Istub maha ja — köit keerutama,
Ühte köieotsa merevees leotama.
Kohe vanasarvik sammub merest:
„Mis Baldaa otsib meie perest?“
„Tulin kõiega merd krookima,
Feid, koeri, natukene rookima“.
Vanasarvikul kohe varaks nukrus:
„Kuidas seletada sarnast nuhtlust?“
„Kuidas seletada?.. Vaata saksu, —
Teie papile ei maksa maksu.

Ilma nuhtluseta — annan pea —
Teie, koerapojad, pääsema ei pea“.
„Pai Baldaa, ära ole pahane,
Maksud kohe sulle maksta tahame,
Oota, kohe saadam oma pojapoja,
Tema abil oma asjad aja“.
Kuid Baldaa mõtleb: „Seda kenam,
pojapoeg pole hirmus enam“.
Noorpagan veest välja poeb.
Näub kui näljane kassipoeg:
„Tere, Baldaa! Mis sulle õige tarvis?
Millist maksu peab maksuma sarvik?
Pole ilmiski seda kuulnud,
Et ka kuraditelt maksu kuulub.
Aga olgu. — meie jonnida ei taha,
Teeme sihukese kauba maha:
Kumb meist esimene ümber mere tõttab,
See ka enesele maksu võtab“.

Baldaa kavalalt muigab vähe:
„Tuli aga sarvikul mõte pähe!
Tahad tõesti siis minu vastu sa,
väetikene, nõnda välja astuda?..
Liiga kõrgesti hindad ennast,
Sulle jätkub mu nooremastki vennast!“
Paari jäneseid Baldaa metsast tabab
Pistab kotti ja selga rabab,
Astub randa kui õige mees,
Noorpagana leiab siin ees.
Hoiab kõrvupidi ühte jänest pihus:
„Meie pilli järgi tantsu nüüd vihu;
Oled, sarvik, veel noor ja vilumata,
Minule kaotad sa tingimata,
Asjata jannata ma ei soovita,
Võid mu vennaga väledust proovida
Üks, kaks, kolm! Püüa kinni!“
Jooksjad tormavad, et silmad punni:
Sarvik kallast pidi mööda rannikut,
Jänes kodu poole läbi männiku.

Tiiru mere ümber ära vehkides
Sarvik tagasi jõuab ähkides,
lõõtsutab mehike, läkastab,
Higi kuivatab kâpaaga,
Ise mõtleb, et Baldaast jagu sai.
Järsku silmad tõstab: „Ai, ai, ail“
Baldaa mererannas laulu vilistab,
Oma imelikku venda silitab:
„Kallis vennakene, puhka veidike,
see on sinu jaoks tubli reisike!“

Sarvikupoju jäi norgu,
Laskis sabakese päris sorgu,
Piilus hirmuga jäneseleoma
Ja lonkis vee alla maksu tooma.
„Kallis vanaisa, — nii ja naa, —
Minust ette jooksis noor Baldaa“.
Vanasarvik hakkas pidama aru,
Kuid Baldaa tõstis sõherduse maru,
Et kogu meri juba aina kees.
Tuli siis noorsarvik uuesti veest:
„Küllalt, vennikene, ära janda,
Praegu maksukoorem tuleb randa;

Aga enne teeme veel ühe kihlveo:
 Näed sa seda keppi minu peos?
 Kumb meist kepi kaugemale viskab,
 See ka maksuraha tasku pistab.
 Kuis on? Kardad nikastada oma käe?
 Mis sa veel ootad? — „Seda pilve, näe.
 Tahan sinna selle kepi visata,
 Siis võin julgemini tonte kiusata”.
 Sarvikupoeg kohe plagama,
 Vanasarvikule häda ägama,
 Baldaa aga mere kohal tõstis kära
 Kohutas kõiega sarvikud ära.
 Tuleb jälle noorsarvik: „Ära tao,
 Ega's kuhugile maks ei kao”.
 Kuid Baldaa ütleb: „Küllalt juba!
 Minu nõudmised nüüd täita luba:
 Seal kuhja juures seisab, näed, mära —
 Poole versta taha vii ta ära.
 On sul nõnda palju soontes jaksu —
 Ma ei nõua enam papi maksu.
 Aga muidu pole nalja:
 Lao maksuraha muudku välja.
 Noorsarvik kohe mära alla puged,
 Talle küürukese vastu kõhtu tuges,
 Punnis ja ägises,
 Puhkis ja kägises,
 Tõstis hobuse üles, astus paar sammu,
 Sirutas koivad, — ei jatkunud rammu.

Baldaa aga sarvikut sõitlema:
 „Ära tiku, sarvik, meestega võitlema.
 Sa ei saanud seljaski viidud mära.
 Ma viin ta jalgade vahel ära”.
 Baldaa hüppas kärmosti hobuse selga.
 Ja terve versta laskis tuhatnelja.
 Ehmus hirmsasti sarvikupoju
 Ning kiirustas kaotust kaebama koju.
 Asi pani mõtlema sarvikusaksu,
 Kuid pääsu ei leidnud — tõid kokku maksu!
 Baldaale selga vinnasid koti, paksu.
 Astub Baldaa ja ägiseb,
 Papp teda nähes väriseb,
 Naise seeliku taha peitu poeb.
 Hirmulõdinaga palvet loeb.
 Sellest aga papil ei olnud kasu,
 Baldaa otsis ta üles ja nõuab tasu.
 Papike ägab: et võtab elu kesise!
 Ja seadis ette otsaesise.
 Esimesest nipsust
 Papp lanku käis.
 Teisest nipsust
 Jäi tummaks äi,
 Kolmandast nipsust
 Hoopis ogaraks jäi...
 Baldaa aga pappi parastab:
 „Kas papp veel odavust taga a'ab?”
 Tõlk.: F. Kotta.

Sm Rjābuha — vahva piirivalour, kes mitu piiririkkujaid tabanud (põhja-lääne piiril).

FÜÜSIKA JA KEEMIA EDUSAMMUDEST VIIMASTEL AASTATEL

Prof. F. Depman

EELMISES kirjutuses selle küsimuse üle nägime, et meie hiljutiste küllastajate Jolio'de (loe: Sholio'de) abielupaari teenuseks tuleb lugeda viimaste aastate kõige tähtsamaid leiutusi füüsika ja keemia alal. Täienduseks sellele, mis seal öeldud, olgu siin veel mõned andmed tänapäeva aine-teaduse üle. Need andmed on tarvilikud selleks, et lugeja aru saaks kavatsesavast kirjade-reast täpsete teaduste edusammude üle järgmistes ajakirja- numbrites. Meie nimetame siin *aineteaduseks* või teaduseks aine üle üheks sulanud füüsikat ja keemiat, neid teadusi, mille *vahele* veel kümme aastat tagasi kindel piir tõmmati ja mida tänapäev enam kuidagi üksteisest eraldada ei saa. Nad on muutunud üheks teaduseks aine üle, ja ühtlasi on teadus muutunud *ainelisemaks*, *materiaalsemaks*, kui ta kunagi enne on olnud. Kõrgi abstraktsema teaduse — matemaatika — kohta võib sedasama ütelda. Matemaatika „kuld-ajajärk“ on seitsmeteistkümnenda aastasada, mil meieaegne kõrgem matemaatika loodi ja tema abil tuhandet probleemid mehaanika, astronoomia, füüsika, tehnika alal, mis aastasada kestel olid kogunenud, mõne aastaga lahendati. Kunagi peale seda aega ei ole matemaatika niivõrd reaalse ilma aineliste nähtustega seotud olnud kui tänapäev, kus matemaatika eest riik hoolitseb — mitte selleks, et ülikoolid oma järjekordseid uurimisi toime taksid ja väitekirju kirjutaksid, vaid selleks, et iga uue väitekirja saadusi elutarbete lahendamise töösse rakendada, olgu see lennukite, mootorite, laskeriistade ja laevade ehitamises, olgu maarüppest metallide ja mineraalide tagavarade otsimises ja nende tagavarade asupaiga ja ümberpaikumise järelnähtuste (muu hulgas maavärisemiste) uurimises. Kui kaugele neis küsimustes matemaatika võim tänapäev ulatab, selle üle kõneleme mõni teine kord; et need tulevad kõned arusaadavad oleksid, peame lugejat varustama tähtsamate

eelteadmistega füüsika ja keemia päevaküsimustes, ja see sunnib meid täna veel kord peatama peajasjalikult Jolio'de abielupaari saavutustel.

Jolio'de osa tänapäeva füüsikas ja keemias on täpselt seesama, mis oli 35 aastat tagasi Irene Jolio vanemate, Marie ja Pierre Curie'de, oma peale seda, kui nad radiumi leiutasid ja radioaktiivsuse õpetuse löid. Jolio'd, nagu lugeja juba teab, leiutasid kunstliku radioaktiivsuse nähtuse ja on neutrooni (elektriomadusteta aatomiosa) ülesleidmise osanikud. Peale selle on nende teaduslikus aktiivis veel nii mõnigi leitud. Kui aastat viis tagasi igalpool, kus teadust olemas on, igasuguste abinõudega tormijooks aatomi tuuma kallale ette võeti, olid Jolio'd Pariisi raadiumiinstituudi eesotsas, selles instituudis, mille Marie Curie löi ja mida ta oma surmani (1934) juhtis. Instituudil olid 30 aasta jooksul välja kujunenud kõige täpsemad uurimisviisid, olid anderikkad juhid ja töölisel, kuid puudusid miljoni völdi kangused elektri-allikad, mis olid Ameerika elektritehaste laboratoriumidel ja Cambridge'i (Kembridshi) ülikoolil Inglismaal, kus Nõukogude füüsika-teadlane prof. Kapitsa üheks uurimistöde hingeks oli. Veel kord tuli ilmsiks, et kõrge tehnika ükski edu loojaks ei ole, et anderikas inimene ja kõrge sellekohane kultuur suudab ka ilma tehnika viimase saavutuseta suuri asju teha. Jolio'd tegid ilma tehnika hiigla-abinõudeta, mis teistel tarvitada olid, oma kõige suuremad leiutused.

Nendest leiutustest asub esimesel kohal kunstliku radioaktiivsuse nähtus. Oma praktilikkude järelduste ja teadusliku ära kasutamise poolest on see aatomituuma pommitamise tähtsam võit. Nähtuse tegelikust tähtsusest kõneleb kõige selgemini see asjaolu, et Ameerika „General Electric“ aktsiaselts leiutusest kinni haaras ja mingeid summasid kalliks ei pea, et uurimisi edasi viia.

Moskvas peeti tänavu ära rahvusvaheline konverents aatomituuma uurimise küsimuses. Seal seletas Irene Jolio, kuidas alfa-kiirte (üks liik kiiri, mis radioaktiivsuse nähtuse sünnitavad) abil alumiiniumi aatom purustati. Selle purustamise tagajärjel lendavad aatomist *protoonid* (positiivse elektri-laadungiga aineosad, mis on vesiniku aatomi tuumaks), ja järele jääb alumiiniumist siliitsiumi aatomi tuum (siliitsium — hariliku liiva põhiaine, alumiinium — savi peasa). Jolio'd leidsid, et selle purustamise nähtuses aatomist veel *neutronid* ja *positronid* välja lendavad (neutron — elektriomadusteta aatomiosa, positron — positiivse elektri algosa).

Täpne uurimine näitas, et neutron ja positron mitte korraga sel silmapilgul pommitatavast aatomist välja ei lenda, kui laeng alumiiniumi tuuma tabas, vaid esiti lendab neutron ja hiljem positron. See viimane ei tule seega mitte alumiiniumi aatomi tuumast, vaid sellest, mis alumiiniumi aatomituumast järele jäi peale seda, kui neutron sealt juba oli lahkunud.

Peene matemaatika abil võis tõestada, et alumiiniumi aatomi tuuma ülejääk, peale neutroni eraldamist, *vosvori* aatomi tuum on, aga erakorrase aatomikaaluga 30. Niisugust vosvori meie looduses püsivana ei tunne (hariliku vosvori aatomikaal on 31,02), ja ta ei võigi looduses püsida, sest temast eraldub kohe positron, ning see lühikeseealine vosvor muutub siliitsiumiks. Jolio'd andsid sellele lühikese eaga vosvorile radioaktiivse või raadio-vosvori nime. Kohe oli Jolio'de katsetest ka selge, et raadio-vosvori lagunemine üldiste aatomi-lagunemise seaduste põhjal sünnib, mis harilikkude radioaktiivsete ainete kohta täpselt teada on.

Raadio-vosvor on hüpotees, oletus, mis tervele nähtuste-reale loomuliku seletuse annab. Ise küsimus on, kas tõelikult niisugune vosvoriomadustega radioaktiivne aine lühikestki aega looduses oletseb? Kas keemia oma uurimisviisidega tema olemasolemist tõestada võib?

Selle aine kogu alumiiniumi lagunemisel on matemaatika andmete põhjal ilmlõpmata väike — mitte üle 10 000 aatomi. Mis see tähendab, märkame sellest, et 1 kuup-sentimeetris oleva õhu aatomite arvu 20 numbriga kirjutada tuleb. Niisuguse väikse ainekogu olemasoleku tõestamine näis üldse võimata olevat. Julgetele uurijatele tuli appi see eriliselt täpne uurimisviis, mille Pariisi raadiumiinstituut Marie Curie juhatusel aastakümnete kestel oli välja töötanud. Kõige peenemad keemialised uuri-

misviisid tõestasid, et ühes positroni eraldumisega ka aine vosvoriomadused kaovad, ja et ei alumiinium, ega siliitsium ei positroni eraldumist, ega vosvori-omaduste jälgigi ei näita. Positronide põhjus on tõelik vosvori-omadustega algaine.

Sellest ajast on kolm aastat möödas. Kunstlikku radioaktiivsust uuritakse terve ilma laboratooriumides. Nõukogude Liidu laboratooriumid ei seisa selles küsimuses mitte viimasel kohal, iseäranis peale selle, kui valitsus Cambridge'i ülikoolilt seal meie professori Kapitsa juhatusel loodud laboratooriumi omandas, hinnasumma suurusega inglise teadusemehi imestama panes, nagu kuulsa füsioloogi Hilli kirjust meie ajakirjades näha on. See laboratoorium töötab nüüd prof. Kapitsa juhatusel Moskvas. Mitukümmend uut kunstlikku radioaktiivset aatomituuma on peale seda üles leitud ja nähtuse kasutamisele arstiteaduses, bioloogias, keemias asunud. Lõpude lõpuks on kõik need saavutused Jolio' leituduse tagajärg.

Neutronidegi ülesleidmine oli suurelt osalt Jolio'de töö. Bote ja Baker märkasid, et mõnede aatomite pommitamisel alfa-kiirtega väga kalgid niinimetatud gamma-kiired tekivad (gamma-kiired on kolmas liik igasuguseid kiiri, mida radioaktiivsetes nähtustes tähele pandi). Jolio'd tulid oma iseäranis täpsete uurimisviiside abil otsusele, et siin tegemist on mingite uute iseäralikkude kiirtega, mis võivad läbi pak-sude ainekihtide tungida ja keerulikkudest keemialistest ühendustest vesiniku-aatome eraldada ning neile väga suuri kiirusi anda.

Need vaatlemised tõidki neutroni tegeliku ülesleidja *Chadvicki* (Tshädviki) otsusele, et Jolio'de kiired neutronide juga on. Jolio'd olid esimesed neutroni omaduste uurijad.

Positroni ülesleidja on Blecket Inglismaal, kuigi juba varemalt Andersen Ameerikas ja veel varem Leningradi professor Skobeltsõn üksikuid positroni nähtusi märkasid ja kirjeldasid. Jolio'de katsed näitasid, et positron elektrooniga ühinedes kaob ja et positroni ja elektrooni ühinemisest gamma-kiirte kaks üksust või fotooni tekivad, ning ümberpöörduvalt, gamma-kiirte kadumisel positron ja elektroon tekivad; teiste sõnadega, et see, mida senini energiaks kutsuti ja mis aine (matereria) vastand arvati olevat, seda mitte ei ole, et aine energiakujuks ja energiakujuks aine harilikuks materriaks muutuda võib. Neid nähtusi nimetatakse aine kadumiseks ja energia materialiseerumiseks, kuid

õigem oleks siin kõneleda ainult aine muutumisest. Jolio' de katsed tõendasid, et see muutumine käib inglise füüsikateadlase Dirac'i loodud uue matemaatika seaduste järele, millest senini keegi aru saada ei suutnud. (Prof. Dirac on 1925. aastast peale, mil nende ridade kirjutaja temaga kokku puutus, iga aasta järjekindlalt nõukogudemaal käinud, siinsete füüsikateadlastega oma mõtteid vahetamas.)

Ülesloetud leiutused on viimase kolme aasta tähtsamad sündmused füüsika ja keemia alal, ja kõik nad on otse või kaudselt seotud Jolio' de nimega. Sellepärast oli loomulik, et Nobeli auhind meile osaks sai ja et austav kutse Mendelejevi ettelugemistele meie Teaduste Akadeemia poolt esimesena neile saadeti.

Marie Curie oli kindel Nõukogude Liidu sõber ja suutis oma sotsialisti vaateid imperialistliku sõja ja interventsiooni kihvtigaasides lõpuni alal hoida. Irene Curie ja

Frederic Jolio on ka selles mõttes M. Curie kohased ja väärilikud asemikud. Mõlemad nad on tänapäeva Prantsusmaa edulikumate tegelaste eesotsas, täis sügavat sümpaatiatunnet kõigi rahvaste kodumaa — Nõukogude Liidu vastu. Irene Curie-Jolio on praeguses rahvaväerinna valitsuses hariduseministri abiks, kelle alla kuulub teadusliku uurimistöö juhtimine tervel Prantsusmaal.

Vanade kuulsate füüsikateadlaste Perrini ja Langevini kõrval, kes Prantsusmaal Nõukogude Liidu sõprade ühingu eesotsas seisavad, on Jolio' de nimed järgmised, kelle sõbralikkude tunnete üle uhkustada võivad mitte ükski nõukogudemaa füüsikateadlased, vaid iga meie Liidu kodanik. See poliitiline toon oli omaltpoolt põhjuseks sellele soojusele, millega meie pealinna teaduslikud ja poliitilised ringkonnad tänapäeva suuremaid füüsikateadlasi vastu võtsid ja saatsid.

KULTUURTAIMEDE SORTIDE TULETAMINE JA UUEMAD SAAVUTUSED SEL ALAL

ESITATAV kirjatükk on esimene seeriast, mida tahame lugejatele botaanika alal avaldada ja mille ülesandeks on lugejaid taime juhtimise teedega ja uuemate saavutustega sel alal tutvustada.

Taime juhtimise teesid võib jagada kahte ossa: 1) otsene mõjumine taime peale ehk taime ümbertegemine; 2) taime peale mõjumine keskkonna (õhu ja mulla) tingimuste reguleerimise teel.

Katsume kõigepealt vastata küsimusele: kust on tekkinud praegu olemasolevad kultuurtaimede liigid ja sordid?

Praeguste kultuurtaimede liikide ja sortide põlvenemisel on väga pikk ajalugu. Kultuurtaimede liikide ja sortide enamiku põlvenemise ajaloo algust ei ole võimalik enam kindlaks teha, sest puuduvad selleks materjalid, kuna aga need taimede liigid nende kultiveerimise vältel on niivõrd muutunud, et nad lähema sarnaduse oma metsikute hõimlastega (kui neid üldse veel kusagil peaks olema püsima jäänud) ära on kaotanud. Ainult väike osa on kultuurtaimede liikide hulgas niisuguseid, mis ei ole veel jõudnud väga suuri muutusi läbi teha.

Kultuurtaimede põlvenemise kohta andis esimese õige seletuse Ch. Darwin. Darwin konstateeris esimesena kultuurtai-

meide suurt muutuvust. Selle põhjuseks on kliima tingimuste suur mitmekesisus ja tugev toitumine ühelt poolt ning organismide iseloom teiselt poolt. Suur muutuvus oli esimene omadus, mis inimesele võimaluse andis metsikut taime kultiveerima hakata.

Peale seda, kui inimene väga kaua oli metsikute taimede produkte niisama kasutanud, ilma et ta oleks ennast taime loomuliku elu sisse seganud, hakkas ta neid taimi kunstlikult kasvatama, paremustades seejuures taimede kasvamise tingimusi. Kuid lihtne metsiku taime kasvatamine isegi paremustatud tingimustes ei teinud temast veel kultuurtaime. Selleks oli vaja kauakestvat väsimatut tööd. Milles seisib metsiku taime ümberkujundamise töö, tema kultuurseks taimeks tegemine? Sellele küsimusele vastab põhimiselt Darwin.

Darwin pani tähele, et kultuurtaimedel on palju niisuguseid omadusi, mis nende looduse tingimustes sugugi kasulikud ei ole, vaid kasulikud on ainult inimesele. Taimekasvatuse praktikas võime praegugi näha, et ükski kultuurtaim, peale nende, mida alles viimasel ajal on hakatud kultiveerima, ei levi kultuurse põllu piiridest väljapoole, olgugi et ta seemneid alati

juhuslikult metsikusse loodusesse satub. Tähendab, nendest seemnetest tärkavad taimed ei suuda seal metsikute taimedega võistelda, vaid hävivad, ilma et nad jõuaksid järelsugu anda.

Võrreldes rohkearvulisi kultuurtaimede sortisid üksteisega, tuli Darwin otsusele, et nad äkki niisuguste täielikkudena ja kasulikkudena ei võinud tekkida, nagu nad praegu on, vaid on välja kujunenud kauakestnud protsessis, mis toimus kahe teguri näol: 1) taimed muutusid järjesti, põlvest põlve; 2) inimene kogus valiku teel teavaid muutusi õmale kasulikus sihis.

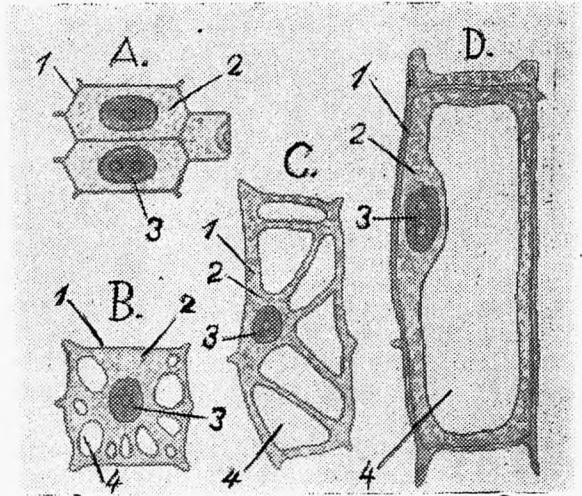
Selle illustreerimiseks toome Darwini sõnad: „Keegi ei oleks oodanud, et ta võib metsiku pirni seemnetest saada eeskujuliku puu, mis mahlakat vilja kannab. Pirnipuud kasvatati aedades juba muistisel ajal, kuid Pliiniuse¹ kirjelduse järele oli tal väga madal väärtus. Muistse aja aednikkudel, kes kõige paremaid pirnipu sorte kasvasid, mis neil üldse võimalik oli, ei olnud muidugi mingisugust aimu nendest suurepäralistest viljadest, mida meie sööme. Meie aga võlgname teatud määral nimelt nende hoolele, mida nad üles näidanud neile kättesaadavatest sortidest paremate väljavälimise ja alalhoidmise alal“ (Ch. Darwin, „Liikide põlvemine“).

Teises kohas räägib Darwin maasika kultiveerimise kohta: „Maasikas on muutunud alati, sellest ajast peale kui teda kultiveerima hakati, kuid nende väikeste muutuste peale ei pööratud tähelepanu. Siiski, niipea kui aednikud hakkasid välja valima eksemplare vähe suuremate, varasemate ja maitsvamate marjadega, hakkasid nende seemneid külvama ja kasvanud taimede hulgast paremaid välja valima, kuigisugusel määral kaasa aidates liikide vahelise ristamisega, — ilmusid ka need imestuseväärilised varieteedid, mis viimasel ajal on tuletatud“ (Ch. Darwin, sealsamas).

Nagu viimasest tsitaadist näha, luges Darwin kultuurtaimede põlvnemise üheks teguriks ristamist, s. o. kahe pärimuselt üksteisest erineva taime ristsugutamist. Kuid peamiseks teguriks luges Darwin mitteteadlikku paremate eksemplaride valikut seemnete jaoks, mida toimetasid algaja põlluharijad väga pika aja jooksul ühes ja sessamas sihis.

Vaatame missugust osa etendab valik liigi- ja sordituletamises. Võtame näiteks kultuurse nisu tuletamise. Kultuurse nisu muistne metsik esivanem ei erinenud sel

ajal, kui alg-aja põlluharijad hakkasid teda kasvatama, peaaegu sugugi, või erines väga vähe, oma seemnete suurusega teistest metsikutest kõrstaime liikidest. Paremustades taimede kasvamise tingimusi

Taimede rakk kasvamise protsessis: A — noored rakud; B, C — raku kasvuastmed, kus vakuoolid järjesti suurenevad; D — täiskasvanud rakk. 1 — raku kest; 2 — protoplasma; 3 — raku tuum; 4 — vakuool.

hakkas alg-aja põlluharija kord-korralt suuremaid, jämedamate seemnetega taimi saama. Taimekasvatuse praktika näitas, et mitte üksnes paremustatud keskkonna tingimused ei tingi suuremaid taimi, millel jämedamad seemned, vaid et ka suurem seeme annab suurema, jämedamate seemnetega taime. Sellepärast püüdis alg-aja põlluharija, saagist seemnematerjali võttes, selleks jämedamaid seemneid välja eraldada. Ja nii on kestnud valik kuni meie ajani, muutudes mitteteadlikust poolteadlikuks ja viimaks teadlikuks.

Kas on aga niisugune valik suuteline väikeste seemnetega taime liigist suurte seemnetega liiki tegema? Lihtne küsimuse järelekaalumine viib meid otsusele, et valik üksi midagi uut ei loo. Ka keskkonna tingimuste paremustamine ei tee väikeste seemnetega metsikust taimeliigist suurte seemnetega kultuurset taimeliiki. Katsed näitavad, et ainult jämedaseemnelised kultuurtaime sortid võivad anda paremustatud kultuursetes keskkonna tingimustes jämedaid seemneid, kuna nende metsikud hõimlased kultuursetes tingimustes vähe märgatavalt suuremaid seemneid annavad.

Järelikult pidi metsikutest esivanematest kuni praeguste kultuurtaimedeni toimuma kasvatatavate taimede muutumine, mis ei

¹ Pliinius — vana Rooma kirjanik.

olnud tingitud ainult kultuursetest keskkonna tingimustest.

Loodusega kokkupuutumise kogemused veenavad meid selles, et ei metsikute taimede, ega ka kultuurtaimede hulgas ei tule kunagi üksteisele sarnaseid taimi ette. Erinemist leiame kõikides tunnustes ja seega ka seemnete suuruses. Seda nähtust, et iga elavolevus teatava määranis esugune on, ja et ka ajajooksul ei kordu vormisid, mis oma eelkäijaid täpselt kooperiks, — nimetataksegi bioloogilistes teadustes muutuvuseks.

Kuid kas igasugune muutuvus võib sordituletamise praktikas ära kasutatud saada? Hoopiski mitte! Missugune tulu, näiteks, oleks sordituletamises niisugusest erinevusest, mis juba järgmises põlves ära kaoks? Ainult niisugune muutus, mis põlvest põlve päritav on, võib sordituletamises kasutatud saada.

Tuntud teadlane Galton püüdis katsete varal tõestada, et keskmisest suurusest

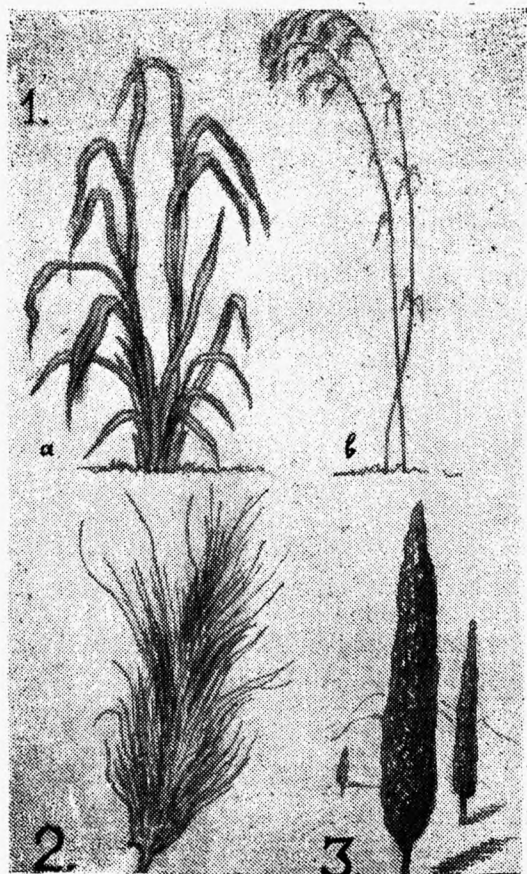
kõrvalekaldumised alati teatava määranis põlvest põlve edasi pärandatakse, kuid mitte täiel määral, väljendades seejuures tagasiminekut keskmise suuruse poole. Sellega siis nagu peaksid ka harilikud organismi elu kestel keskkonna mõjude all tekkinud erinevused sordituletamise praktikas võima saada kogutud või kaotatud. Nii oleks võimalik iga taime sordi seemnete keskmist suurust aastast aastasse suurendada.

Kuid Galtoni väited osutusid ebaõigeteks. 1903. aastal ilmus Johansonisulest teos, milles ta katsete põhjal näitas, et Galton eksis ja eksis sellepärast, et ta ei katsetanud pärvuse mõttes ühtlase materjaliga, vaid võttis selleks populatsiooni (sordipere), mis koosnes mitmesuguse keskmise suurusega sortidest.

Johanson oma katsetega tõestas lõpuliikult, et kõrvalekaldumised keskmisest suurusest ei ole päritavad.

Missugused erinevused olid siis materjaliks valikule, mis on tuhanded aastad kestnud? Praegusel ajal on need erinevused teaduses väga hästi tuntud. Neid nimetatakse mutatsioonideks. Need on erinevused, millega erinevad harulise peaga rukis, schirlei magun, punane kask ja palju teisi nendest taimede gruppidest, millest nad on ilmunud ja mis oma erinevused järelsoole põlvest põlve edasi on pärandanud. Mutatsioonid iseloomustab nende hüppelisus (järsk erinevus), nende päritavus ja võrdlemisi harv esinemine. Peale selle erinevad nad harilikudest erinevustest, mis tekivad otsekoheste välise mõjude all (nõndanimetatud modifikatsioonidest), sellega, et nad ei ole sihipärased. Näiteks, kui mingisuguse ühe taime seemnetest tekib mitu mutanti (mutatsiooni kandjat), siis on igaüks nendest täiesti isegune, nii et neid ei ole võimalik uute erinevuste järele tõusvasse ritta seada, kus üks mingisugune mutatsiooniline erinevus kordkorral suureneks.

Praegusel ajal on taimeriiis juba kaudis palju mutatsioonid teada. Metsikute mutantide järglastest võib nimetada: valgete marjadega maasikaid, maasikaid, millel tervikulised lehed, leinapajusid, valgeääreliste lehtedega saari, püramidaalküpresse, püramidaalpapleid ja palju teisi. Kultuurtaimede sortidest, mis on tekkinud mutantide järglastena, on tuntumad: sidrunikollase viljaga pomidorid, kollaste marjadega vaarikad, triibuliste lehtedega jaapanirohi, gigantne kaer, kõik kirjude lehtedega kultuurtaimed, täidetud õitega

Taimede mutatsioonid:

1. Gigantne kaer (a). Võrdluseks ta kõrval on vastloonud harilik kaer (b). 2. Harulise peaga rukis. 3. Püramidaalne küpress.

lilletaimed jts. Mõnedel kultuurtaime liiki-
kidel on teada üle 100 mutatsiooni.

Vaatame, kuidas mutatsioonid tekivad. Teadus on kindlaks teinud, et mutatsiooni nähtused on sidemes organismide sise-
miste muutustega. Mutant ei erine oma lähematest hõimlastest ainult väliselt, vaid ka sisemiselt. Võrreldes mutandi ehk tema järglase ja lähemate hõimlaste keha mikrokoobilist ehitust, selgub, et igas väiksemaski osas on lahkuminek.

Iga taim koosneb väga väikestest, paljale silmale nägemata üksustest, mis enamasti väga tihedalt üksteisega sidemes on ja mida rakkudeks nimetatakse. Taimerakuline ehitus avastati juba XVII sajandil, kuid põhjalikumat ettekujutust rakkude ehitusest oli võimalik alles meie ajal saada, kus mikroskoopide suurenduse jõud juba 1500-kordse suurenduseni ja üle selle ulatab. Raku peaosad on: protoplasma — värvitu poolvedela aine tompvalgulise (munavalgelise) koostisega; tuum — protoplasmas sisalduv valgulise koostisega poolvedel, enamasti ümmargune kehake, ja kest, mis protoplasmat pinnalt katab.

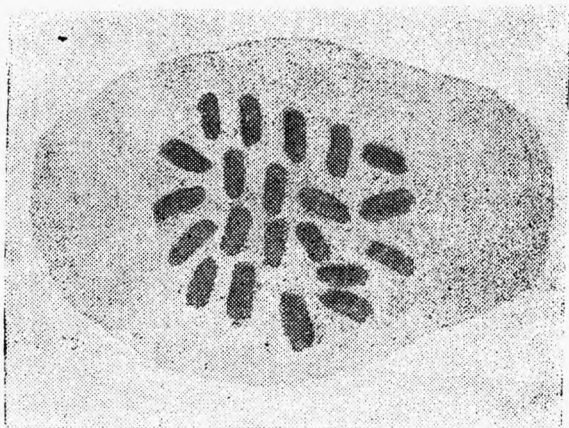
Raku tuumas eralduvad raku paljunemise ajal isesugused niidikujulised osised (koosendid, koostusosad), mida kromosoomideks nimetatakse. Igal taime liigil (niisamuti ka igal looma liigil) on kõikides keha rakkudes teatav kindel arv kromosoomide.

Teadus on kindlaks teinud, et need kromosoomid on päritavate tunnuste kandjad, mis neid tunnuseid ka põlvest põlve edasi annavad. Otsesteks tunnuste kandjateks loetakse kromosoomide väga pisikesi osi, mis ridastikku pikuti kromosoomide asetsevad ja mida geenideks nimetatakse.

Kui kromosoomide kompleksis mingisugune muutus sünnib, siis kutsub see muutus ka välised erinevused esile. Päritavad erinevused võivad saada esile kutsunud ainult siis, kui muutused sünnivad sugurakkude kromosoomide kompleksis.

Vilmasel ajal on katselisel teel kindlaks tehtud, et kromosoomide muutumised ja ühes sellega mutatsioonid tekivad väliste tegurite mõjumise tagajärjel, kusjuures kunstlikke mutatsioone ainult tugevad mõjud on esile kutsunud. Väline mõju peab tungima selleks organismi sisemusse, tingimata sugurakkudeni, ja nendes kromosoomide muutusi esile kutsuma. Ainult siis tekib päritav muutus.

On korda läinud mutatsioone saada mitmesuguste tegurite abil, nimelt: Röntgeni kiirte, ultraviolettkiirte, raadiumi,

Pehme-nisu rakk tuumas väljaeraldunud kromosoomidega (21 kromosoomi).

kõrge temperatuuri, mitmesuguste keemiliste ainete ja teiste tegurite abil.

Nendest katsetest tuleb järeldada, et ka looduslikud mutatsioonid tekivad väliste tegurite mõjul, kuid kuna nende mõju ei ole mitte tugev, siis läheb palju aega mutatsiooni tekkimiseks tarvis. Ja arusaadav on, et protsess, mille tugev mõju lühikese aja jooksul korda saadab, nõrga mõju all ainult pika aja jooksul võib sündida.

Kultuurtaimede hulgas on tuhandete aastate jooksul muidugi rohkesti mutante tekkinud, millest paljud majanduslikult väärtuslikud võisid olla, kuid siiski taimekasvatavate poolt kasutamata jäid, sest mitteteadlik taimekasvatava võis ainult väga vähesed neist tähele panna ja paljuid ka mitte küllalt hinnata. Sellepärast sai väga vähe mutante kultuurtaimede hulgast ära valitud ja taimekasvatuse praktikas kui materjal uute sortide tulemiseks ära kasutatud. Siiski tuleb lugeda, et põhimise materjali sordituletamiseks on annud looduslike tegurite mõjul tekkinud mutandid.

Nüüd, kus sordituletamine on asunud teaduslikule alusele ja kus see teaduseharu, millele sordituletamise praktika toetub — taimegeneetika — on kõrgemale astmele (katselisele astmele) jõudnud, on sordituletamise materjali saamisega hoopis teine lugu.

Toome siin mõned konkreetsed näited kunstlike mutatsioonide alalt. Tähelepanuväärilikumad saavutused sel alal kuuluvad nõukogude teadlastele A. Sapeginile ja Pismenkole ning välismaade teadlastest V. R. Horlacherile ja D. T. Kiloughile.

Sapegin mõjus tali- ja suinisuudele Rönt-

genti kiirtega ja sai väga mitmesuguseid mutante, nende hulgas ka eriti suuri, lähtematerjalist pikema peaga nisuvormi, millel suurem majanduslik väärtus kui lähtematerjalil.

Niisamuti sai Pismenko kiirte mõjul odra mutatsioone, millest majanduslikult väärtuslikumaks, kui lähtevorm, võib lugeda väga pika peaga odravormi (lähteodra peas oli 25 pähikut, mutandi peas aga läbistikku 30 pähikut) ja vormi, millel peaaegu puudusid ogad (lähte vorm oli pikkade ogadega).

Horlacher ja Killough mõjusid Röntgeni kiirtega Ameerika kirjulehelise puuvilla-

taime kuivadele seemnetele ja said vormi, millel olid rohelised lehed. Et rohelised lehed on taimele kasulikud kui kirjud, siis tuleb ka seda katset lugeda nende hulka, mis on tõstnud taime majanduslikku väärtust.

Eelpool nimetatud katsed annavad meile lootuserikkad perspektiivid uute kultuurtaimede sortide tuletamise alal. Kui meie nõukogude taimegeneetika mutatsioonide tekkimise mehhanismi peamiseltki välja selgitab, tekivad avarad uute kultuurtaimede vormide loomise võimalused, ja see töö saab ennenägemata kiired tempod.

J. Saviank.

ÕHUDESSANDID VÄLISMAADEL

Polkovnik F. Arshenuhin

1916. aasta oktoobris, imperialistliku sõja kõige ägedamal ajal, laskis saksa aeroplaan 80 kilomeetrit Rovnost eemal, vene sõjavägede seljataga, kaks diversanti alla. Järgmisel päeval, peale Rovno-Brodõi raudtee lõhkumist, viis oma aeroplaan nad jälle ära. Kaks aastat hiljem maandusid kolm prantsuse diversanti saksa vägede seljataga Ardenni metsa lagendikul. Nad täitsid mõningad vähemad lõhkumisülesanded ja pöörasid üle frondi omade juurde tagasi. Need ja mõned teised sellesarnased juhtumid olidki esimesed õhudessandid.

Peale sõda hakkasid kapitalistlike riikide sõjaasjanduse esindajad, seoses õhulaevanduse suure kasvuga, eriti tema omadusliku täienemisega, seda uut manöövri vormi — „vastase haaramist ülevalt“ — hoolikalt tundma õppima. Mõned kodanliste sõjavägede ohvitserid, näiteks prantsuse polkovnikud Huyminet ja Vautieux, uurisid õhudessantide tarvitamist 1914—1918. aastate sõja tingimustes.

Dessantoperatsioonide ideed arendatakse nüüd pea kõigis riikides. Mõned kapitalistlike sõjavägede sõjaasjatundjad arvavad, et öösi või uduse ilmaga ootamata väljasaadetud diversioonigrupid vastase seljataga tugevat vastutegevust ei leia.

Asi ei piirdu muidugi ainult vaadete väljatöötamisega õhudessandi tarvitamise kohta tulevases sõjas. Peaaegu kõigil maadel käib täiel hool ka praktilise ettevalmistuse nendele operatsioonidele. Suuremal osal manöövritest piirub see praktika maanduvate dessantidega, see tähendab, ennem ettevalmistatud platsile maandumist lennukilt inimeste väljasaatmisega. Niisuguste platside väljaotsimine ja ettevalmis-

tamine teeb sõja ajal suurt raskust. Langevarju dessantide praktika jääb teoreetilistest arutustest tuntavalt maha. Neid teostatatakse enam kui tagasihoidlikul määral. Selle eest praktiseeritakse laialt sõjavägede ja laadungite transporteerimist ühest oma territooriumi raioonist teise. Niisugustes hulgalistes vedudes õhu kaudu on mõned maad määratusuured kogemused omandanud, mis peamiselt asumaade ekspeditsioonidega seotud on.

Ühendriikide lennuväeosad kasutavad 1926. aastast saadik sõjaväeosade ümberpaigutamisel õhutransporti. Nii varustati ja teeniti 1931. aasta manöövrite ajal kõiki 600 manöövrivõrvi osavõtnud lennukit eranditult transportlennukite — lennuk-reservuaaride, lennuk-töökodade jne — abil.

Suurel määral kasutavad inglased sõjavägede ümberpaigutamist õhu teel. 1931. aasta suvel paigutati jalaväerood Egiptusest Küprose saarele. 1932. aasta suvel viisid nad Kairost Iraki ülestõusnud suguharude maharõhumiseks kolm roodu — 600 soldatit. Üleveo toimetasid 9 „Viktooria“ tüübilist lennukit kolme lennuga.

Itaalia-Abessiinia sõjas praktiseeriti laadungite transporteerimist väga laialt, sest muud teed itaalia vägede vahel puudusid peaaegu täiesti. Katseks korraldasid itaallased rühma grenadeeride üleviimise Makalast Addis-Abebase. 580-kilomeetriline maa lennati kolmemootorilise lennukiga 2 t. ära.

Lõpuks teab kogu ilm 14 tuhande märkko soldati üleveost Aafrikast Hispaaniasse hispaania mässulaste poolt. Ainult ühe päeva jooksul, 16. augustil, vedasid nad lennukitega 2000 inimest üle. Keskmiselt ulatas augustikuul igapäevane ülevedu

800 inimeseni. Veel praegugi kestab see ülevedu edasi. Niisugune laialine sõjaväe vedamine õhu teel sündis ajaloos esimest korda. Seesugune transporteerimine ei ole dessantoperatsioon, kuivõrd seda toimetatakse oma territooriumil.

Õhuõppusel ja -manöövritel, mida viimastel aastatel on korraldatud, võis näha nii langevarju- kui ka maandumisdessante. Ameerika Ühendriikides, Inglismaal ja Itaalias praktiseeritakse viimastel aastatel väikeste paraschütistide gruppide allalaskmist. Prantsusmaal korraldatakse lennukitel lööksalkade saatmist manööverdavate sõjavägede seljataha tähtsamate sõlmepunktide purustamiseks. Niisugune katse tehti esimest korda 1931. aasta manöövritel. 1932. aasta sügisel saatsid prantslased niisamuti õhudessante diversiooni eesmärgil manööverdavate sõjavägede seljataha. Need dessandid koosnesid 25-mehelistest salkadest, kes peale ülesande täitmist, kokkuräägitud kohal, uuesti lennukile võeti.

Dessantgruppide tagasitoomine (evakueerimine) õhu teel on seotud suurte raskustega, mida sünnitab lennuki maandumiseks sündsate platside leidmine. Sellepärast on lennuasjanduse ringkondades üles kerkinud eritüübiliste dessantlennukite küsimus, mis suutelised oleksid pimedas, tundmata maakohal maanduma ja millel väike maandumise kiirus oleks. Erilist tähele-

panu väärivad siin autogirod (lennukid, mis ilma hoovõtmata otse üles võivad tõusta) ja väikesed dirishaablid.

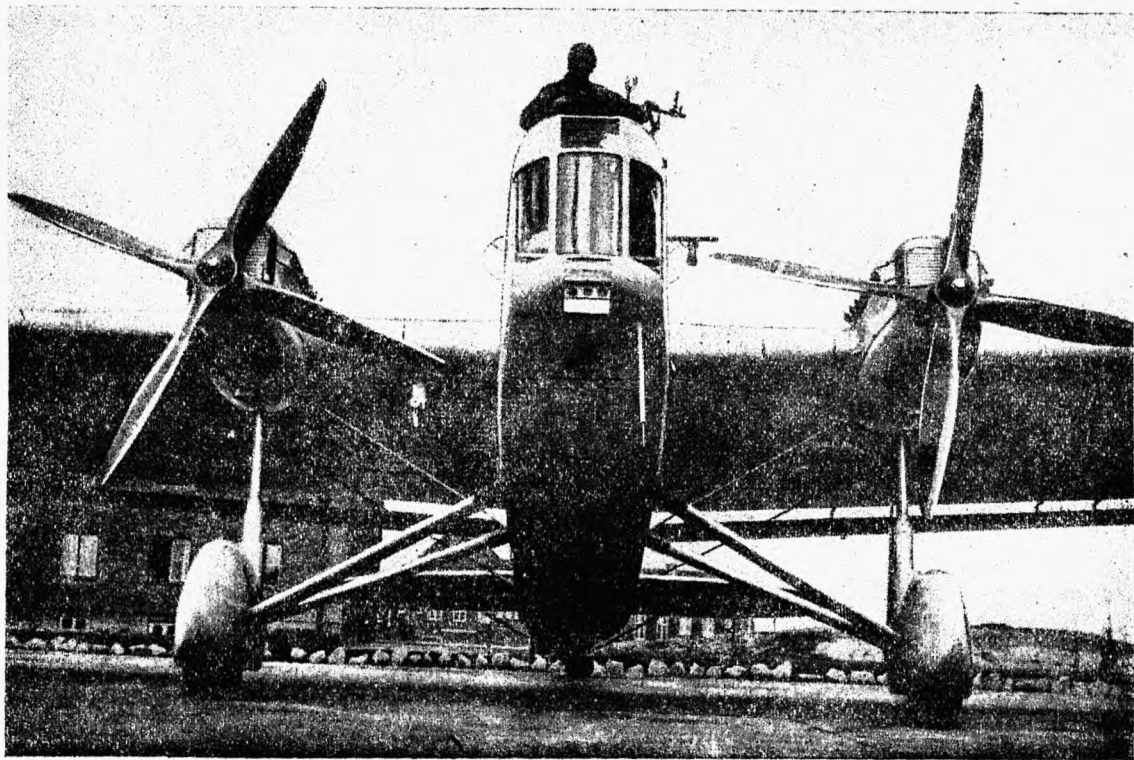
1931. aasta märtsis tehti Ameerikas Panama maalaiul esimene katse õhuteel suur-
tükipatareid, mis neljast suurtükist koosnes, 240 kilomeetri kaugusele edasi saata. Selleks kasutati 7 transpordilennukit. Järgnevatel jalaväe-manöövritel saadeti juba kolmest patareist koosnev suurtükidivisjon ühest kohast teise. Kord lasti manöövritel sõjavägede seljataha alla 7 paraschütisti kuulipildujaga.

Inglise sõjaväe õppustel ei ole langevarju dessante tarvitatud. Lennuasjanduse pidustustel Hendonis 1935. aastal ja teistes punktides demonstreeriti väikeste gruppide — mitte üle 6 inimese — hüppeid langevarjudega. Kuid 1936. aasta suvel niisamasugustel pidustustel ei näidatud hüppeid, nagu räägiti — ebasoodsa ilma pärast. Inimeste asemel heideti lennukitelt pakkisid alla.

Itaalia ajakirjanduse teatel vormeeriti möödunud suvel Itaalias erilised paraschütistide väeosad. Itaalia manöövritel toimepandud õhudessandid olid oma ulatuse poolest väga tagasihoidlikud.

Kõik need tõsiasiad räägivad õhudessantide ettevalmistuse suunast, ulatusest ja saavutatud tasemest välismaadel.

Tõlk.: J. L.

Saksa fashism relvastub. Pildil: Saksa sõjaväe kahemootoriline lennuk, varustatud kuulipildujatega.

KÕRGUSELENNUD

KÕRGUSELENNUD avavad lennuasjanduse ees määratusuured väljavaated. Lennuki kiiruse edasise suurendamise võimalused väikesel kõrgusel on peaaegu juba ammutatud. Paremalt juhtumil on võimalik seda kiirust veel mõnekümne kilomeetri võrd suurendada. Meie aja kõigesuurem kiirus, mis veelennukiga saavutatud, on 709 kilomeetrit tunnis. Selleks konstrueeriti eriline 3000 hobusejõuline mootor, valmistati eriline lennuk, mis kandepinna vähendamise arvel ülisuure kiiruse võimaldab. Kuid mida vähem on kandepind, seda suurem on maandumise kiirus. Sel veelennukil on ülisuur maandumiskiirus — 250 kilomeetrit tunnis. Kui niisuguse kiirusega maandumine veepinnal veel võimalik on, siis kuival maal on seda isegi raske ette kujutada. Kuivamaa lennukile, millel nii suur maandumiskiirus on, tuleks ehitada määratusuur mitmekilomeetriline aerodroom täiesti ideaalse pealispinnaga. Praktilikult on see peaaegu võimata teostada.

Sellepärast on võimalik kiirust edasi suurendada ainult suures kõrguses, kus õhu tihedus ja tema vastupanu mitu korda väiksemad on. 15000 meetri kõrgusel on õhu tihedus 7 korda väiksem kui maa lähedal. Sellel kõrgusel on tsiviil-lennukite kasutamine hoopis odavam.

Kõrguselendudel on suur tähtsus ka riiklikult alal. Lennuk, mis 10000 meetri kõrgusele on tõusnud, on seniitkahuritele juba peaaegu kättesaamatu, kuid 12—13 tuhande meetri kõrgusel on ta maapinnale täiesti nägematu. Lõpuks on õhulahingus see alati tugevam, kellel kõrgem „lagi“ on.

Kogu küsimus on selles, kuivõrd korda läheb mootori võimsust alal hoida. See on iga mootori konstruktori esimesejärgu ülesanne. Mootori võimsus langeb suures kõrguses tuntavalt. Minu lendude ajal oli mootoril, mille võimsus 4000 meetri kõrgusel 600 hobusejõudu oli, — 14 tuhande meetri kõrgusel ainult 107 hobusejõudu.

Kõrguselennud algasid 1909. aastast, kui prantsuse lendur Latham esimest korda 155 meetri kõrgusele tõusis. Järgneva 27 aasta jooksul korraldati 37 rekordilist kõrguselendu ilma laadungita. Hiljuti tõusis

inglise sõjaväe lendur Swine 15230 meetri kõrgusele. Ta lendas tuukriülikonnas, kuna seni ajani on kõik kõrguselennud korraldatud hapnikuaparaadiga ja harilikus lenduriülikonnas. Lisaks sellele lendas Swine ilma laadungita. Arusaadav, et laadungiga lennul hoopis suurem praktilik tähtsus on. Niisuguste lendudega hakati katseid tegema juba 1923. aastal, kui lennukõrgus veel üle 4000 kilomeetri ei ulatanud.

Praegu töötatakse lennuasjanduse alal tugevasti uute kõrguselennu aparaatide — raketide, stratostaatide, stratoplaanide — kallal. Kuid töö raketide kallal pole veel teadusliku uurimise otsimistest kaugeemale jõudnud. Stratostaadid tõusevad juba suurele kõrgusele, kuid nad on väga suured ja kallid abinõud. Stratostaatide üleslaskmine on suurte raskustega seotud. Kesta täitmiseks on tarvis, et õhk täiesti vaikne oleks (ameeriklased valisid stratostaadi viimase rekordse lennu puhul, mis 22 tuhande meetrini tõusis, kaua erilist kohta stratostaadi üleslaskmiseks). Stratoplaane — kinnise kabiiniga lennukeid — on juba 8 eksemplari ehitatud. Kuid nende lendusid ei saa kuigivõrd edukaks pidada.

Mulle näib, et kõigist kõrguselennu aparaatidest siiski aeroplaan kõige soodsam ja reaalsem on.

Harilikult kasutatakse välismaal igalpool kõrguselendude jaoks erilisi lennukitüüpe. Eespool nimetatud inglise lendur Swine saavutas oma rekordi kah erilisel lennukil. Meil aga — ja selles on kahtlemata meie paremus — korraldatakse kõrguselende harilikkudel seerialennukitel.

Maapinnal tunneme harilikult 760 mm õhurõhumist; 15 tuhande meetri kõrgusel alaneb rõhk 90 mm peale. Sellepärast tulebki kõrguselennul hapnikuaparaati tarvitada. On olemas kaks tüüpi selliseid aparaate: automaatne (millel kõrguse suurenemisega ka õhu juurdevool hingamisorganitesse automaatselt suureneb) ja mehaaniline, millel lendur ise õhu juurdevoolu reguleerib. Kuid üks kui teine aparaat on täiusest veel kaugel. Pahatihti lähevad nad hoopis rikki või tõttavad takistustega. Harilikult on nii, et õhus on väike protsent ka niiskust; suures kõrgu-

Detsembris lõpetasid Leningradi lennukooli 217 Leningradi noort töolist. Pildil: uued lendurid (pahemalt paremale poole): Tamara Ivanova (Karpovi nim. tehase laborant), Peeter Lagutkin („Russki diiseli“ tehase kooli instruktor) ja M. Tolpõkin (Juurviljade instituudi üliõpilane).

ses hakkab see niiskus kitsastes kohtades jäätama, näiteks ventiilis ja torus, ning suleb hapniku väljapääsu. Sellepärast tuleb veel tagavaraaparaat kaasa võtta. Kuid kõrguselennu ajal teeb iga ülearune gramm laadungit „lae“ madalamaks.

Kui meie Rahvusvahelisse õhuspordi seltsi astusime, hakkasin ma uutele kõrguselendudele ette valmistama. Kuni mina lennukit ette valmistasin, käis töö ka barotermograafide valmistamise alal, mis kõrgust märgivad. Need aparaadid olid aga liig nõrgalt kinnitatud.

Teinekord jõudsin 500-kilogrammiline laadungiga 11280 meetri kõrgusele. Kui aga all aparaadid avasime, selgus, et sulg, mis pidi 0,2—0,3 mm paksuse joone tõmbama, sõrmpaksuse joone oli tõmmanud. Ka seekord oli põhjuseks halb kinnitamine. Suures kõrguses, 50-kraadilise temperatuuri juures alla nulli, külmas kummist amortisaator, mis aparati kinni hoidis; selle tagajärjel tekkis paindumatu kinnitus, osut kõikus ja sulg tõmbas paksu joone. Alles siis kui ka see puudus parandati, tõusin ma uuesti samale kõrgusele.

Seekord töötasid aparaadid normaalselt.

Aparaatidega on üldse palju tööd. Rahvusvahelised reeglid nõuavad, et barotermograafid valmis tehtaks viie ööpäeva jooksul. Mõned päevad enne lendu seatakse nad üles külmetusehoonesse, mille temperatuur on 60 kraadi alla nulli, peale seda võetakse aparaadid ära ja antakse nendele 24-tunniline puhkus; siis pannakse nad uuesti külmetusehoonesse. Peale lendu on lubatud aparate avada alles 24 tunni ja mitte hiljem kui 36 tunni pärast. Mitte hiljem kui 48 tunni pärast on tarvis lennu kokkuvõtetest teatada Pariisi Rahvusvahelisse õhuspordi seltsi. Selkombel tuleb 12 tunniga peaaegu 800 väljaarvamist teha.

Kõik kommerts-laadungiga kõrguselendude ilmarekordid kuuluvad juba Nõukogude Liidule. Nüüd on meie ülesandeks niisugustele kõrguselendudele üle minna, mida kauge maa taha korraldatakse. See on lennuasjanduse järgmine arenemisaste; niisugune aste, mille meie peame vallutama enne teisi ja paremini kui teised.

V. Kokkinaki.

Kunstlik marmor

Pariisi magasinidest on paljudel seinad kaetud poleeritud marmoriga. Peab väga tähelepanelikult silmitsema—ja siis selgub, et see pole mitte loomulik, vaid kunstlik marmor.

Kunstlikku marmorit valmistatakse nii: värvitud tsemendisegu valatakse õhukese korrana proleeritud klaasist valmistatud vormi. Kui ta hanguma hakkab, valatakse teine, paksem, hariliku tsemendi segu esimesele peale. Päeva seitsme pärast võetakse kivistanud tsemendi plaat vormist välja, kuivatatakse teda natukene ja — „marmor“ on valmis.

Teravmõtteliselt saadakse sellasele marmorile ka jooned, mis omased loomulikule marmorile. Nöörist valmistatakse võrk. See võrk kastetakse vastava värvinguga tsemendisegusse ning asetatakse siis natukeseks ajaks vormi klaasipõhjale. Kui nöörist võrk ära võetakse, jääb vormi põhja värviline joontevõrk. Selle peale valataksegi esimene, värvitud tsemendisegu. Niiviisi saadakse kunstlikus marmoris ka värvilised jooned.

Seesugust marmorit ei tarvitse poleerida, sest sile vormi klaaspõhi annab plaadile läikiva—nagu poleeritud pinna.

Samuti tsemendist valatakse metallvormides ka ahjude ja kaminat reljeefsed kivid. Niisuguseid kive on raske eraldada loomulikust marmorist välja tahatud kividest. Kunstlikku marmorit tarvitatakse välismaadel ehitusetöödel väga laialdaselt ja nähtavasti on ta küllalt vastupidav. Ettevõtjad tagavad, et kunstliku marmori läige püsib vähemalt kaheksa aastat. Et ta aga veel kestvam oleks, selleks hõõrutakse plaatide pinda õlidega.

Poks

Poks kui sport ulatab kaugele ajalukku. Sellest räägivad arheoloogilised leiud, kus on kujutatud rusikavõitlused, seda tõestavad ka meieajani alles hoidunud vana kreeka olümpiaadide programmid. Praeguseaegse poksi ajalugu on aga võrdlemisi lühem.

Poksi loojaks loetakse James Broughtoni — inglise tšempioni 1740—1750. a. a. Tema pani poksis maksma täpsed reeglid, kirjutas poksi „põhikirja“, mis püsib üle 100 aasta. Broughton võttis esmakordselt tarvitusele poksikindad. Tõsi küll, kindaid

tarvitati siis ainult treeninguks, võitlus ise käis aga paljaste rusikatega.

Viimane ametlik ilma kinnasteta poksi võitlus peeti ära 8. juulil 1889. a., kui John Sullivan (maailma esivõitleja) võitis Jack Crigi (võitlus kestis 2 tundi 16 min.). Kuid see ei ole kõige kestvam poksi võitlus. 1855. a. novembris Austraalias kestis võitlus James Kelly ja Jonathan Smithi vahel 6 tundi 15 min.

Maailma esimene poksitšempion John Sullivan valitses poksiringil 1877. a. kuni 1892. a. ning kaotas siis oma esikoha James Corbetile. Corbet tõstis tuntavalt poksi tehnikat ja tõestas tehnika ülekaalu toorest jõust. Corbeti asemele tuli austraallane Robert (Bob) Fitzimons, kes Corbeti 1898. a. võitis. 1899. a. võitis Fitzimons ameeriklase Jimmy Jeffersi, kes kaalus 100 klgr. Bob Fitzimons ei leidnud endale enam tavalist vastast ning lahkus ringilt. Poksitšempioni esikoht jäi vabaks. Paar aastat käis võitlus esikoha pärast ja siis omas selle koha prantslane Burns (Kanadas). Kuid mõne aja pärast kaotas ta neegrile Jack Johnsonile.

Kapitalistlikud spordikuningad ei võinud leppida neegrivõiduga ja hakkasid otsima kogu maailmast „valget päästjat“, kes Johnsonilt esikoha poksis ära võtaks. Kuid neeger lõi oma vastased kergelt reast välja. Alles 1915. aastal — 40-aastasena — kaotas Johnson esikoha Texase cowboyle Villardile. Neli aastat oli Villard esikohal ja 1919. a. kaotas ta Jack Dempseyle, kes 7 aastat otsa esikohta maailmas enda käes pidas.

Pärast Dempsey vahelduvad tšempionid kiirelt. Sakslane Schmeling, ameeriklane Charny, hiiglane — itaallane Carnera, kes 126 klgr. kaalub jt. Viimaseks, 14-ks maailma tšempioniks poksis on praegu Jimmy Braddock. Esikohta tahab aga oma kätte võita neeger Lewis. Pretendeerib sellele ka sakslane, fashist Schmeling.

Nõukogude Liidu algab poksi ajalugu 1919. a. peale. Harlampiev, Getje, Samoilov, Nikiforov, Gradopolov, Lustalo jt. on nõukogude poksi loojad. Meie pokstile on võõrad professionaalsus, jämedad instinktid, telgitagused tehingud, mis kapitalistlikkudel maadel selle spordiga paratamatult kaasas käivad. Hiljuti võitis NSV Liidu absoluutse tšempioni koha poksis Moskva üliõpilane N. Koroljov.

J. L.

Väikesed teated

Betoonmaanteed, mis Atlandi ookeani ja Vaikse ookeani rannikuid ühendaks, kavatsetakse ehitada läbi Ameerika Ühendriikide. Maantee pikkus tuleks 4800 kilomeetrit. Maantee ehitatakse kahe laiuga, kumbki 14 meetrit lai; kahe tee vahele paigutatakse elektri-, telefoni- ja telegraheviliinid. Raudtee- ja teistele ülesõidu-kohtadele ehitatakse erilised sillad ja ülekäiguteed. Tee kavatsetakse ehitada valmis kahe aastaga, kusjuures 200 000 inimest tööd leiaks. Tee jääks tarvitada autodele.

Telefonisid kogu maailmas oli käesoleva aasta jaanuaris tegevuses, Ameerika telefoni- ja telegrahevikompani andmetel, — 33 539 890, millest Ühendriikides oli 16 868 955.

Automaatsed pumbamad on tarvitusel Baltimore (Ühendriikides) linnaveevärgis, Nad töötavad ilma inimesteta. Eriline telefonisüsteem lubab telefoni kaudu teada saada, missuguses seisukorras pumbamad on ja kuidas nad töötavad.

Ilmastiku kaartide edasiandmist raadioga merel liikuvatele laevadele hakatakse ikka laiemalt ja laiemalt tarvitama Ameerikas; nimetatud kaarte kõigi vajalikkude andmetega ja teadetega antakse edasi fotoülesvõtete näoi.

Nisu õlgedest tselluloosi valmistamise viis on Itaalias patenteeritud. Valmistamiseks on juba uus tehas käima pandud.

Inspektion — uus automaatne elektroonriist, mis masinaehituse üksikosade suurus kuni 0,00025 millimeetri täpsuseni mõõdab — valmistati Ameerika Ühendriikides „Electronic Inspection“ laboratooriumis.

Uut materjali „Pontex“ hakkas Am. Ühendriikide keemiatööstuse suurettevõte „du Pont de Nemour“ müügile saatma. Uus materjal kujutab endast paberit, mis on lateksiga (hevea kummipuu mahlaga) läbi immutatud. Materjal on tugev, painduv, veekindel; teda on kerge ümber töötada ja võib tarvitada, näiteks, jalanõude valmistamiseks. Seda materjali võib tarvitada ka tapetseerimiseks ja pakkimiseks.

Värvi pulverisaatoreid ruumide (tubade jne) sisemiseks värvimiseks hakkas esimesena valmistama elektroinstrumentide tehas „Krasnõi Majak“ Jaroslavis. Värvi elektripulverisaator värvib tunnis 180 ruutmeetrit pindala.

Röntgeni aparadi katseeksemplari, mis kuni 100 millimeetri paksust terast ja 80 millimeetri paksust vaske läbi valgustab,

valmistab Moskva röntgeni tehas. Aparaat töötab elektri jõuga, 500-voldilise pinevuse ja 10 milli-ampeerilise jõu juures.

Portatiivne (kergesti ühest kohast teise kantav) Röntgeni aparaat valmistati seal-samas Moskva röntgeni tehases. Aparaat on määratud tehnilisteks ja arstiteaduslikudeks otstarveteks. Aparaat kaalub 21,5 kilogrammi.

Klaaskiudest lõnga hakkas valmistama trust „Sojuslaborektiiv“. Klaaslõnga võib tarvitada isolatsiooni materjaliks elektri- tehnikas, termoisolatsiooniks kui ka happekindlaks materjaliks.

Magneediliste uurimuste praktikas toimetas nõukogude geoloogiliste uurimuste keskinstituut esimest korda maa magneediliste väljade katselist uurimist aeroplaanilt eriliselt selleks konstrueeritud riistaga. Teatavasti toimetati neid uurimusi senini maapinnal; neid uurimusi tehti selleks, et maapõue metallirikkuksi (nende metallide magneediliste omaduste abil) avastada. Sarnased uurimused aeroplaanilt lubavad magnetomeetrilisi töid geoloogiliste uurimuste otstarbeks mitu korda kiirendada, võrreldes sellega, kuidas neid töid senini maapinnal tehti.

Novgorodi jõesadam täitis 1936. a. vedude plaani ületusega. Pildil: Novgorodi sadama ülevaade.

Kroonika

NÕUKOGUDE LIIDUST

— 11. detsembril tapeti Melekessis (Kuibõschevi krai) nõukogude VIII erakorralise üleliidulise kongressi saadik kooliõpetajanna M. Pronina. Mõrtsukad tabati.

— 1936. a. vältel vedasid nõukogude laevad ligi poole kogu väljaveetavatest kaupadest välismaadele. Sisseveetavad kaubad veeti aga kõik nõukogude laevadel.

— Sverdlovski lähedal (Uraalis) leiti volframi, molibdeni ja bismuti lademed.

— Moskva Menshinski nim. tehase tööliste ettepanekul algas üle Liidu energiline liikumine — andma nõukogude lennuasjandusele 150 tuhat lendurit.

— Leningradi tehase „Krasnõi metallist“, valmistab Moskva metro teise järgu jaoks 27 eskalaatorit (liikuvat treppi). 12 eskalaatorit on määratud 30 (ja üle 30) meetri sügavusel asuvate metrojaamade jaoks.

— Jamali poolsaarel (Arktises) avati 17 kirjaoskamatuse likvideerimise kooli. Tundraelanikkude seas töötab peale selle veel 11 kooliõpetajat.

— 14. detsembril lätsid nõukogude söekaevandused Teravmägede saartel 1936. a. plaani.

— 16. detsembril möödus kolm aastat, kui Georgi Dimitrov Leipzigi protsessil oma „lõpusõnaga“ esines, mis hävitavaks süüdistuseaktiks oli faschismile.

— Praegu ehitatakse N. Liidu linnades 28 uut ooperi- ja draamateatrit. Enamuses neist saab olema 1200—1500 kohta.

— Nõukogude VIII erakorralise üleliidulise kongressi esimene istang ja sm Stalini aruanne on kirjutatud grammofoni plaatidele. Üldse on täis kirjutatud 27 kaheküljelist plaati, sellest 21 plaati sm Stalini aruannet.

— Insener V. Mutshnik tegi ettepaneku hakata kaevandustes tugeva veevoolu jõul kivisütt raiuma. Katsetel lõhkus 15-atmosfääriline veejuga 8 minutiga 11 tonni sütt lahti.

— 20. detsembril avati Moskvast punaväe komanderide naiste üleliiduline nõupidamine.

— Sportlane V. Krõlov tõstis pahema käega üles 87 klgr. 900 grammi. See ületab üleilmse rekordi, mis kuulub sakslasele Hutnerile.

— 22. detsembril suri Moskvast andekas nõukogude kirjanik Nikolai Ostrovski.

— Grosnõi nahvatrust täitis 1936. a. plaani enne tähtaega, olles tootnud 3 mln. 190 tuhat tonni nahvat.

— Saporoshje terasetehases lasti käima esimene nõukogude släbing, mis suuri terasplaate (4—15 tonni) valtsib. Släbing on blumingust palju suurem.

— Dnepropeetrovski kolhoosid (Ukrainas) ostsid 1936. a. 1925 veoautot. Melitoopoli raioonis tuleb iga kolhoosi kohta kaks veoautot.

— 29. detsembril möödus kümme aastat esimese Moskva proletarse kütdiviisi asutamistest.

NSV Liidu Kesktäidesaatekomitee andis aastapäeva puhul diviisile punase aulipu.

— ÜK(e)P Keskkomitee avaldas otsuse, mille järgi tühistatakse 1. veebruarist 1926. a. väljaantud parteipiletid.

— N. Liidu Kesktäidesaatekomitee andis lennukite ja lennukimootorite tehaste töölistele ja teenijatele uue tehnika vallutamise ning aastaplaani enne tähtaega täitmise eest rea NSV Liidu ordenid.

— N. Liidu Teaduste Akadeemia presidendiks valiti akadeemik V. Komarov, asepresidendiks — akad. J. Gubkin ja E. Britske.

— 29. detsembril laskis Tsheljäbinski traktori-tehas välja oma 61-tuhandese traktori. Tehas täitis teise viisaasta plaani aasta enne tähtaega.

— 31. detsembril möödus 5 aastat Saraatovi kombainitehase käimalaskmisest. Viie aasta vältel on tehase valmistanud 25 800 kombaini.

— 31. detsembril andis N. Liidu Kesktäidesaatekomitee Nõukogude Liidu kangelase nime ja Lenini ordeni 18-le lendurile ja tankistile.

— Irkutskis lasti käima suur lihakombinaat. Seitsme tunniga töötab kombinaat ümber 300 veist, 1000 lammast ja 300 siga.

— NSV Liidu rasketööstuse, teedeasjanduse, loiduainetetööstuse, kergetööstuse ja sisekaubanduse rahvakomissariaadid täitsid 1936. a. plaani enne tähtaega. Rasketööstus andis aasta vältel enam kui 33 miljardi rubla eest saadusi (plaanis oli ette nähtud 31 mlrd. 373 mln. rubla). Kergetööstuse toodang oli 7 mlrd. 658,9 miljoni rubla väärtuses (plaan — 7 mlrd. 642. mln. rubl.).

— Donbassi metallurgid avaldasid 2. jaanuaril üleskutse kogu Liidu metallurgidele organiseerida sotsialistlik võistlus 60 000 tonni terase tootmiseks päevas ja metallitootmise plaani ületamiseks 1937. aastal. Üleskutse võeti Liidu metallitöölise poolt heakskiitmisega vastu.

— Leningradi tööstus täitis 1936. a. tööstuseplaani 107,6 prots. võrd. Möödunud aastal andis Leningradi tehased 28,9 prots. rohkem saadusi kui 1935. a.

— Puschkini surma mälestusepäeval avatakse Moskvast üleliiduline Puschkini näitus. Siin on välja pandud hulk materjale ja dokumente suure kirjaniku elust ning tegevusest.

— 3. jaanuaril avati Stalingradis Tzaritsõni kaitsmise muuseum. Muuseumis on näidatud, kuidas sm Stalin 1918. a. Tzaritsõni kaitset valgete vägede vastu ja interventide purustamist lõuna väerinnal organiseeris.

— NSV Liidu Kesktäidesaatekomitee võttis V. Ipatjevilt ja A. Tshitshibabinilt (endised akadeemikud, keemiateadlased, asuvad väljamaal) nõukogude kodanikkude õigused ja keelas neil NSV Liitu sõitmise.

— Tsviivil-lennukid lendasid 1936. a. N. Liidus ära ligi 21 miljonit tonn-kilomeetrit, s. o. 224,6 prots. 1935. a. plaaniga võrreldes. 1937. a. on ette nähtud lennata 25 miljonit tonn-kilomeetrit.

— 8. jaanuaril võttis sm Stalin vastu saksa antifaschistliku kirjaniku L. Feuchtwangeri.

VÄLISMAADELT

— Hispaania faschistlikud mereröövlid jätkavad nõukogude kaubalaevade kinnipidamist. 4. kuni 12. detsembrini panid nad Gibraltaris toime 5 nõukogude kaubalaeva vägivaldse läbiotsimise.

— Saksa „vabatahtlikkudest” sõjavägedest, kes Hispaanias Franko pool võitlevad, läksid detsembris Hispaania valitsusevägede poole üle 400 saksa soldatit.

— 12. detsembril organiseeris Tshan Süe-Ljän Sianis mässu Nankingi valitsuse vastu ja vangistas Tshan Kai-Sheki. Mässu sepitsejaks oli jaapani imperialism.

— Mexikos laienes protest Trotski Mexikosse sõitmise vastu. Ametiühingute organisatsioonid nõuavad valitsuselt, et see ei lubaks Trotskil Mexikosse sõita.

— Adani linnas Türgimaal oli suur veepuutus. Hukkus üle 150 inimese. 55 tuhat elanikku jäid peavarjuta.

— Prantsusmaal ehitatakse uut liinilaeva „Strasbourg”. Sel laeval on kaheksa 33-sentimeetrilist ja kaksteist 10-sentimeetrilist suurtükki. Laev on kaetud 275 millimeetri paksuse soomusega, mis ei karda raskeid suurtüki-ega lennukipomme.

— Inglise parlamendi saatkond, kes Madridis käis, avaldas oma aruande, milles faschistide julmust alla kriipsutab. „Madridis on üks kolmandik kõikidest majadest purustatud. Faschistid tarvitavad süütepomme. Toledos tapsid faschistid haigemajas kõik haavatud valitsuseväelased”.

— Saksamaa suurendab oma sõjavägesid Schweitsi piiril. Nende sõjavägede ülesanne on Schweitsi kaudu Prantsusmaale tungida.

— 14. detsembril süütas hispaania faschistide sõjalaev põlema ja uputas nõukogude kaubalaeva „Komsomoli”. Üle kogu Liidu käib vihatorni laine. Töörahvas kogub vastuseks sellele summaksid uute kauba- ja sõjalaevade ehitamiseks.

— Inglismaa saatis Hispaania valitsusele 5 tuhat gaasimaski.

— Saksamaa saatis kindral Frankole abiks 6500 saksa sõjaväelast ja suurel hulgal sõjavaruustust.

— Ansoli söekaevandustes (Indias) oli plahvatus, mille tagajärjel hukkus 150 kaevandusetöölisl.

— Prantsuse ja inglise saadikud Berliinis andsid 27. detsembril saksa välisministrile märgukirja Hispaania asjadesse mittevahelesegamise asjus.

— 27. detsembril oli Jaapanis tugev maavärise mine. Mitu linna said kannatada.

— Hispaania valitsuseõimud pidasid kinni saksa laeva „Palos” ning konfiskeerisid mässulistele määratud sõjavaruustuse.

— Ameerika Ühendriigid andsid luba Hispaania valitsusele lennukeid ja lennukimootoreid 2777 tuhande dollari väärtuses välja vedada, kuid hiljem tühistati see luba uue seadusega — „mittevahelesegamise” sildi all.

— Kalifornias (Ameerika) hukkus transpordilennuk. 9 reisijat ja 3 teenijat lennuki meeskonnast said surma.

— 29. detsembril pidasid hispaania faschistide sõjalaevad Gibraltaris kinni kaks nõukogude kaubalaeva — „Bela Kumi” ja „Moskva”. Järgmistel päevadel peeti siin kinni nõukogude laevad „Maksim Gorki”, „Postoshev”, „Katajama”, „Krasnoi Profintern” ja „Kuban”. See mereröövlite provokatsioonipoliitika kestab edasi.

— Saksamaal ehitati uus kihvtigaaside tehas. See on kolmas suur sõjakeemia ettevõtte Saksamaal.

— Prantsuse naislendur Bastie lendas üle Atlandi ookeani Aafrikast Brasiiliasse, lennates 3090 kilomeetrit 12 tunni 5 minutiga. Seega ületas ta inglise naislenduri Batteni rekordi, kes selle maa 13 tunni 15 min. ära lendas.

— Itaalias tõuseb elukallidus. Viljahinnad on kasvanud 12,5 prots., lihahinnad 32—77 prots.

— Saksa sõjalaevad Hispaania vetes vangistasid hispaania kaubalaevad („Aragon”, „Soton” jt) ja viisid nad mässulaste sadamatesse. Saksa sõjalaevastik provotseerib avalikku sõjategevust Saksamaa ja Hispaania vahel.

— Hispaania endise presidendi Zamora poeg Hose Zamora astus Hispaania komparteeisse.

— 2. jaanuaril kirjutati Roomas alla inglise-itaalia leping Vahemere küsimuste kohta.

— Jaanuari algul jõudsid Hispaaniasse 400 itaalia soldatit abiks kindral Frankole. Jaanuari algul oli Franko vägedes 10 tuhat itaalia soldatit.

— Hiina valitsus amnesteeris Siani ülestõusu juhi Tshan Süe-Ljäni.

— Võrreldes 1935. a. langes Saksamaal 1936. a. sündimiste arv iga 1000 inimese kohta 15,5 inimeselt 15,3 inimeseni. 1936. a. 11 kuu vältel oli 57 linnas 5788 enesetappmist.

VALGEST EESTIST

Detsember 1936. a.

1. — Tartu Ülikooli aasta aruande põhjal õpib praegu ülikoolis 3052 üliõpilast. Eelmisel aastal oli üliõpilaste arv 3245. Ülikooli audoktoriks valiti Ungari faschistliku valitsuse hariduseminister Homan.

— Tallinnas tõsteti novembrikuu jooksul vorstide ja suitsuliina hinda 20% võrd. Hindade üleskrüvimine on „V. Maa” arvamise järgi põhjendamatu ning tekitab kehvematel kihtidel keskel teravat nurninat.

— Tallinna toidu- ja maitseainetetöölised nõuavad ettevõtjatelt 25% palga tõstmist. Töölised ähvardavad peremehti nõudmise tagasilükkamisel streigiga.

— Eestis on meessoost isikute keskmine vanus 53,12 a., naistel 59,6 aastat. Rootsis ja Norras on rahva keskmine vanus 62 aastat.

— Statistika andmete põhjal on Eestis surevus töölisklassi hulgas mitu korda kõrgem kui surevus igat laadi peremeeste keskel. Nii sureb 1000-dest taluperemehest aastas 15, 1000-dest vabrikandist ja tööstusettevõtjast — 8,6 1000-dest palgatöölisest maal ja linnas — 36 inimest. „Vaba Maa” järgi ei ole Eesti töölisklassi keskel üldse raukasid.

— „Päevalehe” Pärnus ilmuv saba iseloomustab ühe Rahvuskogu kandidaadi valimiskoosoleku kõnet järgmiselt: Kandidaad on teatanud, et ta ei mõtlevatki poliitikat teha. Ta ülesanne poliitikas olevat sõnakauulmine, nii nagu kuulvat 2-se ja 3-da järgu näitleja igas näitemängus näitejuhi ja teoseautori sõna.

2. — Ajalehtede teatel pandavat Eestis peatselt maksma steriliseerimise (sigimatuks tegemine) seadus — joodikute, vaimuhaigete ja muude „alaväärtuslike” elementide kohta.

— Tallinnas ilmuv saksa leht leiab, et rahvusjuhtideks kõlbavad kõige paremini põlised suuropiumehed. Praegust agrarolukorda Eestis tulevat sellepärast soodustada neile, kes suutlised on organiseerima uusi mõisade südamaid uuteks mõisadeks ning looma sellega taimelava rahvajuhide kasvatamiseks.

3. — Tartu ülikooli aastapäeval anti üliõpilastele rahalisi auhindu esimeses järjekorras järgmiste „teaduslike” tööde eest: „Taanieli raamatu ja ajaloo vaatlus ja eskatalogia”; „Kuidas Justinus Veretunnistaja kujutab Kristust”; „Nõiad ja nõiaprotsessid”; „Põrgu kujutused eesti rahva usundis” jne.

— „Päevaleht” võtab sõna uute mõisade loomise kohta ja nõuab, et kui Eestis hakatakse valitsuse poolt soodsustama maade kokkuostmist ja suurtalude tekkimist, siis tuleb selles eesõigus eestlastele anda. Olevat nimelt karta, et endised balti parunid, Hitleri valitsuse rahalisel toetusel, üsna pea uute mõisade kokkuostmisel eestlaste kõrvale tõrjuvad.

4. — „Vaba Maa” teatel esitati Eestis seni iga aasta 4000 nõudmist uute asundustalude saamiseks. Nõudmistest rahuldati keskmiselt 400. Nüüd tahetakse uute asundustalude loomine seisma panna. Edaspidi juhitakse riiklik abi ja preemiad täielikult vanatalude, s. o. hallparunite kohtade kordaseadmiseks. Töötud — ja maatamhed juhitakse hallparunite juurde palgatööliseks.

— Tallinna töölisanemate koosolekul protestiti uue „Töölise töölepingu seaduse” paragra. 18. esimese punkti vastu, mis võimaldab töölise vallandamist ilma etteütlemiseta „halva ülalpidamise pärast”.

— „Vaba Maa” lühiteade pealkirja all „Lasterohkus viis ema vanglasse” valgustab teravalt lasterikaste maatöölise olukorda. Tartumaal, Aakre vallas elutsev Liine Babuschin — maatöeline — 5 lapse ema ei saanud 10 km. kaugusele oma lastele kaitserougeid panema minna, sest ta tegi parajasti oma kapsaia eest peremehele päevi. Liine Babuschin mõisteti selle pärast 3 päevaks vangli. Vangi minnes jättis Babuschin lapsed oma pead, keetes neile ainult 3 päevaks ette odra langu ja kapsaid.

8. — „Vaba Maa” teatel korraldas kaitsepolitsei läbiotsimisi Tallinna Tekstiiltöölise ühingu ruumides. Tekstiiltööstuse ühingu juhatus ja revisjoni komisjon tagandati ametist ning karistati kuuajalise vangistusega „riigivaenulikkude” meeleolude” pärast.

— Eesti teedeministeerium ostis NSV Liidust raudtee roopaid 1500 tonni.

9. — 1-ks detsembriks oli Eesti töbörsidel registreeritud 1045 töötut. Tööpakkumised puuduvad kohapealsetele töölisele.

— „Uus Eesti” teatel on Eestis 67 000 väikemajapidajat, kelle käes on 293 270 ha maad ehk 10% kõigi talundite üldpinnast. Rahvast elab väiketalundites 231 800, s. o. 33% üldisest talundites elavast rahvastikust.

10. — Ülgaste fosforiidi ümbertöötamiseks kavatsetakse asutada tehas, mis aastas 23 000 tonni fosforiiti annaks. Ka uue väävelhappe tehase ehitamine on päevakorral.

11. — Sindi tekstiilivabriku kraasimis-jaoskonna töölised nõudsid 1 kr. 50 sendilise päevapalga töstmist 2-le kroonile. Niisamuti nõudsid töölised masinate vähendamist 1 töölise kohta 3-lt 2-le. Vabriku valitsus on nõus palka töstma uute tükitöönormide maksmapanekul. Töölised jäid vabriku valitsuse lubaduste suhtes äraootavale seisukohale.

— Lehtse turbatööstuse avamise ettevalmistustöödel on praegu 200 töölise. Ehitatakse barakke ja elumajasid. Tuleval aastal võetavat Lehtse turbatööstusse tööle 500 töölist.

— „Vaba Maa” teatel on Pärnus registreeritud 280 intelligent töötut. Hädaabitöödele võeti neist 160 — eranditult kõik naised.

15. — Eestis lõppesid rahvuskogu valimised nendes 30-es valimisringkonnas, kus peale valitusekandidaatide ka teisi kandidaate üles oli seatud. Valimine oli äärmiselt loid (Tallinnas, näiteks, võttis valimistest osa 30% hääleõiguslikest) ning möödus üldise boikoti tähe all. 15% antud häälest on „riktud”, kuna neile on kirjutatud mitmesugused protestid.

17. — „Uus Eesti” teatel on Eesti linnades laste abielude protsent 49, alevites 39,1, valdades 37,5.

— Kaitsepolitsei üks elukutselistest tunnistajatest Eestimaa tööliseprotsessides — Sangaste Juss — tunnistati „Uus Eesti” teatel Tartu ringkonnakohtu poolt närvihaikeks ja otsustati hooldamise alla võtta.

— Eesti Kirjanikkude Liidu häälekandja „Looming’u” veebruari numbris antakse ülevaade vene kirjaniku Puschkini loomingust ning selle kajastusest Eesti kirjanduses.

— Nõukogude tanklaeva „Emba’t”, mis Tallinnas nahvat maha laadis, külastasid Eesti ajakirjanikud. Lehtedes ilmusid sel puhul heatahtlikud ülevaated nõukogude laeva sissestest ning meeskonna elu tingimustest.

„Vaba Maa” järgi jõudis „väga põhjalik ning loogiline teadusemees dr. Oskar Loorits” ühes oma hiljuti peetud raadiokõnes otsusele, et „eesti kultuuri põhielemuseks oleval staatika ja stagnatsioon” või harilikus keeles paigaltammumine ning sammeldumine.

— Eesti õpetajate kotta on organiseeritud 4000 algkooli õpetajat, 900 kutekooli ja 300 keskkooli õpetajat. Alg- ja keskkoolide õpetajate vahel on tüli tekkinud esindaja saatmise pärast rahvuskogu teise kotta. Seda õigust nõuavad omale mõlemad õpetajaskonnad.

— Kreenholmi töölised pole rahul oma palgalepinguga, kus seisab punkt, mille järgi nõutakse, et „töölise peab viisakalt käituma tööandja ja perekonna liikmete suhtes”. Töölisele teeb see punkt tõsiselt muret, kuna Kreenholmis on palju direktoreid ning veel enam nende naisi ja muid, kelle äratundmine ja tervitamine suurt raskust tähendaks.

— 1936. a. Eesti väliskaubandus kujunes 11 kuu jooksul 75,8 miljoni kroonilise väljaveo ja 78,5 miljoni kroonilise sisseveo juures 3 miljoni krooni ulatuses passiivseks. Sisseveo tõus langeb peamiselt valmiskaupadele, mida veeti sisse 11 mln krooni eest enam, kui eelmisel aastal.

— Viljandimaa koguduste aastaaruanded näitavad igalpool surma ülekaalu sündimisest, mõnel pool isegi kahekordselt. Nii sündis Viljandi Maakoguduses 159 last, suri 212, Põltsamaal sündis 160, suri 213, Suure-Kõpus vastavalt 46 ja 59, Suure-Jaanis 125 ja 137, Tarvastu 75 ja 137, Paistus 90 ja 96, Pilstveres 87 ja 96, Karksis 35 ja 47 jne.

Võrreldes eelmiste aastatega on sündivuse ja surevuse vahetõrge muutunud sündimiste kahjuks.

— „Vaba Maa” järgi on Tallinna majaperemehed elektriga spekuldeerima hakanud. Peremehed saavad elektrit linnajamast 13 sendiga kilovatt-tund, müüvad seda aga üürnikkudele 25 sendiga kilovatt-tund. Spekulatsioon on üürnikkude seas terava rahulolematuse esile kutsunud.

Toimetaja: H. Pöögelmann, K. Trein, R. Vakman, O. Rästas, R. Majak.

Vastutav toimetaja: H. Pöögelmann.

Tehniline toimetaja: S. Lentschitzky.

Väljaanne nr. E-200. Ladumisele antud 5/1 1937. Trükkimiseks alla kirjutatud 28/1 1937. Paber 82x110^{1/2}. Autoripoognad 8. 4 trükipoog. Ühes trükipoog. 80000 trükit. Üldse 320 000 trükitähte. Lengorlit nr. 43. Tiraash 1500 eksempl. Töö nr. 2621. „KÜLVAJA” trükikoda, Leningrad, 31, Dershinski uulits, nr. 49.

4. 1937/1

Alg Nr 7

UUSI RAAMATUID

võib igaüks tellida otsekohe Välismaatöölise kirjastusühisuse eesti kirjastuselt Leningradist, aadressil: Изд-во Иностранных Рабочих в СССР, Ленинград „141“, Апраксин пер. д. 2.

PANGE TÄHELE,

et hiljuti ilmusid trükist uued raamatud:

K. MARX — GOTHA PROGRAMMI ARVUSTUS.

J. STALIN — MARKSISM JA RAHVUS- NING ASUMAASE KÜSIMUS.

Lähemal ajal ilmuvad:

A. PUSCHKIN — DUBROVSKI.

A. TSHEHHOV — VALIMIK NÄIDENDEID.

Raamatud saadetakse tellijatele pealepandud maksuga, s. o. kohalises postiasutuses maksab tellija raamatu hinna välja.

TELLIGE KIRJANDUST!

4-0255

„КОММУНИЗМИ ТЭЭЛ” № 1

(„НА ПУТИ К КОММУНИЗМУ“)

1937

ЕЖЕМЕСЯЧНЫЙ ПОПУЛЯРНЫЙ ПОЛИТИЧЕСКИЙ, ЛИТЕРАТУРНЫЙ и НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
НА ЭСТОНСКОМ ЯЗЫКЕ

Издательское Товарищество Иностраных Рабочих в СССР, Ленинград, 141, Апраксин пер. № 2
Valismaatööliste Kirjastusühisus NSV Lihlus, Leningrad, 141, Apraksini põikuul. № 2

Hind 1 rbl. 25 kop.

ESTI
RAHVUSRAAMATUKOGU
AR